Se ştie că două treimi din populaţia globului vorbeşte şi scrie în 11 limbi şi că numărul celor care o utilizează pe fiecare dintre ele variază între 100 milioane şi mai multe sute de milioane (acestea sînt: chineza, hindi, engleza, spaniola, rusa, araba, bengali, portugheza, germana, franceza, japoneza).

Nimeni nu poate nega importanţa şi rolul acestor limbi în lumea contemporană. Ele sînt de altfel studiate dincolo de frontierele ţărilor lor, ca limbi străine.

Este, cel puţin, o gravă eroare — izvorîtă dintr-o concepţie supranaţională, infirmată de viaţă, de experienţă — opinia după care o limbă străină ar putea înlocui limba maternă: adevărata purtătoare de cuvînt a identităţii naţionale nu poate fi decît limba maternă, în care au fost create, de-a lungul secolelor, legendele, basmele, proverbele unui popor, şi care este oglinda experienţei milenare a acestuia.

Limba maternă şi limba străină sînt două elemente indispensabile şi complementare ale sistemului educativ contemporan. Întărirea cooperării internaţionale poate contribui la dezvoltarea culturii şi educaţiei tuturor popoarelor, în numele păcii şi progresului social.

Mirela Şetraru

Orient-Express redivivus

Legendarul „tren al trenurilor" a fost redat traficului

A apărut în circa patru sute de romane poliţiste şi de spionaj, precum şi în aproximativ 50 de filme. Misteriosul „personaj" nu este decît un tren, chiar dacă un „tren al trenurilor", cum a fost denumit, în perioada sa de glorie, Orient-Express-ul.

O MINUNE FEROVIARĂ: La 5 iulie 1883, pleca în prima sa călătorie un tren rapid, care a fost botezat „Orient-Express". Acest „Grand Express European" consta din şase vagoane de dormit vopsite în albastru, probabil pentru a demonstra „noblețea" acestui nou mijloc de transpost, destinat, în principal, claselor avute. La cele şase vagoane se adăugau un vagon restaurant şi unul de bagaje. Totul, însemnele de metal de pe părţile laterale ale vagoanelor, clanţele uşilor şi platformele erau artistic executate şi dădeau expresului un aspect extrem de luxos. Ruta noii minuni feroviare pleca din Paris şi străbătea oraşele München, Viena, Budapesta, Bucureşti, Sofia, ajungînd la Varna. De acolo, pasagerii călătoreau cu vaporul pe Marea Neagră, trecînd prin strîmtoarea Bosfor, pînă la Constantinopol. Trenul străbătea cei 3180 de kilometri în 81 de ore şi 30 de minute, un record de viteză pentru acele vremuri. În prima perioadă, expresul mergea doar de două ori pe săptămînă. Capacitatea de atunci: 75 de persoane. În 1889, ca urmare a evoluţiei căilor ferate, durata călătoriei se scurtase la.... numai 67 de ore şi 35 de minute. De atunci, el avea curse zilnice de la Paris. Deşi preţurile nu au fost niciodată prea modeste, expresul nu a dus lipsă de pasageri. Nobili, diplomaţi, milionari, aventurieri şi chiar contrabandişti cu ţinută distinsă au călătorit cu acest expres care se deosebea, prin eleganţa sa, de mijloacele de transport similare. La bordul său, călătorii erau „răsfăţaţi", fiind serviţi de nu mai puţin de 25 de servitori îmbrăcaţi în fracuri... albastre. Evident că şi decoraţiile, mobilierul şi echipamentul vagoanelor erau la acelaşi nivel de lux şi bogăţie: covoare groase, fotolii îmbrăcate în piele neagră, risipă de mătase şi catifea, candelabre de bronz şi cristal, piese din lemn exotic, tacîmuri de argint şi alte facilităţi, care făceau din acesta un tren de superclasă. Şi un amănunt deloc neglijabil — un bilet costa 389 de franci aur, ceea ce constituia de patru ori preţul normal pe o asemenea distanţă.

Primul război mondial a mai potolit plăcerea de a călători a păturilor avute, şi Orient-Express-ul a fost tras pe linie moartă. Ajunseseră „la modă" vagoane mult mai simple, pe care, de obicei, scria: „pentru 48 de oameni sau şase cai". La fel s-a întîmplat şi în al doilea război mondial. Şi apoi, a început declinul: la 20 mai 1977, cu puţin înainte de miezul nopţii, Orient-Express-ul îşi încheia ultima sa cursă, fiind trecut definitiv pe linie moartă. Apusese oare definitiv acest astru strălucitor al căilor ferate internaţionale?

DIN NOU ÎN ACTUALITATE: DE LA PROIECT LA REALITATE. „Trenul trenurilor" nu a rămas multă vreme pe linie moartă. Un birou de turism elveţian a ales cîteva vagoane în bună stare ale faimosului expres şi le-a cuplat într-o garnitură, împreună cu vagoane de dormit de tip LX 16, cele mai confortabile ce au fost construite pînă acum (au doar 16 paturi în loc de 33, în mod obişnuit), cu două vagoane Pullman, precum şi cu un vagon-baie; astfel în vara lui 1977, „trenul nostalgiilor" a efectuat încă cinci curse la Cornul de Aur.

Un proiect grandios ar fi trebuit să fie transpus în practică, la 30 decembrie 1977, de către hotelierul britanic Kenneth Faulkner, care intenţiona să închirieze de la statul francez 12 vagoane. 150 de pasageri îmbrăcaţi în costume din anii '20 urmau să călătorească cu acest tren. În drumul spre Istanbul, o trupă de 12 actori ar fi trebuit să pună în scenă un misterios „asasinat", un caz pe care trebuiau să-l dezlege pasagerii. Răsplata: un premiu ce consta din restituirea preţului călătoriei. Dar proiectul nu s-a putut realiza. Vechile vagoane care mai rămăseseră din legendarul tren se risipiseră în toate lumea, ca suvenire şi curiozităţi. Cîteva vagoane „mai noi" fuseseră, de pildă, achiziţionate de un hotelier japonez, care le folosea, începînd din 1978, drept „hotel feroviar internaţional", în zona lacului Biwa, lîngă Kyoto. Cea mai mare parte din vagoane a reuşit să le cumpere, însă, milionarul american James Sherwood, preşedintele unei mari societăţi de transporturi feroviare „Sea Containers Ltd.", care însărcinase deja o firmă de prospectare a pieţei cu cercetarea rentabilităţii unui proiect de redare în funcţiune a Orient-Express-ului, în colaborare cu alte patru firme feroviare europene.

Studiul a ajuns la concluzii pozitive, şi astfel, în localitatea flamandă Ostende şi în oraşul englez Carnforth, fostele vagoane au fost supuse unei restaurări minuţioase şi cît mai fidele. De multe ori a fost nevoie ca o parte din inventarul original să fie achiziţionată din cele mai îndepărtate colţuri ale lumii. În cursul căutărilor, a fost descoperit în Belgia un vagon „aproape original" care era utilizat drept discotecă. La sfîrşitul lunii aprilie a anului 1982, trenul era gata de pornire la Londra, sub noua sa denumire „Veneţia-Simplon-Orient-Express".

Sherwood a obţinut de la societatea franceză SNCF, care deţine drepturile exclusive asupra legendarului expres, autorizaţia de a folosi numele de „Orient-Express", şi, la 25 mai 1982, cu mare tam-tam şi publicitate, noul tren şi-a reluat activitatea. De atunci, expresul efectuează, de două ori pe săptămînă, călătorii pe ruta Londra-Paris-Milano-Veneţia şi înapoi, în 24 de ore. Nostalgici cu conturi grase în bancă, snobi şi romantici cu dare de mînă au acum posibilitatea, aşa cum se afirmă în reclame, ca, „în cele mai luxoase vagoane din lume, să se bucure de superserviciu de mare rafinament şi pompă, cu şampanie şi toate deliciile bucătăriilor engleză, franceză şi italiană". Totul este „foarte exclusiv", dar mai ales preţul: 900 dolari, fără a include şi masa...

CRIMA DIN ORIENT-EXPRESS. Ţipete ascuţite puteau fi auzite din vagoanele Orient-Express-ului, ce se îndrepta în mare viteză spre graniţa italiană. Într-unul din vagoane fusese descoperit un cadavru plin de sînge. În pieptul victimei se putea vedea împlîntat un cuţit pînă la mîner...

Ceea ce, la prima vedere, părea a fi cel mai recent episod macabru din istoria acestui renumit expres nu era, în realitate, decît un spectacol aranjat. Ideea hotelierului Kenneth Faulkner era, în fine, transpusă în practică. Firma „Chapter House Travel" a organizat, recent, pentru un grup de 27 de turişti americani, o vacanţă europeană plină de „suspense". Şi ,printre alte „senzaţii tari" care să facă să sîngereze pungile încărcate ale bogaţilor amatori de turism sub auspiciile groazei, se număra şi o crimă la bordul Orient-Express-ului. Evident, nu una reală, ci una „aranjată", de fapt un simplu spectacol de teatru.

„Americanii s-au distrat grozav", declara ziarului „Die Welt" Tessa Caford, purtător de cuvînt al firmei „Chapter House Travel". Şi adăuga: „Am ascuns peste tot în tren indicii care puteau servi la identificarea «criminalului». Dar dovada decisivă se afla în pianul de la barul trenului. Doar trei pasageri au reuşit să o găsească. Presupusul «mort» era, de fapt, şeful nostru, Michael Jago".

Pentru mai multă veridicitate, la sosirea la Veneţia, turiştii americani au avut o nouă surpriză. Ei au fost reţinuţi de poliţia italiană — ca urmare a unui aranjament prealabil cu biroul de turism — pentru a da informaţii în legătură cu „crima", şi nu au fost eliberaţi pînă cînd „cazul" nu a fost lămurit. Abia după aceea, americanii, care, pentru această „glumă bună", au trebuit să plătească circa 2 000 dolari costul călătoriei, au primit permisiunea de a se reîntoarce în SUA.

Firma „Chapter House Travel" s-a specializat, în ultima vreme, în asemenea activităţi, care par mai curînd destinate să strice o vacanţă decît să o facă mai plăcută. Anul viitor, firma a anunţat că îşi propune să facă din nou o excursie „tematică", „ceva care să aibă legătură cu cărţile lui Charles Dickens". În orice caz, nu este de aşteptat ca firma respectivă să-i coboare pe „dolarocraţi" din luxosul Orient-Express şi în lumea celor care trăiesc cu nesiguranţa zilei de mîine, în lumea şomerilor, imigranţilor şi a mizeriei.

R. N.

Strălucirea diamantelor

Celor străini de întreprindere le este strict interzis accesul în această zonă. De curînd, un grup de ziarişti străini a putut să arunce o privire de la o distanţă respectabilă asupra buldozerelor şi excavatoarelor care acţionează în apropiere de Oranjemund, în cea mai mare mină de diamante din lume, unde, anual, în cele 296 de zile de muncă, este dislocat, în total, un volum de 5,6 milioane de metri cubi de nisip şi pietriş. Între Oranjemund, localitate situată în extremitatea de sud-vest a Namibiei ,şi golful Luderitz, se întinde, în plin deşert, zona cîmpurilor diamantifere, înconjurată de cordoane de securitate şi posturi de control, un adevărat stat în stat.

CONTRABANDIŞTI, ÎN ZORII ZILEI

Anual, aproximativ 1,5 milioane carate de diamante, mai ales pietre preţioase de înaltă calitate, sînt extrase din pietrişul deşertului namibian, care este spălat în instalaţii automate, apoi examinat cu detectoare speciale pe benzile rulante şi, în fine, ceea ce este valoros este sortat manual. Echipe de paznici înarmaţi, însoţite de cîini special dresaţi în anexele firmei pentru a fi cît mai răi, supraveghează pe cei 4000 de mineri negri, ce trăiesc în barăci înconjurate de garduri de netrecut. În zona înconjurătoare circulă patrule motorizate, elicoptere supraveghează exploatarea, iar posturile de control de la cele cîteva puncte de ieşire dispun de instalaţii Röntgen care depistează chiar şi pe cei ce încearcă să scoată diamante înghiţindu-le.

Reţeaua de securitate dă impresia că este atît de bine pusă la punct, încît chiar şi cel mai rafinat contrabandist nu poate diminua nici cu o centimă profiturile societăţii. Dar aparenţele înşeală. Camioane special amenajate, care livrează alimente lagărelor de muncitori, au reuşit performanţa să scoată din zonă diamante. De asemenea, de-a lungul fîşiei de coastă, lungă de 320 de kilometri,

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ce mărginește cîmpurile diamantifere, în negura zorilor apar bărci cu motor sau cutere pescărești, care ridică rapid pachetele cu prețioasa marfă, ascunse, în crăpăturile stîncilor sau între bancurile de nisip, de complicii lor din exploatarea diamantiferă, pentru a dispărea, apoi, cît mai departe pe apele Oceanului Atlantic, înainte de a fi reperate de elicopterele serviciului de securitate al firmei. Se întîmplă ca înseși posturile de control să fie în combinație cu cei care scot diamante prin contrabandă, pentru a le vinde pe piețele ilicite de la Londra, Zürich sau Tel Aviv.

Aproximativ 80 la sută din diamantele lumii capitaliste provin, în prezent, din minele a 10 țări africane. Dar nu toate pietrele prețioase din diademele strălucitoare ale doamnelor din înalta societate occidentală sau din vitrinele bijutierilor din marile capitale din Vest ajung acolo pe căi legale, adică cu documente însoțitoare și ștampile vamale. Afacerile ilicite înfloresc. Și nu numai cu diamante din Oranjemund. Contrabanda cu diamante africane a început în jurul anului 1870, cînd fermierii din provincia Capului au găsit, în nisipurile de pe lîngă fluviul Oranje și din apropiere de Kimberley, aceste pietre strălucitoare. Pe măsură ce se înmulțeau căutătorii de comori, în speranța unei rapide îmbogățiri, în zona fermei Dutoitspan — pe locul căreia se află în prezent piața din Kimberley — a crescut și numărul hoților, escrocilor și speculanților: Căutători de diamante fără autorizație au început să prolifereze în regiune, iar achizitori fără permis îi stimulau pe muncitorii negri, foarte slab plătiți de stăpînii lor albi, să fure diamante, pe care le cumpărau la prețuri de nimic. Abia după un deceniu de „goană haotică după diamante", firma minieră „De Beers" reușește, cu ajutorul unui credit important, acordat de banca londoneză „Rotschild", să cumpere terenurile micilor aventurieri și căutători ai norocului și, constituind o proprietate de mari dimensiuni, să instaureze, în Kimberley, ordinea economică capitalistă.

LA FEL DE RENTABILE CA HEROINA

„De Beers" și-a asigurat rapid, cu mijloacele tipice marelui capital, monopolul exploatării diamantelor din zona Kimberley, înlăturînd necruțător concurența, inclusiv așa-numiții „Illicit Diamond-Buyers", și a închis sutele de mineri negri în „compounds" (adevărate lagăre).

Colina din vechiul centru al Kimberley-ului, de unde cei din „compounds" culegeau diamantele din pietrișuri, a dispărut de mult și s-a preschimbat în renumitul „Big Hole", o adevărată prăpastie adîncă de 400 de metri și lungă de 1,6 kilometri, de unde, pînă la închiderea întreprinderii, în anul 1914, au fost extrase diamante în valoare de circa 300 milioane mărci — relatează ziarul vestberlinez „Wochenpost". Firma „De Beers" s-a dezvoltat, devenind, în scurt timp, cea mai rentabilă întreprindere din Africa de Sud, un concern multinațional gigant, care dispune, în prezent, de filiale sau deține acțiuni și în producția de diamante din Namibia, Botswana, Lesotho și Tanzania. Micul grup de supraveghetori ai „compounds" a devenit, acum, o adevărată armată particulară a firmei, iar gardul primitiv din sîrmă ghimpată s-a transformat într-un sistem de securitate ultramodern. Prin cartelul „Central Selling Organisation", firma de „De Beers" controlează și desfacerea pe piața mondială, cu o cotă de 90 la sută din desfacerea oficială de diamante.

Desigur, serviciul modern de securitate și poziția monopolistă a companiilor multinaționale au pus enorme piedici în calea contrabandiștilor. Dar n-au reușit, nici pe departe, să pună capăt activității acestora. Dimpotrivă, specialiștii apreciază că profiturile afacerilor ilegale cu diamante africane ating, în prezent, dacă nu l-au depășit chiar, nivelul profiturilor din comerțul ilegal cu heroină din Europa occidentală și SUA. Teama de criză a cercurilor marii finanțe, care preferă în perioadele de incertitudine economică să-și plaseze averile în valori sigure, care să nu fie influențate de inflație, pretîndu-se, totodată, și speculației, a dus la o accelerare a conjuncturii pe piața ilicită a pietrelor prețioase. Firește, dimensiunile mici și valoarea lor mare au făcut din diamante o marfă extrem de propice contrabandei. Să nu uităm, de pildă, că cel mai mare diamant din lume — „Cullinan", găsit la 26 ianuarie 1905, în apropiere de Johannesburg — cîntărește doar 620 de grame. Potrivit estimărilor unui specialist, valoarea sa echivalează cu cea a 94 de tone de aur.

Zecile de mii de africani — care sînt împinși, de cele mai multe ori, de mizerie, la contrabanda de pietre prețioase, — sînt și cei ce trebuie să înfrunte cele mai mari riscuri, alegîndu-se și cu cele mai mici profituri de pe urma diamantelor furate. „Wochenpost" arăta că există cîteva sute de contrabandiști albi și din țările Asiei, care obțin profituri exorbitante de pe urma traficului ilicit de diamante, uneori lucrînd mînă în mînă cu autoritățile polițienești. „În Sierra Leone, afirma un cunoscător al situației din această țară, o duzină de contrabandiști de origine libaneză sînt mai puternici ca administrația de acolo și îi eliberează imediat pe oamenii lor ajunși la închisoare" („Wochenpost").

ÎNTRE PROFIT ȘI CROCODILI

Nicăieri nu înflorește contrabanda atît de amplu ca în Sierra Leone, afirmă „Wochenpost". Deși privilegiul extracției diamantifere aparține unei societăți mixte DIMINCO (jumătate de stat, jumătate britanică), circa 20 000 de mineri ilegali, adeseori dispunînd doar de o sită, o găleată și o lopată, fac o concurență acerbă firmei legale. Unii scufundători îndrăzneți se aventurează în căutarea pietrelor prețioase și pe fundul mîlos al rîurilor. Și, deseori, ei nu mai ies la suprafața apelor înțesate de crocodili. Aproximativ 400 000 carate de diamante sînt scoase, anual, pe căi ilicite, din această țară africană slab dezvoltată.

Și cum se comportă „De Beers" în fața concurenței contrabandiștilor? Ca orice mare capitalist, el mizează pe o strategie dublă. Acolo unde nu poate interveni cu forțele sale de securitate pentru a împiedica contrabanda, el folosește oameni de paie care cumpără febril diamante de pe piața ilicită. În fond, prin aceste afaceri discrete, gigantul concern diamantifer este scutit de taxele mari pe care trebuie să le achite în cazul exportului legal.

Romeo Nădășan

50801

Debarcarea n-a mai avut loc

Împlinirea a 40 de ani de la încheierea celei de a doua conflagrații mondiale, de la victoria Națiunilor Unite asupra Germaniei hitleriste, Italiei fasciste și Japoniei militariste stimulează cercetările consacrate istoriei politice, politico-diplomatice și militare, conducînd la apariția a numeroase lucrări de sinteză, studii și articole. De o remarcabilă importanță sînt colecțiile de documente privind politica și acțiunea celui de al treilea Reich în anii 1933—1945, relațiile internaționale interbelice și, în mod special, cele privind perioada imediat premergătoare declanșării celui de al doilea război mondial. Paralel cu acestea, au văzut și continuă să vadă lumina tiparului numeroase lucrări cu caracter memorialistic, autobiografic, jurnale de front, însemnări. Toate acestea întregesc, într-un mod fericit, imaginea noastră privind una din perioadele cele mai complexe, agitate și contradictorii ale epocii contemporane, iluminînd procese și evenimente grave și relevînd semnificații și concluzii de o actualitate necontestabilă.

Istoriografia sovietică înscrie la activul său numeroase lucrări de referință privind istoria celui de al doilea război mondial.

Fără a avea pretenția unei monografii, a unei istorii a evenimentelor care au condus la declanșarea celui de al doilea război mondial și a desfășurării evenimentelor propriu-zise dintre anii 1933—1945, cartea lui Lev Bezîmenski, Razgadannîe zagadki tretiego reiha. Kniga ne toliko o proșlom *(Enigme descifrate ale celui de al treilea Reich. O carte nu numai despre trecut), două volume, apărute în Editura agenției de presă „Novosti", Moscova, 1984, se înscrie ca o binevenită și utilă încercare de a descifra — pe baza unor cercetări îndelungate și a unei ample documentații — unele aspecte mai puțin sau chiar deloc cunoscute, înscrise în perimetrul anilor 1933—1945. Primul volum acoperă perioada anilor 1933—1941, adică de la venirea naziștilor la putere pînă în primii ani ai celui de al doilea război mondial. Al doilea volum cuprinde evenimente desfășurate în anii 1941—1945. Față de ediția din 1980, primul volum al lucrării este completat cu noi materiale și date culese de autor în anii ce au urmat primei ediții.*

În cărțile și studiile lui Lev Bezîmenski se reunesc documentarea riguroasă și observația fină și nuanțată. Concură la toate acestea bogata sa experiență de viață, care — în urmă cu aproape 40 de ani —

avea să-l pună în contact direct cu un ansamblu de probleme politice și militare cărora le va consacra, după aceea, întreaga sa existență intelectuală.

În prefața volumului din care publicăm extrasele de mai jos, Lev Bezîmenski evocă succint împrejurările în care a ajuns să se ocupe de problemele germane.

„...Biografiile militare încep în mod diferit. Biografia mea a început atunci cînd, într-o dimineață de august 1941, în fața unui front de soldați ai regimentului 6 de geniști de rezervă, a răsunat vocea comandantului:

— Cunoscătorii de limbă germană — doi pași înainte!

Nu s-a explicat de ce. (Desant? Trimiterea în spatele frontului inamic? Muncă de agitație?) Au ieșit vreo 15—20 de persoane: majoritatea recruților erau studenți ai anilor mari ai institutelor de învățămînt superior din Moscova și, printre ei, studenți ai Institutului de filozofie, literatură și istorie, astăzi atît de cunoscut. Peste cîteva zile, am devenit cursanții unei școli de traducători militari, iar, în primăvara anului 1942, împreună cu doi «tîtirezi» cu galoane, m-am trezit pe Frontul Voronej. Apoi pe fronturile de Sud-Vest, de la Stalingrad și, în sfîrșit, de la Cotul Donului. Cînd, însă, a venit memorabila iarnă a încheierii luptelor de la Stalingrad, statul major al frontului avea nevoie de mai mulți traducători decît se prevăzuse. Acestei împrejurări îi datorez fericirea de a fi devenit ofițer de stat major al viitorului mareșal al Uniunii Sovietice, K.K. Rokossovski (...)[1]

S-a încheiat bătălia de la Stalingrad, frontul s-a îndreptat spre vest: Kursk, Bielorusia, Polonia, Pomerania și, în sfîrșit, Berlinul. Aici, în zorii zilei de 1 mai 1945, mi-a revenit o sarcină neobișnuită: să citesc și să «asigur traducerea pe loc», pentru Comandantul Frontului 1 Bielorus, mareșalul Uniunii Sovietice, G.K. Jukov[2]*—care-l înlocuise pe K.K. Rokossovski în acest post la începutul anului—a scrisorii semnate de Goebbels*[3] *și Bormann*[4]*, în care se anunța sinuciderea lui Hitler. Prăbușirea celui de-al treilea Reich, cum se autodenumea statul hitlerist, a devenit un fapt. Peste o lună și jumătate, am făcut parte din prima echipă de anchetatori sovietici, în fața căreia au apărut principalii criminali de război naziști".*

După terminarea războiului, Lev Bezîmenski a asistat la procesul de la Nürnberg[5]*, urmărind pe viu interogatoriul acuzaților și depozițiile martorilor, putînd să studieze în mod direct imensul material documentar aflat la dispoziția Tribunalului internațional. Dorința de a pătrunde în resorturile intime ale pozițiilor și actelor legate de istoria celui de a treilea Reich l-a determinat să-și continue cercetările pe parcursul a numeroși ani, investigînd fonduri de arhive inedite, studiind o imensă literatură de specialitate, avînd numeroase convorbiri cu implicați și martori ai evenimentelor.*

Ambiția autorului este de a oferi, prin această lucrare, un masiv dosar documentar. „Eu sînt pentru proza documentară, produsă de istorie, plină de materiale atît de neașteptate, încît nici cel mai iscusit inventator nu le-ar putea imagina. În acest fel îți asumi o sarcină foarte grea, întrucît documentul care-ți trebuie nu îl ai întotdeauna pe masă. Căutarea și identificarea unora dintre acestea au necesitat ani întregi de cercetări și, uneori, pe pagini întregi ale cărții mele, mi-am permis să relatez istoria găsirii unui document. Da, documentele trebuie căutate: în arhive de stat sau particulare, în diferite publicații oficiale și neoficiale, în memorii și amintiri. Adesea, interlocutorul tău, deschizînd sertarul biroului scoate un material, despre importanța căruia nici nu-și dă seama. Se întîmplă, însă, și invers: cunoscînd forța demascatoare a unui anumit document, proprietarul său nu vrea, nici în ruptul capului, să-l facă public.

Iată de ce, deseori, ești nevoit să te întorci la aceeași temă, dar, de fiecare dată, cu noi dovezi. De exemplu, am scris de cîteva ori despre monstruosul plan hitlerist «Ost», dar, de abia acum, pot să vorbesc despre el în mod detaliat, în profunzime, întrucît dispun de textul acestui plan general. Nu o dată, am scris și despre tratativele secrete ale hitleriștilor cu emisarii puterilor occidentale, însă doar acum pot să redau relatările unor participanți direcți la aceste tratative, pe care i-am identificat".

Toate relatările și chiar dialogurile sînt bazate pe procese verbale, pe depoziții ale martorilor sau, în sfîrșit, pe relatări ale martorilor cu care autorul a discutat în ultimul timp la Moscova, Kiev, Varșovia, Praga, Berlin, Bonn, Geneva, München, Düsseldorf, Zürich, Londra, Bruxelles, Amsterdam.

---

[1] *ROKOSSOVSKI, Konstantin Konstantinovici (1896—1968). Mareșal al Uniunii Sovietice, de două ori Erou al Uniunii Sovietice. În al doilea război mondial a comandat, din iulie 1941, Armata a 16-a în timpul bătăliei pentru Moscova; apoi, din 1942, a comandat succesiv armatele de pe fronturile Breansk, Don, „Central", ale Frontului 1 și Frontului 2 Bielorus. A fost decorat cu Ordinul „Victoria".*

[2] *JUKOV, Gheorghii Konstantinovici (1896—1974). Mareșal al Uniunii Sovietice, de patru ori Erou al Uniunii Sovietice. În 1944—1945 — comandant al trupelor Frontului I Ucrainean și Frontului 1 Bielorus (în operațiunile de pe Vistula-Oder și de la Berlin). În numele Comandamentului Suprem, la 8 mai 1945, a primit capitularea Germaniei fasciste. În 1945—1946 a fost comandantul trupelor sovietice din Germania, comandantul trupelor terestre.*

[3] *GOEBBELS, Joseph (1897—1945). Unul dintre principalii criminali de război fasciști. Din 1933 — ministru al Propagandei și Informației. Din 1944 — împuternicit pentru mobilizarea în vederea războiului total. S-a sinucis la 1 mai 1945.*

[4] *BORMANN, Martin (1900—1945?). Unul dintre principalii criminali de război fasciști. Din 1941 — cel mai apropiat colaborator al lui Hitler și secretarul acestuia. La procesul de la Nürnberg Tribunalul Militar Internațional l-a condamnat la moarte în contumacie.*

[5] *NÜRNBERG. Oraș în R.F.G. La procesul de la N., împotriva principalilor criminali de război hitleriști, judecat între 20 noiembrie 1945 — 1 octombrie 1946 de către Tribunalul Militar Internațional, au fost dezvăluite monstruoasele crime împotriva păcii și umanității ale hitlerismului. Procesul de la Nürnberg a consacrat principiile de drept internațional cu privire la pedepsirea crimelor împotriva păcii (ex. agresiunea și pregătirea ei au fost considerate ca cele mai grave crime de drept internațional), ca și principiile urmăririi și pedepsirii criminalilor de război.*

Prin lucrarea sa nou apărută, Lev Bezîmenski adaugă o contribuţie interesantă la istoriografia celui de al doilea război mondial. Aşa cum o sugerează şi titlul, ea nu este doar o carte despre istorie, ci şi o carte despre prezent. Căci, mai mult decît oricare alt subiect, cel de al doilea război mondial oferă — cu atît mai mult în perioada premergătoare împlinirii a 40 de ani de la încheierea sa — motiv de adînci şi complexe reflecţii. Finalitatea unui asemenea proces de necesară, acută şi largă conştientizare publică nu poate fi altul decît asimilarea concluziei că forţele politice progresiste şi democratice ale contemporaneităţii trebuie să facă totul pentru a nu se mai repeta niciodată grozăviile fascismului şi războiului. Istoria nu poate face abstracţie de acest comandament ştiinţific şi moral de a descifra şi de a înfăţişa lumii ce efecte profund nefaste a avut, în declanşarea agresiunii fasciste, cu tot cortegiul ei de indicibile suferinţe, lipsa unei conştientizări adecvate asupra iminenţei şi gravităţii pericolelor din perioada interbelică, cantonarea a numeroase forţe şi personalităţi politice în pasivitate, în absenteism politic şi social, lipsa de reacţie la agresiune sau, mai mult decît atît chiar, conciliatorismul şi pactizarea cu fascismul în diversele sale variante europene şi extraeuropene. Dincolo de diferite unghiuri de abordare adoptate şi de individualitatea autorilor (aceştia putînd fi istorici ai evenimentelor politico-diplomatice sau istorici ai evenimentelor militare), asemenea lucrări pot şi trebuie să se constituie în pledoarii fundamentate şi fervente, concrete şi convingătoare pentru pace, pentru o lume eliberată definitiv de spectrul folosirii forţei brutale, al unui război pe care, neîndoielnic, istoria l-ar înregistra ca ultimul război mondial al umanităţii.

Prin amabilitatea Editurii agenţiei de presă „Novosti", fragmentele ce le inserăm se publică în limba română, de revista „Lumea", în exclusivitate.

În primele luni de pace ale anului 1945, Statul Major al Frontului 1 Bielorus se ocupa de rezolvarea unor probleme cu totul aparte. Administraţia militară sovietică din Germania (AMSG), creată de curînd, era însărcinată cu rezolvarea unor probleme complexe de ocupaţie, inclusiv convenirea tuturor problemelor politice cu aliaţii americani, englezi şi francezi. Problemele militare intrau în competenţa Statului Major al Frontului 1 Bielorus, denumit ulterior Statul Major al Grupului Trupelor Sovietice de Ocupaţie din Germania. După cum se ştie, ambele erau conduse de mareşalul Uniunii Sovietice, G.K. Jukov.

Se spune, de obicei: „Mi-aduc aminte ca acum...". Într-adevăr, „mi-aduc aminte ca acum" primele săptămîni şi luni de pace petrecute în suburbia Berlinului, Wendenschlosse. Noi, ofiţerii din Statul Major al mareşalului Jukov eram foarte recunoscători pentru găsirea acestui loc minunat: pădure, linişte, vile confortabile; la acestea se adăugau aerul proaspăt al lacurilor învecinate şi accesul direct spre centrul oraşului. După atîtea lipsuri îndurate în timpul războiului, aveam în sfîrşit condiţii normale de lucru. Statul Major era instalat în fostele vile ale potentaţilor berlinezi. Se păstrase aici o ambianţă extraordinară, pe care am încercat s-o adaptăm, pe cît ne-a fost posibil, la necesităţile activităţilor Statului Major. Să fiu sincer, am uitat un singur lucru: numele străzii unde am locuit şi am lucrat. Şi, cu toate acestea, mulţi ani după aceea, îmi era suficient doar să ajung la Wendenschlosse, pentru ca, fără a mai întreba de vreo adresă, să găsesc uşor strada şi casa unde am stat cîndva...

„Mi-aduc aminte ca acum..." de încă ceva... Într-una din zilele de iunie, la Statul Major sosise o informare din partea trupelor sovietice aflate în oraşul Potsdam. Cercetarea clădirii Arhivei militare a Reichului aflată la marginea oraşului dusese la descoperirea urmelor unei ascunzători proaspăt zidite. Odată spart zidul, ostaşii sovietici au identificat un masiv depozit secret, în care se aflau mai multe lăzi de lemn, cetluite cu benzi şi colţare metalice. După toate probabilităţile, lăzile conţineau documente secrete. S-a ordonat aducerea imediată a lăzilor la Statul Major.

Dosarele conţineau documente şi hărţi. Nerăbdători, am început să răsfoim aceste dosare. Nu cumva ne aflam în faţa unor documente privind planurile naziste postbelice? Nu! Documentele priveau în mod direct anul 1940. Contrar oricăror aşteptări, prima hartă nu era cea a Germaniei, ci a Canalului Mînecii. Toate hărţile şi documentele purtau două ştampile: „Strict secret" — „documentele Comandamentului"; titlurile ordinelor reluau foarte des formula „Seelöwe" („Leul de mare") — denumire codificată a planului Wehrmachtului de debarcare în Anglia. Nu exista nici o îndoială; pusesem mîna pe documentele privind această operaţiune nerealizată. Informat asupra conţinutului lăzilor, şeful Statului Major, general-colonel Mihail Sergheievici Malinin, a hotărît ca studierea documentelor găsite să fie încredinţată istoricilor militari. Şi aşa, fără a mai deschide măcar toate lăzile, s-a hotărît trimiterea lor la Moscova. Zis şi făcut, deşi, ca să fiu sincer, eu însumi (pe atunci încă nespecialist în istoria războiului) îmi doream foarte mult să răsfoiesc aceste dosare.

Ce gîndeau ei despre Anglia

Ce loc ocupa Anglia în planurile şi concepţiile imperialismului german? Acestei probleme dintotdeauna a căutat să-i găsească un răspuns şi Adolf Hitler.

După opinia istoricului Josef Henke din Marburg, concepţiile sale cu privire la Anglia au evoluat după cum urmează:

Anii '20 — perioada redactării cărţii „Mein Kampf". Pe atunci, Hitler îşi permitea, fără nici un fel de probleme, să critice politica imperială de conflict militar cu puternicul Imperiu britanic. Germania — declara el — trebuie să-şi realizeze programul său continental „Drang nach Osten" în alianţă cu Anglia. De dragul anticomunismului său, Hitler era gata să renunţe, mărinimos, chiar şi la pretenţiile coloniale ale Germaniei. Aşa fiind, el se aştepta la mari avantaje de pe urma unor

Toţi londonezii, inclusiv clericii, se antrenează pentru mînuirea armelor

acţiuni desfăşurate de Germania alături de Anglia, pe continent, eventual împotriva Franţei. Iar faptul că, la scară imperială, Anglia nu va admite o „Germanie mare putere", deocamdată nu speria...

Hitler sublinia „similitudinile rasiale" ale celor două popoare — fascinat fiind, deopotrivă, de capacitatea Angliei de a stăpîni alte ţări, ca şi de armata ei. Chiar în cazul în care Germania ar fi trebuit să lupte pentru dominaţia mondială, deci inclusiv împotriva S.U.A., Germania ar fi avut nevoie de Anglia ca partener.

Anii '30. După venirea la putere, Hitler a încercat să transpună în viaţă concepţia sa privind alianţa cu Anglia. Dovada: Acordul[6] naval anglo-german din 1935, numirea ca ambasador la Londra a lui Ribbentrop[7], căruia i se cerea să aducă o „alianţă cu Anglia". Hitler nutrea speranţa că Germania va putea primi din partea Angliei „mînă liberă în Est".

Tocmai într-un asemenea moment în Anglia a venit la putere Chamberlain[8] — reprezentant al acelor cercuri industriale engleze, care vizau rea-

[6] *ACORDUL NAVAL ANGLO-GERMAN, încheiat la 18 iunie 1935, prin care guvernul britanic accepta cererile formulate de guvernul Reichului ca forţa flotei germane, ce urma a fi constituită, să fie raportată la totalul flotei comunităţii britanice, în proporţie de 35 la sută. În acelaşi timp, guvernul britanic accepta paritatea Marii Britanii cu Germania în privinţa tonajului total al submarinelor. Încheierea acestui acord a constituit un însemnat pas pe calea încurajării agresorilor. Dealtfel, la 28 aprilie 1938, Germania, care pornise definitiv pe calea agresiunii şi războiului, înarmîndu-se masiv, a denunţat Acordul.*

[7] *RIBBENTROP, Joachim von, (1893—1946). Unul dintre principalii criminali de război fascişti. A intrat în partidul nazist în 1932. Ambasador la Londra (august 1936-februarie 1938). Îl înlocuieşte pe Konstantin von Neurath în postul de ministru de externe (în februarie 1938) şi conduce politica de expansiune hitleristă. Considerat ca unul dintre responsabilii pentru izbucnirea celui de al doilea război mondial, a fost condamnat la moarte de către Tribunalul Militar Internaţional de la Nürnberg.*

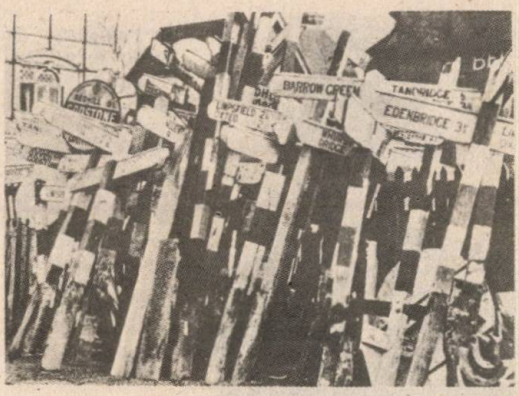

Tăbliţele indicatoare au fost retrase, pentru a nu permite orientarea duşmanului în caz de invazie

lizarea unei înţelegeri cu Germania şi împărţirea, în comun, a sferelor de influenţă. S-ar părea că, în aceste condiţii, trebuia să se ajungă la un acord. Dar, paradoxal, concepţia hitleristă s-a schimbat, aceasta evoluînd treptat de la formula „împreună cu Anglia" la formula „fără Anglia", ajungîndu-se, în sfîrşit, la deviza „împotriva Angliei"...

[8] *CHAMBERLAIN, Arthur Neville (1869—1940). Om politic englez, prim-ministru (1937-mai 1940). A promovat politica de înţelegere cu Germania nazistă prin sacrificarea intereselor vitale ale ţărilor mici şi mijlocii din Europa. A avut o mare contribuţie la semnarea Acordului de la München. În mai 1940, este înlocuit de un cabinet prezidat de Winston Churchill.*

O escadră de avioane de vînătoare „Hurricane" într-o misiune de luptă

În calitate de prim ministru, Winston Churchill avea să asigure rezistenței antihitleriste tenacitate și eficiență. La 17 iulie 1940 el declara: „Sîntem siguri că totul se va termina cu bine!"

Nu era însă nici un paradox. O asemenea schimbare era dictată de logica implacabilă a relațiilor imperialiste în sfera economică și politică, în fața căreia toate bunele intenții erau neputincioase. Pe măsură ce monopolurile germane se consolidau, impunîndu-se pe piața mondială ca un concurent direct al monopolurilor engleze, relațiile politice între cele două țări se complicau tot mai mult. Și dacă, în anii '20, magnații petrolului, cum ar fi Sir Henry Deterding, finanțau direct partidul hitlerist, favorizînd venirea acestuia la putere, acum aceiași magnați urmăreau cu îngrijorare acțiunile Germaniei pe diverse piețe, unde Anglia se simțea în mod tradițional pe deplin stăpînă.

În această perioadă, Hitler începe să vorbească total diferit de același Imperiu britanic pe care-l admira cîndva. „Anglia este un inamic plin de ură". „Dușmanii noștri sînt în Occident". „Nu vom tolera ca unele state occidentale să se amestece în treburile noastre". „Anglia n-are ce căuta în spațiul nostru vital". „Dacă Anglia dorește război, îl va avea". Aceste ultime cuvinte erau rostite la 19 aprilie 1939 în discuția cu ministrul de externe al României, Grigore Gafencu, și erau destinate să fie transmise lui Chamberlain și Halifax[9]. Iar în discursul rostit la 23 mai 1939 în fața corpului de generali, Führerul afirma că un conflict militar cu Anglia nu este exclus. Singurul lucru pe care Hitler și generalii săi doreau să-l evite era un conflict simultan în Est și în Vest. Numai după zdrobirea inamicului în Est, afirma Hitler, „va începe lupta cu Franța și Anglia. Pînă atunci însă trebuie zdrobită Polonia..."

Linia capitulantă promovată de Chamberlain și Daladier[10] i-a permis lui Hitler să realizeze acest plan. Anglia și Franța nu numai că n-au venit în ajutorul Poloniei, dar au cruțat practic Germania, deși puteau să provoace acesteia mari daune. A început „un război straniu". După cum își amintea Churchill[11], „guvernul francez ne ruga să ne abținem de la atacuri aeriene împotriva Germaniei, susținînd că acestea ar provoca o replică... Ne-am mulțumit cu lansarea de manifeste". Iar cînd Emery, un influent deputat britanic, a venit la ministrul englez al aviației și i-a propus bombardarea unor obiective germane din Schwartzwald, acesta din urmă i-a răspuns indignat:

— Imposibil! Sînt proprietăți particulare! Mai rămîne să-mi cereți să bombardez Ruhr-ul!

Și, ca și în cazul Münchenului[12], cînd activitatea „conciliatorilor" doar l-a stimulat pe Hitler, „războiul straniu" l-a făcut să se gîndească dacă nu a sosit cumva momentul pentru a distruge Anglia?

Primele planuri

Cînd istoricul vest-german Karl Klee afirmă că debarcarea în Anglia „nu juca un rol deosebit" în planurile Comandamentului suprem al Wehrmachtului în legătură cu cel de al doilea război mondial, după părerea noastră el exagerează foarte mult. Marele Stat Major avea planuri pentru toate cazurile. Directivele din 24 iunie 1937, privind pregătirea unitară a războiului, date de ministrul de război Blomberg[13], menționează în cîteva locuri că Anglia poate fi considerată un inamic potențial al Germaniei. Pentru o asemenea eventualitate, cele trei tipuri de arme trebuiau să „înainteze considerații suplimentare". Aceste considerații, după cum reiese din discuțiile ulterioare purtate în cercurile conducătoare germane, se vor reduce la precizarea că debarcarea ca atare este inutilă, întrucît blocada și atacurile aeriene pot determina

---

[9] *HALIFAX, Edward Frederick Lindley conte (1881—1959). Om politic englez. Între 1938—1940 — ministru de externe. A promovat o politică de conciliere față de Germania fascistă. În 1941 a fost numit ambasador al Marii Britanii în S.U.A.*

[10] *DALADIER, Edouard (1884—1970). Om de stat francez, prim-ministru (1938 — martie 1940). A promovat o politică de înțelegere cu Germania nazistă pe seama intereselor țărilor din centrul și sud-estul Europei, cliate Franței. A semnat Acordul de la München.*

[11] *CHURCHILL, Sir Winston Leonard Spencer (1874—1965). Om de stat britanic, lider al Partidului Conservator (1940—1955). Prim-ministru al guvernului de coaliție în timpul celui de al doilea război mondial (1940—1945). Unul dintre inițiatorii coaliției antihitleriste; după înfrîngerea statelor fasciste în cel de al doilea război mondial, a fost unul dintre inspiratorii „războiului rece".*

[12] *MÜNCHEN. Oraș în R.F.G. Conferința de la M. (29—30 septembrie 1938), la care au participat reprezentanții Germaniei (Hitler), Franței (Daladier), Angliei (Chamberlain) și Italiei (Mussolini), a obligat Cehoslovacia să cedeze Germaniei regiunea sudetă. Acordul de la M. a avut repercusiuni grave asupra situației internaționale, a dus la întărirea situației strategice a Germaniei hitleriste, la încurajarea acțiunilor ei agresive îndreptate spre Est și la precipitarea celui de al doilea război mondial.*

[13] *BLOMBERG, Werner von (1878—1946). General-feldmareșal fascist german (1936). Din ianuarie 1933 — ministru al Reichswehr-ului; între 1935—1938 — ministru de război și comandant al forțelor armate. A condus operațiunile de creare a Wehrmacht-ului. În februarie 1938 a fost destituit de către Hitler. După înfrîngerea Germaniei fasciste a fost judecat de Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg; a decedat la închisoare în timpul procesului.*

Echipajul unui bombardier de tip „Lancaster" imediat după revenirea dintr-o misiune

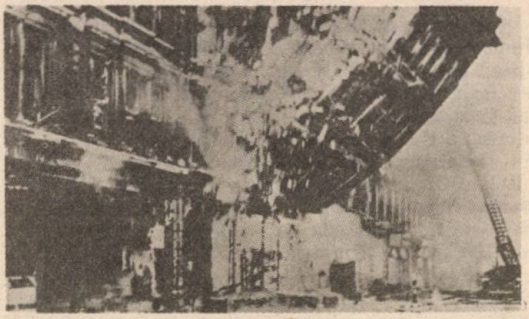

Londra, Queen Victoria Street nr. 23. Bombardamentul german din 11 mai 1941 a încercat puternic întreaga capitală a Marii Britanii

Anglia să capituleze. O etapă importantă de pregătire a constituit-o ordinul Statului Major al Forţelor Aeriene din 18 februarie 1938, potrivit căruia Flota a II-a aeriană urma să înceapă elaborarea acţiunilor împotriva Angliei, acţiuni care presupuneau bombardarea obiectivelor militare din Londra, precum şi a bazelor aeriene din Norfolk, Suffolk şi Sussex. În toamna anului 1938, acest ordin a fost extins; urmau să fie elaborate acţiunile împotriva flotei engleze din zona Kingstonului şi Londrei. Examinarea mai amănunţită a acestor vaste prevederi şi aprecieri preliminare în mai 1939 a dus însă Statul Major al Forţelor Aeriene la concluzia că aviaţia singură nu va putea obliga Anglia să capituleze. Probabil că acest lucru a şi determinat angajarea Comandamentului Marinei Militare Germane. În noiembrie 1939, acest Comandament elaborase „Consideraţiuni preliminare cu privire la posibilităţile de debarcare pe coasta insulelor britanice".

Generalii şi amiralii se grăbeau. La numai 12 zile după începerea războiului, Hitler îi prevenise pe cei mai apropiaţi colaboratori ai săi despre intenţia de a începe un război în Vest. La 29 noiembrie 1939, în „Directiva nr. 9", Hitler sublinia importanţa deosebită a paralizării economiei engleze. Astfel, propunerile gross-amiralului Raeder[14] deveneau parte organică a planului politico-militar general, în care se contura cu claritate o nouă etapă: pregătirea debarcării în Anglia. Planul începea cu un Aide-mémoire al şefului Statului Major al conducerii operative a OKW (Comandamentul suprem al Wehrmachtului), Jodl[15], din 30 iunie 1940, intitulat „Desfăşurarea în continuare a războiului împotriva Angliei". Bun cunoscător al gîndurilor lui Hitler şi al considerentelor conducerii militare, Jodl considera că a sosit timpul să se decidă ce metodă trebuie aleasă în lupta împotriva Angliei. El preconiza două căi:

a) desfăşurarea luptei împotriva metropolei engleze;

b) lărgirea războiului la periferie.

Prima variantă presupunea nu numai blocadă şi bombardamente, ci şi debarcarea unor forţe de desant, care să dea o ultimă lovitură, „mortală", Angliei. Jodl propunea începerea imediată a pregătirii acestei debarcări, pentru care, după părerea lui, erau necesare 30 de divizii.

Era în iunie 1940. Se încheiase campania franceză, în urma căreia Wehrmachtul ajunsese la Canalul Mînecii. Rămînea oare să fie trecut doar Canalul şi să se ajungă la Londra?

Disputa cu privire la Dunkerque

Dunkerque, un mic port aflat pe malul Canalului Mînecii, a intrat în istoria celui de al doilea război mondial. Aici, spre Dunkerque, în a treia decadă a lunii mai 1940, un grup considerabil de trupe anglo-belgo-franceze a fost forţat să se retragă, fiind practic rupt de restul forţelor. Era vorba de Armata 1 franceză, de rămăşiţele armatelor a 9-a şi a 2-a franceze, toată armata expediţionară engleză şi armata belgiană. Ofensiva diviziilor de tancuri germane aflate în imediata apropiere fusese fixată pentru 24 mai, însă ea nu a mai avut loc. Tancurile au pornit doar la 27 mai, ceea ce a permis ca, în cele trei zile, trupele engleze, belgiene şi franceze să evacueze Dunkerque-ul. S-a născut atunci expresia: „Minunea de la Dunkerque!".

[14] *RAEDER, Erich (1876—1960). Gross-amiral fascist german (1939), între 1935—1943 — comandantul Marinei Militare Germane. S-a pronunţat pentru distrugerea totală a Marii Britanii înainte de declanşarea unei agresiuni împotriva U.R.S.S. În 1946 a fost condamnat de către Tribunalul Militar Internaţional de la Nürnberg la închisoare pe viaţă; în 1955 a fost eliberat.*

[15] *JODL, Alfred (1890—1946). General-colonel fascist german (1944). Unul din principalii criminali de război fascişti. În 1939 este numit şeful Biroului de operaţii al OKW (Comandamentul suprem al Wehrmacht-ului), post pe care-l deţine pînă în 1945, sub ordinele lui Keitel. În această calitate participă în mod hotărîtor la stabilirea planurilor de acţiune ale Wehrmacht-ului în timpul celui de al doilea război mondial. Semnează la Reims, la 7 mai 1945, actul de capitulare al armatei germane. A fost condamnat la moarte de către Tribunalul Militar Internaţional de la Nürnberg.*

Cum se explică acest eveniment, fără îndoială, important? Potrivit unei versiuni foarte răspîndite, hotărîrea de a opri tancurile îi aparţinea exclusiv Führerului, întrucît „semidoctul Hitler" nu-şi asculta generalii. După o altă versiune, Hitler dorea să creeze un climat favorabil pentru a intra în tratative de pace cu Anglia, lucru pe care-l declara direct generalilor săi. Eu însumi am fost tentat, la un moment dat, să acord credit acestor declaraţii, amintindu-mi cuvintele spuse cîndva de Hitler lui Bormann:

— Într-adevăr, n-am vrut să-i distrugem *(pe englezi — n. L.B.)* la Dunkerque. Trebuia să-i facem să înţeleagă că acceptarea hegemoniei germane... ar fi avut pentru ei cele mai favorabile urmări.

Mulţi dintre colegii mei — printre care şi V.I. Daşicev, un bun cunoscător al istoriei celui de al doilea război mondial — mi-au reproşat, atît mie, cît şi altor istorici care subliniau aspectele de politică externă ale hotărîrii amintite, că răsturnăm priorităţile, invocînd, în acest sens, o serie de documente, care proiectează o altă lumină asupra evenimentelor. Fie, să recurgem la documente!

Trecuseră zece zile de lupte soldate cu mari pierderi pentru cei ce se apărau. Olanda şi Belgia erau practic ocupate; armatele franceze se retrăgeau. Linia Maginot[16], în care se puseseră toate speranţele, fusese depăşită. Principalul succes revenea Grupului de armate „A" al generalului von Rundstedt[17]; avangarda de tancuri (condusă de von Kleist[18]) ajunsese la Arras. De aici pînă la Canalul Mînecii nu mai era decît „o aruncătură de băţ". Englezii erau, practic, izolaţi la Dunkerque.

Ce trebuia întreprins? Întoarcerea spre nord-est şi încheierea operaţiunii de lichidare a grupului de la Dunkerque sau continuarea ofensivei spre vest, spre Paris? În lipsa unei decizii a statelor majore superioare, Rundstedt şi Kleist au hotărît, cu de la sine putere, la 22 mai, să se oprească, să-şi întărească poziţiile şi să-şi completeze pierderile suferite de trupele lor de tancuri.

În această situaţie, la 23 mai a fost dat ordinul Comandamentului Suprem al Forţelor Terestre (OKH), aflat sub conducerea feldmareşalului Brauchitsch[19]: o parte a trupelor grupului lui Rundstedt urma să întoarcă frontul ofensivei unităţilor motorizate, pentru ca, împreună cu trupele de infanterie, să se angajeze în direcţia Nord-Est. În acest scop, toate trupele din zonă treceau sub comanda Grupului de armate „B", condus de von Bock. La 24 mai 1940, Hitler şi Jodl au sosit la Charleville, unde se afla instalat statul major al lui von Rundstedt. Acesta le-a împărtăşit îndoielile sale cu privire la hotărîrea lui Brauchitsch. Dacă Brauchitsch vroia să lovească cu diviziile de tancuri şi să-i împingă pe englezi către frontul diviziilor de infanterie, Rundstedt, dimpotrivă, propunea ca diviziile de infanterie ale lui Bock, sosite dinspre est, să împingă trupele engleze spre unităţile de tancuri care se aflau de două zile la Arras. Hitler a fost de acord cu el şi a dat aşa-numitul „stop-ordin".

A dorit, oare, în acel moment, Hitler să-i „cruţe" pe englezi? „Directiva nr. 13", semnată de el în aceeaşi zi, la 24 mai 1940, preciza: „Obiectivul imediat al operaţiunilor noastre este distrugerea, printr-o lovitură concentrică, a aripii de nord a trupelor franco-anglo-belgiene încercuite la Artois, precum şi ieşirea spre Canalul Mînecii şi întărirea poziţiilor noastre în zona indicată anterior...". După loviturile date de aviaţie „trebuie să intre neîntîrziat în acţiune trupele terestre, pentru a distruge forţele inamice dislocate în Franţa". În sfîrşit, printr-un ordin din 25 mai 1940, dat de Comandamentul Suprem al Forţelor Terestre (OKH), i se permitea lui Rundstedt „să continue ofensiva pînă la linia Dunkerque, Esther, Armantier, Ypres, Ostende".

Deci, Hitler nu dorea să cruţe grupul de armate engleze. Deşi a fost dat ordinul pentru lichidarea lui, aceasta nu a dus la nimic. Tancurile nu au pornit şi nu datorită „stop-ordinului" lui Hitler. În după-amiaza zilei de 25 mai 1940, Rundstedt a declarat că trupele de tancuri au nevoie de un răgaz, pentru a se pregăti împotriva obiectivelor din sud.

Pe bună dreptate, V.I. Daşicev vede aici cheia întregii probleme. La 24 mai 1940, principalul obiectiv strategic al campaniei nu fusese încă stabilit. Rundstedt urma să pornească din Arras spre Paris. Acest lucru trebuia făcut atît pentru a zdrobi Franţa, cît şi pentru a înlătura pericolul pe care un al doilea front l-ar fi reprezentat pentru

---

[16] *LINIA MAGINOT. Sistem de fortificaţii franceze (s-a construit între 1929—1934; s-a perfecţionat pînă în 1940) la frontiera dintre Franţa şi Germania, întins pe circa 380 km. Poartă numele iniţiatorului ei, generalul A. Maginot, ministru de război al Franţei. În 1940 trupele germane au depăşit această „linie", iar garnizoana acesteia a capitulat.*

[17] *RUNDSTEDT, Gerd von (1875—1953). General feldmareşal fascist german. Din 1942 pînă în iulie 1944 şi după aceea, din septembrie 1944 pînă la sfîrşitul războiului, a fost comandantul trupelor germane de pe Frontul de vest. Eşecul din Normandia duce la înlocuirea sa cu general-feldmareşalul Kluge, în iulie 1944. Hitler îi încredinţează lui Rundstedt, în septembrie 1944, conducerea ofensivei germane în Ardeni. În momentul capitulării Germaniei hitleriste, Rundstedt este luat prizonier de englezi. Internat la Nürnberg, apoi la Londra, este eliberat, în 1949, din motive de sănătate.*

[18] *KLEIST, Paul Ewald von (1881—1954). General-feldmareşal fascist german, unul dintre creatorii armatelor germane de blindate. În 1941, se afla în fruntea trupelor germane care au ocupat Belgradul. În anii 1942—1944 a comandat Grupul de armate „A" de pe frontul germano-sovietic. În 1944, în fruntea unui grup de armate — Grupul „Ucraina Sud" — cedează în faţa generalilor sovietici Malinovski şi Tolbuhin şi este destituit de Hitler. Întors în Germania, este luat prizonier de către englezi în 1945, care-l extrădează Iugoslaviei în 1946. Este condamnat la 15 ani muncă silnică şi transmis, în 1949, U.R.S.S., unde moare ca prizonier de război în 1954.*

[19] *BRAUCHITSCH, Walter von (1881—1948). General-feldmareşal fascist german. Este unul din iniţiatorii planului „Barbarossa". Conduce operaţiunile armatelor fasciste germane în Polonia, Franţa, Balcani şi, pentru o scurtă perioadă, în U.R.S.S. În decembrie 1941, este destituit de Hitler ca urmare a eşecului trupelor germane lîngă Moscova. A fost luat prizonier în 1945; moare în 1948 într-un spital din Nürnberg.*

În fiecare noapte, metroul londonez se transformă într-un imens dormitor

După fiecare bombardament, echipele de salvare căutau supraviețuitori sub ruine

principala acțiune viitoare a Germaniei, adică atacarea Uniunii Sovietice. Pentru aceasta, Hitler, Jodl și Rundstedt aveau nevoie de tancuri, tancuri și iar tancuri. Oprit la Arras, grupul de tancuri al lui von Kleist pierduse în lupte, după 600 km, nu mai puțin de jumătate din tehnica de luptă. Alte divizii de tancuri se găseau împrăștiate pe întregul front. De data aceasta, comandamentul german nu dorea să mai repete experiența tristă a luptelor de pe Marna, din 1914, cînd generalii Reichului nu avuseseră curajul și forța necesară pentru a da o lovitură hotărîtoare.

Pentru a fi obiectiv am hotărît să recurg la declarația generalului von Bock, mai precis, la jurnalul acestuia. Iată cîteva extrase mai importante*.

21 mai. „Ne-a parvenit informația că unitățile de șoc ale trupelor motorizate din Grupul «A» au ajuns la Abbeville și Arras și, pătrunzînd adînc în spatele frontului, au întors spre nord... Trimit o telegramă la Comandamentul Suprem al Forțelor Terestre (OKH): «Rezistența inamicului se întărește... Am de gînd să lovesc puternic în flanc de-a lungul coastei... Condiția prealabilă — lovitura grupului de șoc în direcția nord»".

Bock notează în continuare că i se refuză de către Comandamentul Suprem al Forțelor Terestre (OKH) ajutorul solicitat („pauza" de la Arras). Bock este indignat și se pregătește să acționeze de unul singur. Mai mult, consideră că, lîngă Arras, Rundstedt s-a speriat prea tare de inamic.

22 mai. Bock califică „pauza" de lîngă Arras drept „o comedie rușinoasă" și cere unirea tuturor forțelor sub comanda sa. Atunci totul va fi — după el — „un simplu joc de copii".

23 mai. Bock află cu surprindere că unitățile de lîngă Valencienne „trec la defensivă".

24 mai. Bock este bucuros pentru că, în sfîrșit, toate forțele din jurul frontului de încercuire au trecut sub comanda sa. Sosește Brauchitsch. Împreună hotărăsc că unitățile de tancuri, aflate în spatele frontului englez, „trebuie să continue ofensiva". Totodată, Bock își exprimă nemulțumirea față de faptul că în desfășurarea ulterioară a campaniei i se rezervă o zonă secundară. Dar iată că „la Statul Major al Armatei a 4-a sosește ordinul Führer-ului de oprire a unităților de tancuri. Se dorește cruțarea lor pentru operațiuni viitoare".

25 mai. Unitățile lui von Bock nu pot înfrînge rezistența inamicului. Bock îl califică cum îi vine la gură pe comandantul Armatei a 6-a, Reichenau.

26 mai. Bock îi raportează lui Brauchitsch că unitățile sale sînt vlăguite. Brauchitsch răspunde: „Din păcate, astăzi unitățile de tancuri sînt blocate". „La aceasta — notează Bock — eu răspund că apreciez absolut necesară cucerirea Dunkerque-ului. Altfel, s-ar putea ca englezii să înceapă evacuarea sub nasul nostru, ceea ce și vizează". Brauchitsch promite să obțină acordul pentru acțiunea tancurilor. „Seara, — scrie Bock — sosește un nou ordin. În sfîrșit, tancurile pot trece din nou la ofensivă... Dar ele nu trebuie să cucerească Dunkerque, ci doar să-l izoleze". „Ce greșeală gravă" — regretă el.

27 mai. „În fine, ofensiva" — notează Bock. Se anunță capitularea Belgiei. Bock se teme că va fi împiedicat să lichideze „punga".

28 mai. „Francezii și englezii luptă cu disperare lîngă Lille și Dunkerque. Presiunea corpului nostru de tancuri din vest este mai slabă, ea nu poate înfrînge rezistența ce i se opune". În continuare, Bock notează că aviația nu poate împiedica evacuarea din Dunkerque.

29 mai. Bock pleacă spre Charleville, la o consfătuire cu Brauchitsch. „La Charleville, dintr-o singură observație a lui Rundstedt înțeleg de ce tancurile nu au fost mai active la Dunkerque. Rundstedt a spus: «Am fost îngrijorat de faptul că slabele unități ale lui Kleist vor fi atacate de engle-

* *Jurnalul lui von Bock s-a publicat pînă acum parțial. Fragmentele de față se publică pentru prima dată (n. — L.B.)*

zii în retragere»". Bock consideră aceste temeri exagerate: „Aș fi putut să le înlătur și englezii nu ar fi reușit să se evacueze".

30 mai. „La Dunkerque, englezii se evacuează, pe teren complet descoperit. Cînd vom sosi, nu vor mai fi acolo. Reținerea tancurilor de către Comandamentul Suprem se dovedește a fi o gravă greșeală. Atacăm. Lupte crîncene; englezii sînt îndîrjiți, iar diviziile mele sînt epuizate".

1 iunie. „La Dunkerque inamicul încetează rezistența... Lupta s-a terminat... Führer-ul sosește la Bruxelles... Îi raportez situația și evoluția evenimentelor de la Dunkerque. Führer-ul ne mulțumește și își expune gîndurile cu privire la situația generală și la o nouă operațiune... Este îngrijorat în legătură cu Parisul, temîndu-se de contraatacurile francezilor".

Iată însemnările lui Bock. Dacă eliminăm din acestea ieșirile lui iritate la adresa unor generali din vecinătatea propriilor trupe, apare ca puțin probabilă „cruțarea" grupului încercuit, relevîndu-se că lichidarea lui a fost îngreuiată de situația militară generală. Istoricul englez David Irving afirmă, pe bună dreptate, că „situația de la Dunkerque a fost rezultatul unei serii întregi de factori militari și psihologici". El menționează cel puțin trei dintre aceștia.

În primul rînd, Comandamentul Suprem al Trupelor Germane (OKW) și Comandamentul Suprem al Forțelor Terestre (OKH) nici nu și-au imaginat măcar că englezii vor începe evacuarea. Deși o hotărîre în acest sens fusese luată la Londra încă de la 19 mai 1940, Abwehr-ul a ajuns la această concluzie de-abia la 26 mai. Pînă la această dată nemții considerau că acțiunea corpului expediționar englez va continua pînă la ultimul soldat („Dacă englezii vor veni pe continent, nu-i mai poți da afară" — afirma Hitler).

În al doilea rînd, Hitler nu avea motive deosebite să se teamă că Dunkerque nu va fi cucerit rapid, chiar fără tancuri. În ziua de 23 mai, Göring[20] l-a sunat și i-a spus direct că se va „răfui" cu aceștia singur, adică numai cu aviația. În mod special i-a cerut Führer-ului să nu permită intrarea în acțiune a tancurilor lui Kleist, pentru ca propriile-i bombardiere să-i poată „distruge pe englezi chiar pe coastă".

În sfîrșit, ar fi de notat apariția unui nou pretendent pentru rolul de autor al loviturii de grație care urma să fie dată englezilor: comandantul diviziei SS „Adolf Hitler", Sepp Dietrich, favoritul Führer-ului. Hitler considera necesară aducerea diviziei lui Dietrich, dar aceasta cerea timp.

Toți acești factori l-au făcut pe Hitler să confirme ordinul lui Rundstedt. De fapt, binecunoscutul său „stop-ordin" n-a fost decît o confirmare a ordinului Comandantului Grupului de Armate „A". Avem din nou motive să afirmăm că legenda despre „caporalul care nu a ascultat de generali" nu stă în picioare.

În privința motivelor politice, sînt foarte posibile anumite mutații în timp. În mod cert, Hitler le-a vorbit lui Rundstedt, Sodenstern și Blumentritt despre politica Angliei și despre atitudinea pe care înțelegea să o adopte față de aceasta. Faptul nu s-a consumat, desigur, în zilele „stop-ordinului", ci ceva mai tîrziu, la 29 mai 1940. Atunci, Führer-ul a declarat că așteaptă „ieșirea Angliei" din război și încheierea unei „păci onorabile". În acest caz, gîndea el, urma să aibă mînă liberă pentru „marele și principalul său obiectiv — conflictul cu bolșevismul".

În ce mă privește aveam însă o dilemă. Cînd i-am împărtășit-o generalului von Schwerin, participant la aceste lupte (comandantul diviziei „Grossdeutschland" la Dunkerque), el mi-a răspuns foarte convins:

— Dunkerque? Nu încap mai multe ipoteze! A fost în mod clar o decizie politică din partea lui Hitler...

Cred că dezlegarea „enigmei" este posibilă doar prin eliminarea punctelor de vedere extreme. Motivul inițial și principal al „stop-ordin"-ului a fost situația militară. O asemenea conjuncturâ i-a permis lui Hitler să avanseze din nou considerentele sale politice. De fapt, el încerca o „dublă strategie": încercînd o presiune militară asupra Angliei, îi lăsa totuși ușa deschisă pentru un compromis cu Germania. Hitler nu a considerat niciodată că aceste două linii se bat cap în cap. Prin teribila forță a Wehrmacht-ului Hitler a vrut să oblige Anglia să înceteze războiul și să accepte, în sfîrșit, condițiile sale de a domina împreună lumea. Dar numai în condițiile dictate de Hitler!

Cum Anglia nu a acceptat însă această „ofertă", s-a decis să se treacă la debarcarea pe Insulele britanice („Ultimul mijloc" — după cum îl numea generalul Jodl).

Cum s-a pregătit operațiunea

În iulie 1940, planificarea debarcării în Anglia a intrat în stadiul unor analize concrete din partea statelor majore. La 2 iulie, Comandamentul Suprem al Wehrmacht-ului (OKW) a ordonat statelor majore ale forțelor terestre și ale flotei militare marine să-și prezinte considerentele. Comandamentul Suprem al Forțelor Terestre (OKH) a propus angajarea unor forțe de desant pe ruta Ostende — Le Havre. Flota preconizase alte rute, mai favorabile. Primele variante i-au fost raportate lui Hitler la 11 iulie; el a atras atenția în mod deosebit asupra necesității de a se asigura o stăpînire abso-

---

[20] *GÖRING, Hermann (1893—1946). Mareșal al Reich-ului german, unul dintre principalii criminali de război fasciști. Numit feldmareșal în 1938, mareșal al Reichului după campania din Franța din 1940, șeful suprem al economiei de război, succesor desemnat al Führer-ului din 1939 pînă în 1945. Unul din inițiatorii organizării Gestapoului și a lagărelor de concentrare. Influența sa asupra lui Hitler este serios diminuată de eșecurile succesive ale Luftwaffei. Este dezavuat de Hitler și destituit din funcțiile pe care le deținea în aprilie 1945. Arestat de americani, este judecat de Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg și condamnat la moarte ca mare criminal de război. Se otrăvește în închisoare în timpul procesului.*

lută a aerului. La 13 iulie, Halder[21] i-a prezentat lui Hitler un nou raport, acesta ordonînd să treacă imediat la pregătirea trupelor. Generalul Jodl a propus ca operațiunea să primească denumirea codificată „Löwe" (probabil se aveau în vedere renumiții lei din stema britanică). Apoi s-a ales denumirea „Seelöwe" („Leul de mare"). La 16 iulie 1940 s-a emis „Directiva nr. 16", intitulată „Pregătirea operațiunii de debarcare a trupelor împotriva Angliei".

După război a apărut versiunea că întreagă această operațiune ar fi fost mai degrabă „psihologică", că Hitler nu s-ar fi pregătit niciodată să debarce în Anglia. Această versiune a fost lansată pentru prima dată de Göring și Keitel în timpul Procesului de la Nürnberg. A fost susținută ulterior insistent în memoriile generalilor Wehrmachtului luați prizonieri de englezi (Rundstedt, Sondenstern), ca și în studiile unor istorici occidentali. Pe măsura apariției a noi și noi documente, o asemenea versiune nu a mai stat în picioare.

„Iată un autobuz pe care Adolf nu l-a scăpat!" Luînd drept pretext nenorocita expresie a lui Chamberlain, londonezii nu pierd ocazia de a-și manifesta umorul chiar și în clipele tragice

Directiva nr. 16 stabilea principiile generale, obiectivele și metodele operațiunii. Iată preambulul acesteia:

„Întrucît Anglia, în ciuda situației sale militare lipsite de perspectivă, continuă să nu dea nici un semn că ar fi gata să ajungă la o înțelegere cu noi, am hotărît să pregătesc și, dacă trebuie, să realizez o operațiune de debarcare împotriva ei. Obiectivul acestei operațiuni: înlăturarea actualei situații în care metropola britanică reprezintă o bază pentru continuarea războiului împotriva Germaniei și, dacă va fi nevoie, însăși cucerirea acesteia.

[21] *HALDER, Franz (1884—1972). General-colonel fascist german, contribuie activ la elaborarea planurilor de agresiune ale celui de-al treilea Reich împotriva U.R.S.S. și a altor țări. Direct subordonat lui Hitler — după ce acesta preia comanda armatei în decembrie 1941 — Halder este pînă la urmă destituit în 1942. Arestat după complotul din iulie 1944 împotriva lui Hitler, încearcă în zadar să se sinucidă; este exclus din armată în 1945, dar scapă în mod neașteptat de răzbunarea nazistă.*

În acest scop ordon următoarele:

1. Debarcarea trebuie să aibă loc pe neașteptate, sub forma unei traversări pe un front larg, aproximativ de la Reimsgate pînă în zona de vest a insulei Wight, unităților de aviație revenindu-le rolul de artilerie, iar unităților flotei acela de geniști. Pînă la traversarea generală, oportunitatea întreprinderii unor operațiuni separate — să spunem, de cucerire a insulei Wight sau a peninsulei Cornwall — trebuie examinată din punctul de vedere al fiecărui tip de armă, iar rezultatele vor trebui să-mi fie raportate mie. Hotărîrea o las pe seama mea...

...Operațiunea are denumirea codificată «Seelöwe»".

Cum au hotărît forțele terestre, marine și aeriene să realizeze acest obiectiv?

Forțele terestre. Comandantul forțelor terestre a hotărît să formeze trei grupuri ofensive:

— Grupul „Calais" — Armata a 16-a — trebuia să debarce în zona Margate-Hastings;

— Grupul „Le Havre" — Armata a 9-a — trebuia să debarce între Brighton și Portsmouth;

— Grupul „Cherbourg" — Armata a 6-a — trebuia să debarce în zona Weymouth.

Cel mai puternic grup — „Calais" — era alcătuit din 6 corpuri (13 divizii, între care 3 divizii de tancuri și una motorizată). Grupul „Le Havre" includea 3 corpuri (9 divizii, din care 3 de tancuri și motorizate). În sfîrșit, în grupul „Cherbourg" intrau 3 corpuri (9 divizii, din care 2 de tancuri și divizia SS „Totenkopf"). Efectivul „primului val" de debarcare se cifra la 90—100 mii de oameni, iar al celui „de-al doilea" la 170 mii oameni. Infanteria trebuia sprijinită de 650 tancuri.

Flota trebuia să asigure trecerea acestor trupe cu ajutorul a 1722 nave autopropulsate, a 471 remorchere, 1161 șalupe cu motor și a 155 nave de transport.

Aviația rezervase în același scop Flota a 2-a și a 3-a aeriană, compuse din 3 corpuri de aviație și 2 antiaeriene, cu un efectiv total de pînă la 3500 avioane.

Ulterior, structura organizatorică s-a modificat. Trupele de debarcare se împărțeau în două grupuri — „A" și „B". În primul grup intrau Armatele a 16-a și a 9-a, în cel de al doilea — Armata a 6-a; grupul „B" urma să rămînă în rezervă.

Pornind de la aceste date, Brauchitsch și Halder au elaborat un plan operativ, care prevedea ca, după debarcarea pe un front larg și înfrîngerea rezistenței trupelor engleze (rezistență care se aștepta să fie considerabilă), Armatele a 16-a și a 9-a să ocupe un cap de pod pe o adîncime de 20—30 km și să înceapă ofensiva pe direcția generală Londra. Primul obiectiv operativ viza linia: Portsmouth — înălțimile de la sud de Londra — gurile Tamisei; al doilea obiectiv era fixat dincolo de Londra. Principala bătălie era gîndită de Brauchitsch să se desfășoare în Anglia de sud, astfel încît trupele engleze să fie distruse la vest și sud-vest de Londra. Grupul „B" trebuia să debarce mai tîrziu și să ocupe partea de vest a țării — comitatele Devonshire și Cornwall. După atingerea primului obiectiv, grupului „A" i se ordona să avanseze rapid cu unitățile de tancuri spre sud de Londra, să izoleze capitala dinspre vest și sud și să iasă spre linia Malden — gurile rîului Severn.

Pentru cucerirea Londrei era stabilită Armata a 16-a. Întreaga operaţiune urma să dureze o lună.

Hitler era sedus de acest plan. S-au fixat chiar datele invaziei: 25 august... 15 septembrie... 20 septembrie... 24 septembrie...

Aşa putea să fie...

...La 15 septembrie 1940, orele 9 dimineaţa, în cabinetul lui Hitler s-au adunat comandanţii superiori ai Wehrmacht-ului — feldmareşalii Brauchitsch şi Keitel[22], reichsmareşalul Göring, gross-amiralul Dönitz[23], generalul Jodl. Brauchitsch a raportat că trupele terestre sînt gata pentru operaţiune: Grupul de armate „A", sub comanda lui Gerd von Rundstedt (după campania din Franţa el a primit bastonul de feldmareşal împreună cu cele 250 mii mărci care se acordau în mod tradiţional cu această ocazie) a ieşit în zona îmbarcării. Era necesară doar o noapte întunecoasă. Gross-amiralul Raeder a informat: noaptea din 23—24 septembrie este cea mai potrivită. Hitler a confirmat: debarcarea va avea loc pe 24 septembrie, deci peste zece zile.

În noaptea de 23 spre 24 septembrie, „primul val" de trupe, sub comanda lui Rundstedt, s-a îmbarcat pe 170 de nave şi în curînd uriaşa armadă a pornit spre ţărmurile Angliei. La adăpostul întunericului şi beneficiind de un timp favorabil, navele au intrat în zonele fixate pentru debarcare. Rundstedt a avut noroc: deşi la o jumătate de oră după miezul nopţii torpiloarele engleze, reperînd primele nave germane, au deschis focul şi au scufundat două vase, Amiralitatea nu a fost informată imediat. În noaptea precedentă se petrecuse un caz asemănător şi comandamentul local fusese admonestat pentru alarmă falsă.

De-abia la ora 4 dimineaţa, şefii statelor majore ale diferitelor tipuri de arme engleze au aflat: nemţii se apropie. Generalii nu s-au decis însă să-l trezească imediat pe primul ministru. Abia peste o jumătate de oră, cînd s-a considerat necesar să se dea semnalul convenţional „Cromwell", a fost informat şi şeful guvernului. Nimeni însă nu vroia să se grăbească. În rîsetele asistenţei, unul dintre generalii britanici a propus:

— Ce-ar fi să batem clopotele?

Primele comunicări au fost relativ calme: au debarcat doar cîteva plutoane de desant-aero. Primul lord al Amiralităţii a remarcat că nu are nici un sens să scoată flota. „Comunicatul BBC de la ora 9 dimineaţa avea să aibă un ton prudent; se afirma că un număr de cîteva unităţi inamice se apropie de coastă, iar în zona Doverului a fost debarcat un desant; inamicul a suferit pierderi considerabile. Pentru securitatea populaţiei locale a început evacuarea zonei de coastă. După aceea de-abia s-a difuzat discursul regelui care chema naţiunea sub arme.

Feldmareşalul Rundstedt aştepta informaţii la cartierul său general de campanie de pe malul Mării Mînecii. Informaţiile erau încurajatoare: Divizia a 7-a de desant-aero a cucerit Doverul şi Folkestone; Divizia a 17-a infanterie a debarcat cu succes; Divizia a 35-a a pus deja stăpînire pe Littleton. Însă comandantul Armatei a 16-a, generalul Busch, nu considera că armata lui şi-a îndeplinit misiunea încredinţată pentru prima zi. Au apărut unele dificultăţi pe flancul stîng. La celebrul castel al lui Wilhelm I, soldaţii din unităţile din Devon şi Somerset au opus o rezistenţă neaşteptată. În schimb, Rundstedt era pe deplin liniştit de raportul primit din partea comandantului Armatei a 9-a, generalul Strauss: pe flancul de vest al debarcării, capul de pod a fost ocupat în întregime...

Aşa a început invazia? Cititorul îl poate învinui pe autor de exces de fantezie. Dar autorul a făcut acest lucru nu din proprie imaginaţie, ci împreună cu Norman Longmate, publicist englez, fost ofiţer în armata britanică. Cu cîţiva ani în urmă el a publicat cartea „Dacă Anglia ar fi căzut..." Cartea i-a fost inspirată de un film TV, cu acelaşi titlu, făcut de BBC în 1972. Atunci, Longmate a hotărît să strîngă întregul material de istorie militară privind această problemă, să se consulte cu specialişti. Şi astfel a apărut cartea menţionată, în care, pornind de la presupunerea că Hitler s-ar fi hotărît în 1940 să înceapă debarcarea, Longmate ajunge la concluzia că Anglia n-ar fi putut să reziste şi ar fi fost ocupată, ca de altfel multe alte ţări vest-europene. Deşi Longmate avansează un scenariu imaginat, totul este foarte logic, găsindu-şi acoperirea în documentele statelor majore ale armatelor engleză şi germană.

Deci, ce s-ar mai fi întîmplat, „dacă..."?

A doua zi după debarcare, trupele lui Busch şi Strauss s-au fixat pe capul de pod cucerit, întărindu-l şi lărgindu-l pînă la dimensiunile preconizate. La 27 septembrie, pe pămîntul britanic se aflau deja peste 200 000 soldaţi germani. Aceştia erau gata să primească contraatacul englezilor. Comandantul armatei engleze, generalul Alan Brooke, nu cunoştea încă exact planul german. Îi era clar că duşmanul vroia să ocupe Londra. Dar cum? Unde va fi dată lovitura principală? În zona Dover — Hastings sau, dimpotrivă, pe flancul vestic?

Între timp, ofensiva germană continua. La 1 octombrie, Brooke a ordonat trecerea la contraofensivă şi distrugerea trupelor inamicului în partea

---

[22] *KEITEL, Wilhelm (1882—1946). General-feldmareşal fascist german. Unul dintre principalii criminali de război fascişti. În 1938, cînd Hitler îl destituie pe Blomberg, Keitel este însărcinat cu conducerea Marelui Stat Major al Comandamentului suprem al Wehrmacht-ului (OKW), avînd prerogativele unui ministru de război. Devine astfel subordonatul direct al lui Hitler, căruia îi execută necondiţionat directivele, adesea neagreate de statele-majore ale diferitelor armate. Semnează, la 8 mai 1945, capitularea celui de al treilea Reich. Tribunalul Militar Internaţional de la Nürnberg îl condamnă la moarte.*

[23] *DÖNITZ, Karl (1891—1982). Gross-amiral fascist german. Organizează războiul submarin împotriva Angliei, îi succede lui Raeder în calitate de comandant suprem al marinei militare (1943). La moartea lui Hitler — desemnat fiind prin testamentul acestuia drept succesor — Dönitz se străduieşte să obţină o pace separată cu vestul, pentru a continua lupta împotriva U.R.S.S. Instalat în cartierul său general din Schleswig-Holstein, este constrîns să accepte capitularea fără condiţii în mai 1945. Tribunalul Militar Internaţional de la Nürnberg îl condamnă la 10 ani închisoare; este eliberat în 1956.*

„În această noapte au izbucnit circa 1500 incendii. Opt biserici au fost cuprinse de flăcări. Catedrala Sf. Paul a putut fi salvată prin eforturi eroice..." Posturile de radio transmiteau adesea asemenea comunicate, relevante pentru încleştarea de forţe, dar şi pentru spiritul de rezistenţă organizată

de vest a capului de pod, cucerirea portului şi a oraşului New Haven şi tăierea capului de pod în două părţi. Lovitura trebuia să fie dată de Divizia I engleză de tancuri, bine echipată, la care s-ar fi alăturat trupele de infanterie. La 2 octombrie, ora 5 dimineaţa, contraofensiva a început, cu succes pentru Brooke[24]. Se părea că New Haven va fi cucerit.

Agresorii au înţeles însă pericolul situaţiei nou create. La 4 octombrie, feldmareşalul Rundstedt şi-a asumat conducerea tuturor operaţiunilor, a trecut el însuşi Canalul Mînecii şi şi-a instalat punctul de comandă în orăşelul Saint Leonard. Unităţile germane s-au activizat, obligîndu-l pe Brooke să se regrupeze. El a fost nevoit să se retragă dincolo de Tamisa. La statul major al lui Rundstedt acest fapt a constituit un prilej de ironie:

— Retragerea este specialitatea de bază a generalilor englezi...

Au trecut zece zile şi la nefasta aniversare pentru englezi a bătăliei de la Hastings — 14 octombrie — Rundstedt a început o a doua ofensivă, cu scopul de a distruge gruparea engleză aflată în sudul Angliei. Forţele Armatei a 16-a au trecut Tamisa. Trei divizii de infanterie au asigurat capul de pod pentru două divizii de tancuri. Comandantul uneia dintre ele, general-maior Rommel[25] a decis să înainteze spre Londra.

Trupele engleze n-au reuşit să oprească ofensiva. Elevii celebrului colegiu militar Saint Heart au luptat vitejeşte, însă au fost striviţi de tancuri. În dimineaţa zilei de 15 octombrie, tancurile au realizat străpungerea. Londra era gata de evacuare. La 16 octombrie, regele a părăsit capitala şi s-a îndreptat spre Edinburgh.

La 18 octombrie, aplicînd planurile lui Brauchitsch, Rundstedt s-a angajat în profunzime, spre nord, ocolind Londra. La 19 octombrie, situaţia pentru englezi era fără speranţă. Avangarda forţelor ofensive se afla deja lîngă Palatul Buckingham, iar din parcul Saint James se auzeau lovituri de artilerie. Seara, primul ministru s-a sinucis, după moartea, cu puţin timp în urmă, a comandantului forţelor militare britanice. Cînd comandantul avangardei Armatei a 16-a a apărut în vila de pe Downing Street nr. 10 — reşedinţa primului ministru — n-a mai găsit acolo pe nimeni. Cîţiva ofiţeri superiori, capturaţi la sediul Ministerului de Război, au declarat că nu sînt împuterniciţi să semneze actul de capitulare. Au explicat, că acest lucru n-are cine să-l facă: regele a părăsit Londra, primul ministru şi comandantul-şef sînt morţi, iar şefii statelor majore ale diferitelor arme nu se ştie unde sînt.

În sfîrşit, s-a găsit un general de brigadă care s-a declarat de acord să ordone garnizoanei londoneze să înceteze rezistenţa. Această veste tragică a fost transmisă la radio. În curînd, steagul cu zvastică s-a înălţat deasupra clădirii Parlamentului.

Anglia ocupată?

Tabloul descris de Norman Longmate demonstrează părerea lui proastă despre potenţialul de apărare al propriei ţări. Personal nu m-aş fi încumetat să manifest atîta răutate; unui englez îi este, fără îndoială, permis. Longmate afirmă că operaţiunea „Seelöwe" ar fi evoluat tocmai aşa. A primit asigurări în această privinţă din partea unor experţi, precum fostul ministru de război, lordul Chalfont, istoricul Collier ş.a.

Dacă asupra felului cum ar fi evoluat luptele pe coastă şi în sudul Angliei s-ar putea discuta, asupra

DEBARCAREA N-A MAI AVUT LOC

[24] *ALAN BROOKE, Francis (1883—1963). Feldmareşal britanic. A participat la elaborarea tuturor deciziilor strategice britanice şi aliate luate în timpul celui de al doilea război mondial. A fost prezent la conferinţele politico-militare ale Aliaţilor şi la cele anglo-americane.*

[25] *ROMMEL, Erwin (1891—1944). General-feldmareşal fascist german. Foarte bine văzut de Hitler, Rommel a îndeplinit un timp însărcinarea de şef al Cartierului general personal al Führer-ului. După campania din Franţa, din 1940, este numit, în 1941, comandant al Afrikakorps; este promovat feldmareşal în 1942; în urma unor înfrîngeri succesive, în Africa, a fost rechemat în Europa, fiind însărcinat cu comanda Grupului de armate „B" în statele din nord, iar în 1943—1944, cu comanda Corpului de armate „B" în Franţa, nereuşind să reziste debarcării Aliaţilor. Simpatiile sale pentru autorii complotului din iulie 1944 împotriva lui Hitler îl fac suspect şi îl obligă, la 14 octombrie 1944, să se sinucidă.*

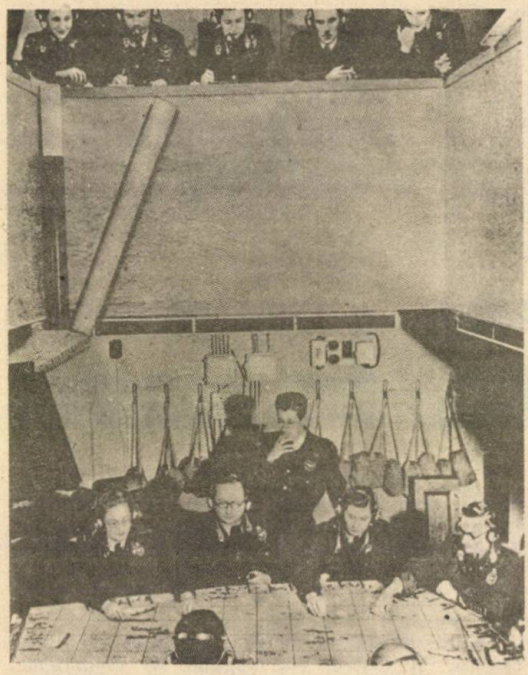

Bătălia aeriană pentru Anglia era condusă de la sol de o infrastructură a posturilor de comandament, în care se centralizau toate informațiile privind forțele inamice

urmărilor pe care le-ar fi avut înfrîngerea militară a Angliei nu pot fi păreri diferite. Următoarele capitole ale cărții sînt prefațate de Longmate în mod sugestiv de următoarea observație: „Cu aceasta se încheie partea bazată pe imaginație. Următoarea parte descrie nu ceea ce ar fi putut avea loc, ci ceea ce ar fi avut loc. Analiza ia în considerare planurile elaborate de nemți, precum și experiența conduitei lor în alte țări care au fost într-o situație analoagă".

Longmate pune punctul pe i: „Era necesar un Quisling[26] englez". În Norvegia, unde regele părăsise țara, administrația hitleristă de ocupație s-a lovit de problema formei de guvernare. Situația s-a rezolvat rapid, pentru că șeful naziștilor norvegieni, Quisling, i-a sărit în ajutor. Dar în Anglia? Exista și aici un pretendent la vila de pe Downing Street nr. 10: conducătorul „Ligii fasciste" britanice, sir Oswald Mosley.

La prima vedere avea toate șansele: fusese ofițer, membru al Camerei Comunelor din partea partidului conservator, ministru din partea partidului laburist; simpatia sa pentru Hitler și Mussolini[27] era mai mult decît evidentă, lucru pentru care a făcut chiar închisoare.

La Berlin nu se miza însă pe el. Hitleriștii doreau un om mai puțin compromis. Se alcătuiau în acest scop liste speciale. Una dintre acestea, din septembrie 1940, includea 39 persoane; ea nu a fost însă aprobată de Hitler și Göring. De-abia după război a fost cunoscut numele „Quislingului englez". Acesta trebuia să fie sir Samuel Hoare, fost ministru.

Sursa acestor date este tot un englez și încă foarte informat. Este subsecretarul permanent al Foreign Office-ului, sir Alexander Cadogan. La 20 mai 1940, sir Alexander a avut o întrevedere de rămas bun cu Hoare, înainte ca acesta din urmă să plece la Madrid ca ambasador. Numirea îșI avea temeiurile ei. Hoare era cunoscut drept un „arhiconciliator" și cel mai apropiat adept al lui Chamberlain în timpul Acordului de la München. La 21 mai 1940 Cadogan și-a notat în agendă: „Cu cît îl vom îndepărta mai repede din Anglia (*pe Hoare — n. L.B.*), cu atît mai bine. Dar mai bine l-aș fi trimis la eșafod. Dacă Germania ne va învinge, el va fi Quislingul englez, iar eu nu voi supraviețui".

Că aceste cuvinte nu au fost scrise întîmplător, o dovedesc multe lucruri. Fiind ministru de externe al Angliei, Hoare a semnat pactul Laval[28]—Hoare din 1935, prin care se legaliza ocuparea Abissiniei de către Italia. În Franța ocupată de hitleriști, Laval a fost omul nr. 2 în guvernul de la Vichy. Se putea o pereche mai potrivită? Hoare îl cunoștea bine pe von Ribbentrop, omul care pretindea postul de „guvernator al Reich-ului" în Anglia. Alături de Ribbentrop trebuia să apară la Londra, în calitate de ambasador german, Wilhelm Bole, conducătorul „Organizației din străinătate a NSDAP", favoritul lui Hess.[29]

Nu era exclusă și o altă variantă: Hitler avea o părere foarte bună despre contele de Windsor, fostul rege Edward al VIII-lea. Contele îl vizita pe

---

[26] *QUISLING, Vidkun (1887—1945). Om politic fascist norvegian. În 1933 fondează Adunarea națională (partid pronazist); în februarie 1942 devine șeful guvernului de ocupație. A fost condamnat la moarte și executat. La Eliberare numele său a devenit sinonim cu „trădător".*

[27] *MUSSOLINI, Benito (1883—1945). Dictator fascist al Italiei (1922—1943), șef (duce) al partidului fascist fondat în 1919. A instaurat dictatura fascistă în Italia, în octombrie 1922, cu sprijinul marilor monopoluri, în urma faimosului „marș asupra Romei" devenind prim-ministru. Este unul dintre inițiatorii Axei Berlin-Roma-Tokio. După prăbușirea dictaturii lui Mussolini (25 iulie 1943), între 1943 și 1945 a condus un guvern marionetă în nordul Italiei, ocupat de hitleriști. A fost prins de partizani și executat, în urma condamnării lui la moarte de către un tribunal al Comitetului național de eliberare.*

[28] *LAVAL, Pierre (1883—1945). Jurist și om politic francez. Prim-ministru al Franței (1931—1932 și 1935—1936), ministrul afacerilor externe (1934—1935). Susținător al poziției de „conciliere" cu agresorii fasciști. A promovat o politică externă pasivă în fața planurilor expansioniste naziste, ulterior de colaborare cu Germania hitleristă. A fost condamnat la moarte în 1945.*

[29] *HESS, Rudolf (n. 1894). Om politic fascist german. Unul din principalii criminali de război fasciști. Secretar personal al lui Hitler (1925), adjunctul acestuia (1933), desemnat al doilea succesor (după Göring) al Führerului în 1939. În mai 1941 pleacă într-un mod insolit în Scoția cu scopul de a realiza o alianță germano-engleză împotriva U.R.S.S.; este arestat și internat în Anglia pînă la sfîrșitul războiului; a fost transferat la Nürnberg în 1945 pentru a fi judecat în calitate de mare criminal de război; Tribunalul Militar Internațional l-a condamnat la închisoare pe viață.*

Führer şi acesta îl socotea „omul lui" la Londra. Abdicarea lui Edward al VIII-a în favoarea fratelui său l-a necăjit pe Hitler; cînd s-a hotărît „expedierea" lui cît mai departe prin numirea ca guvernator al Insulelor Bahamas, Schellenberg, şeful serviciului de informaţii SS, a primit sarcina să-l răpească şi să-l aducă în Germania...

Administraţia de ocupaţie în Anglia a fost gîndită dinainte. Într-unul din documentele hitleriste în care se defineau bazele „noii ordini" în Anglia, se spunea: „Teritoriul englez, ocupat de armatele germane, va fi sub guvernarea administraţiei militare germane... Orice acţiuni nesocotite, orice sabotaj, rezistenţa activă sau pasivă faţă de armata germană vor atrage după sine contramăsuri..." Ordinul era semnat de Brauchitsch. Un alt document, semnat de şeful Marelui Stat Major, generalul Halder, purtînd data de 9 septembrie 1940, menţionează: „Obiectivul principal al administraţiei militare în Anglia constă în asigurarea folosirii forţei de muncă engleze în interesul forţelor armate germane şi al economiei militare germane... Toată populaţia bărbătească sănătoasă, în vîrstă de la 17 pînă la 45 ani, trebuie să fie trimisă cît mai repede posibil pe continent, dacă situaţia de la faţa locului nu va impune o altă hotărîre". Printre măsurile de menţinere a „legalităţii şi ordinii" se adopta şi aceea a luării ostaticilor. Pentru omorîrea unui soldat neamţ se prevedea uciderea a 10—100 persoane, iar în caz de rezistenţă se preconiza exterminarea întregii comunităţi. Exact ca la Lidice!

Ieşind pe străzile oraşelor lor, englezii trebuiau să citească „Dispoziţiile privind teritoriul ocupat" *. Dispoziţiile prevedeau: „Actele de violenţă şi sabotaj vor fi pedepsite în modul cel mai drastic... Următoarele acţiuni vor fi pedepsite de curtea marţială: 1) orice ajutor acordat militarilor care nu aparţin forţelor armate germane pe teritoriul ocupat; 2) orice ajutor acordat persoanelor civile, care încearcă să fugă în teritoriul neocupat; 3) orice transmitere către persoanele sau autorităţile aflate în afara teritoriului ocupat a informaţiilor nefavorabile forţelor armate germane şi statului german; 4) orice raporturi cu prizonierii de război; 5) orice jignire adusă forţelor armate germane şi comandanţilor acestora; 6) adunarea pe străzi, difuzarea de manifeste, organizarea de şedinţe publice şi procesiuni, fără acordul prealabil al autorităţilor militare germane, precum şi orice altă formă de manifestare cu caracter antigerman; 7) instigarea de a înceta lucrul, oprirea cu rea intenţie a lucrului, greve şi închideri de întreprinderi".

Comandanţii trupelor de ocupaţie aveau la dispoziţie 4 administraţii de campanie şi 12 locale; la Londra se prevedea înfiinţarea unei administraţii speciale. Pe teritoriul Angliei se proiectau a fi create trei lagăre de concentrare. Astfel, în cazul ocupaţiei naziste, Anglia ar fi avut propriile ei lagăre de tipul celor de la Oswiecim[30] şi Maidanek[31]. În Aide-mémoire-ul elaborat de Marele Stat Major, la 9 septembrie 1940, se preciza că partizanii englezi vor fi împuşcaţi pe loc de către trupele de ocupaţie, fără interogare şi judecată.

Impresionează temeinicia cu care se pregătea repartizarea în lagărele de concentrare a viitorilor prizonieri de război englezi, ca şi a altor persoane. Comandantul şef al Forţelor Terestre ordona la 12 octombrie 1940:

„...Pentru prizonierii englezi, veniţi pe mare, în apropierea punctelor de debarcare, se vor crea lagăre de tranzit".

Ordinul stabilea lagărele ce urmau să fie create în Belgia, Olanda şi Franţa, regulile de funcţionare, administrare şi pază ale acestora, modalităţile de transport spre Germania şi răspunderile ce reveneau anumitor organisme militare.

Acest document este foarte concludent. El nu ne-ar fi parvenit, dacă pe frontul sovieto-german nu ar fi fost distrusă Armata a 9-a, în al cărei stat major a sosit, la 15 septembrie 1940, acest ordin strict secret. Indosariat cu grijă, ordinul a însoţit Statul Major al Armatei a 9-a, care a nimerit însă nu la Brighton şi Portsmouth, ci faţă în faţă cu trupele sovietice. Cînd Armata a 9-a a fost distrusă la Varşovia, printre documentele capturate s-a aflat şi acest ordin cu nr. 2766/40...

Dar, în toamna anului 1940, Statul Major al Armatei a 9-a se mai pregătea încă pentru operaţiunea „Seelöwe". Se pregăteau însă nu numai trupele, ci şi unităţile SS. Himmler[32] manifesta un mare interes pentru Anglia. Şeful serviciului de siguranţă (SD) pentru ţara ocupată a fost numit standartenführer-ul SS, profesorul (!) Alfred Six. El urma „să-şi înceapă activitatea simultan cu invazia militară, pentru a descoperi şi lichida numeroasele organizaţii şi societăţi ostile Germaniei... pentru a lupta cu toate mijloacele împotriva tuturor organizaţiilor, instituţiilor şi grupărilor de opoziţie antigermane... pentru a împiedica scoaterea din ţară a tuturor materialelor utile şi a asigura strîngerea şi folosirea lor în continuare".

Înaltele instanţe ale SS se ocupau şi de alte probleme. La 26 august 1940, în Secţia III a SD a fost elaborat documentul „Planurile privind Anglia", în care se examina cum anume să-i facă germanii pe englezi să simtă mai bine înfrîngerea ţării lor? Autorul documentului regreta că la Londra nu există

---

* *Acest document, elaborat în Statul Major al Armatei a 16-a, a rămas în arhivele acesteia şi a fost capturat de armatele sovietice în timpul distrugerii acestei armate în Pribaltica (n. L.B.).*

[30] *OSWIECIM (Auschwitz). Lagăr de exterminare creat de hitlerişti în 1940, în Polonia. Aici au fost exterminaţi peste 4.000.000 de oameni. În prezent, pe locul fostului lagăr se află un muzeu.*

[31] *MAIDANEK. Localitate lîngă Lüblin (Polonia), unde în timpul celui de-al doilea război mondial a fost un mare lagăr de exterminare nazist.*

[32] *HIMMLER, Heinrich (1900—1945). Om politic fascist german. După venirea naziştilor la putere, devine, în 1934, şef al poliţiei politice (Gestapo). În noiembrie 1943 devine ministru de interne, ceea ce-i lărgeşte cîmpul de acţiune, semănînd teroare şi moarte în toate teritoriile ocupate. După complotul nereuşit împotriva lui Hitler, din iulie 1944, devine şeful tuturor forţelor armate interne. Caută să negocieze cu aliaţii un armistiţiu prin intermediul contelui Bernadotte (februarie 1945); ca urmare este destituit de Hitler din toate funcţiile; este arestat de englezi (Schleswig — Holstein, mai 1945); se sinucide în închisoare.*

un „simbol" de genul celebrului vagon de la Compiègne, în care, în 1940, a fost semnat actul de capitulare a Franței. „Dar — observa el — odată cu bătălia de la Trafalgar, columna ridicată în onoarea lui Nelson a devenit pentru englezi simbolul puterii maritime britanice și al dominației ei mondiale. Dacă am aduce columna lui Nelson la Berlin, am obține cea mai impresionantă dovadă a victoriei germane".

Trupele SS au primit tot felul de ordine: unele trebuiau să aresteze personalitățile, altele să scoată din Anglia și să aducă la Berlin capodoperele de artă universală aflate la National Gallery și British Museum, altele să captureze documente importante. S-a elaborat o „listă specială a persoanelor care urmau să fie arestate și anchetate", în care pe nu mai puțin de 350 de pagini erau înșirate persoanele care urmau să fie arestate. În dreptul fiecărui nume se indica ce secție a SS urma să se ocupe de arestații respectivi. Astfel, Churchill trebuia transferat la secția 1, serviciul „A", Direcțiunea a VI-a SS, iar Chamberlain — la serviciul „D", Direcțiunea II SS.

Columna lui Nelson a rămas însă pe Trafalgar Square, Chamberlain și Churchill nu au intrat pe mîna SS-iștilor, iar steagul cu zvastică nu a fost înălțat deasupra Westminster-ului (dacă nu socotim ziua aceea din 1972, cînd acest lucru s-a făcut la cererea televiziunii britanice, pentru filmul „Dacă Anglia ar fi căzut...")

Totuși, de ce n-a avut loc operațiunea „Seelöwe"?

Cînd au început îndoielile

Abordînd problema cauzelor care au făcut ca operațiunea „Seelöwe" să nu aibă loc, unii istorici încep prin a sublinia că în cursul verii anului 1940 flota militară germană nu era capabilă să asigure operațiunea, adică să transporte un contingent suficient de trupe peste Canalul Mînecii. Documentele Marelui Stat Major al Marinei Militare Germane (OKM) confirmă acest fapt. Cînd, la 21 iulie 1940, a aprobat planurile inițiale ale lui Brauchitsch de debarcare în Anglia a 40 de divizii ale Wehrmachtului, Hitler a dat, totodată, indicații lui Raeder să elaboreze un plan corespunzător pentru flotă. La 29 iulie, serviciul operativ al Marelui Stat Major al Marinei Militare Germane (OKM) a ajuns la concluzia că pregătirile necesare nu vor putea fi încheiate înainte de sfîrșitul lunii septembrie, iar atunci condițiile de navigație nu vor mai fi favorabile. Invocînd și alți factori, OKM considera necesar ca operațiunea „Seelöwe" să se amîne pînă în mai 1941.

La 31 iulie 1940 problema a fost din nou examinată de Hitler. E drept, Raeder nu s-a decis să-l sfătuiască direct pe Führer să amîne invazia pentru anul următor; el era de acord cu fixarea acțiunii pentru septembrie 1940, cu condiția asigurării supremației aeriene a Luftwaffe. Chiar așa fiind, grossamiralul întrevedea o serie de riscuri date de faptul că o parte considerabilă a flotei comerciale ar fi fost imobilizată de transportul forțelor de desant. Toate acestea — după cum aprecia mai tîrziu însuși Raeder — au făcut ca Hitler să fie cuprins de îndoieli. Decizia era ambiguă: să fie luată în considerare ziua de 25 septembrie ca dată de debarcare, cu rezerva însă că trebuiau să se clarifice posibilitățile de acționare ale trupelor terestre, iar ofensiva aeriană de 8—10 zile asupra Angliei să fie încununată de succes.

Să luăm aceste două condiții, apărute în cursul ședinței din 31 iulie 1940. Mai întîi — „ofensiva aviației".

Hitler își punea mari speranțe în acțiunea aceasteia împotriva Angliei, mergînd pînă acolo, încît spera „să obțină înfrîngerea Angliei chiar și fără debarcarea trupelor" (așa îi declarase lui Raeder la 6 septembrie 1940). Principalul adept al ofensivei aeriene a fost, desigur, Göring, același Göring care cu numai un an în urmă se afișa ca cel mai bun prieten al Angliei și spirit conciliant.

Încă la 21 iulie, Göring i-a convocat la Karinhall pe generalii din Luftwaffe, anunțîndu-i că a trecut timpul loviturilor izolate asupra porturilor și obiectivelor industriale (așilor aviației hitleriste le plăcea să numească asta „a călca Anglia pe bătături"). Pentru 13 august 1940 a fost fixată „Ziua vulturului"— formulă indicînd atacarea împrejurimilor Londrei și, mai ales, a aviației engleze. Această zi s-a soldat însă pentru Göring doar cu mari pierderi — 45 avioane; aviația engleză de vînătoare a pierdut 13 avioane. În urma unei consfătuiri furtunoase la Göring, s-a hotărît schimbarea tacticii de luptă și repetarea loviturii la 16 august. De această dată, la operațiune au participat toate cele trei flote aeriene germane dislocate în Europa occidentală. Pierderile înregistrate de cele două părți au fost: 45 avioane pentru nemți, 21 pentru englezi; peste o zi — 77 și, respectiv—21. Timpul nefavorabil a întrerupt lupta.

În tot acest timp, în Statul Major al lui Göring se discuta în jurul întrebării: cum să se obțină mai repede demoralizarea Angliei? Seful Statului Major al Forțelor Aeriene, generalul Geschoneck, cerea cu insistență începerea bombardării Londrei, ca și a altor localități. Göring considera că este mai important să fie distrusă aviația engleză. După discuția cu Hitler, din 4 septembrie 1940, Göring i-a convocat însă pe generalii săi și i-a întrebat: „Cînd bombardăm Londra?" În aceeași zi s-a hotărît începerea bombardamentelor nocturne asupra tuturor obiectivelor de pe teritoriul Angliei. La 5 septembrie, Göring a declarat că „își asumă personal conducerea aviației în lupta împotriva Angliei". În seara aceleiași zile, nemții au bombardat șantierele navale din Londra. La 7 septembrie au fost îndreptate spre Londra 300 de bombardiere și 600 avioane de vînătoare. Göring a considerat că această zi s-a terminat cu succes. Cel mai puternic a fost atacul din 15 septembrie: au participat trei flote aeriene, dar și pierderile au fost simțitoare (60 de avioane germane). A fost punctul culminant al luptelor aeriene desfășurate în perimetrul Insulelor britanice, care nu au dus însă nici la demoralizarea țării, nici la distrugerea aviației engleze.

Desigur, fiecare lucru are importanța sa și nu trebuie uitat. În 1978, la 38 de ani de la „bătălia pentru Anglia" (așa sînt denumite deseori în presa occidentală luptele aeriene din august-septembrie 1940), la Londra a apărut cartea colonelului de aviație englez Allen, unul din comandanții de escadră din timpul războiului, cavaler al ordinelor supreme ale Imperiului Britanic. Allen a fost foarte reținut în aprecierile sale. El a atras atenția asupra folosirii abuzive a formulei „bătălia pentru Anglia". O asemenea bătălie, scria Allen, ar fi putut avea loc,

Cu împrejurimile distruse de bombe, catedrala Sf. Paul rămînea un simbol al „sfidării" britanice

dacă Wehrmachtul ar fi debarcat pe Insulele britanice. Numai atunci putea fi vorba de distrugerea aviației engleze (un asemenea lucru este posibil numai în cazul cuceririi aeroporturilor și bazelor militare). Însă nici un soldat german nu a ajuns pe pămînt englez, iar aviația regală, cu toate pierderile suferite, și-a păstrat toate bazele sale.

Allen continua: trebuie să fim foarte prudenți și cînd folosim superlativele. „Trebuie să ne păstrăm simțul perspectivei, cînd se fac enunțuri istorice" — observă Allen.

Care era acea condiție pusă de Hitler de „clarificare a posibilităților de acționare ale trupelor terestre"? Răspunsul la această problemă este dat de însemnarea din agenda șefului Marelui Stat Major al forțelor terestre, care așteptau clarificarea situației. La 31 iulie, după o întîlnire cu Raeder, Hitler i-a prezentat lui Halder, în reședința sa bavareză, programul desfășurat privind o nouă operațiune: atacarea Uniunii Sovietice. Însemnarea lui Halder este atît de concludentă, încît reproducem din aceasta fragmente esențiale:

„Führer:

A subliniat atitudinea sa sceptică față de posibilitățile tehnice (de realizare a operațiunii de desant)...

...Luînd hotărîrea, trebuie să ținem seama că niciodată nu trebuie să riscăm în zadar.

Ipoteză. Nu vom ataca Anglia, ci vom sfărîma acele iluzii, care îi conferă Angliei voință de a rezista. Atunci putem spera în schimbarea poziției ei. Războiul ca atare este cîștigat. Franța s-a desprins de „Leul britanic". Italia paralizează trupele britanice. Războiul submarin și aerian pot hotărî sfîrșitul întregii lupte, dar aceasta va dura un an — doi.

Rusia și America sînt speranța Angliei. Dacă Rusia va cădea, America nu poate fi un ajutor pentru Anglia, întrucît în urma distrugerii Rusiei va spori pericolul din partea Japoniei în Asia de est.

Rusia este spada est-asiatică a Angliei și a Americii împotriva Japoniei, de unde suflă un vînt ostil Angliei. Japonezii... au planul lor, conform căruia Rusia trebuie să fie lichidată înainte de sfîrșitul războiului... Anglia contează îndeosebi pe Rusia...

Dacă Rusia va fi distrusă, Anglia va pierde ultima sa speranță. Atunci Germania va domina în Europa și în Balcani.

Concluzia. În conformitate cu această considerație, Rusia trebuie să fie lichidată. Termen — primăvara 1941.

Cu cît vom înfrînge mai repede Rusia, cu atît mai bine".

Însemnările lui Halder sînt întrucîtva haotice, însă el știa bine despre ce este vorba. Încă în iulie 1940 a primit sarcina din partea Führer-ului de a pregăti operațiunea, care mai tîrziu avea să fie numită „Barbarossa". Și dacă, la 30 iunie 1940, Jodl doar i-a dat lui Hitler ideea de a pregăti „Seelöwe", cu cinci zile mai devreme, pe 25 iunie 1940, Halder a primit ordinul să înceapă elaborarea în cadrul statului major a atacului asupra Uniunii Sovietice. Practic ambele planuri se elaborau în paralel. Hitler și Marele Stat Major știau foarte bine că unul îl exclude pe celălalt.

Să luăm fie și numai chestiunea forțelor existente. Pentru realizarea planului „Barbarossa", chiar în prima etapă a discutării sale, se preconizau 100—140 divizii; ulterior, acest număr s-a mărit pînă la 153. Wehrmachtul dispunea în total de 200 divizii. Aceasta însemna că toate diviziile capabile de luptă trebuiau să fie trimise spre Est. Într-o asemenea situație nici vorbă nu mai putea fi de a mobiliza împotriva Angliei 30—40 divizii de prima mînă. În scurt timp, OKH a redus numărul diviziilor prevăzute pentru debarcare la 10—13. Toate acestea sorteau operațiunea la eșec. Berlinul însuși considera că Anglia dispunea de 37 divizii, din care 12 în stare de luptă.

Nu este de mirare că, atunci cînd, la 22 septembrie 1940, OKH a desfășurat manevre cu participarea comandanților de corp de armată, rezultatele au fost prea puțin satisfăcătoare. Peste trei zile, manevrele s-au repetat cu participarea lui Brauchitsch și Halder. Conform însemnărilor unuia dintre participanți, „Halder a pronunțat un cuvînt de înmormîntare. «Seelöwe» a fost îngropată".

Aceasta este însă doar latura pur militară a problemei. Există și o altă latură, politico-militară. Vorbind despre aceasta, feldmareșalul Paulus sublinia în însemnările sale de după război: „Nu cumva intenția lui Hitler de a merge împotriva Rusiei l-a făcut să renunțe la operațiunea împotriva Angliei? Dacă operațiunea de desant împotriva Angliei era prin ea însăși un risc, odată realizată nu s-ar mai fi putut prevedea cît vor dura luptele pentru Londra și Insulele britanice după o debarcare cu succes a desantului și ce forțe ale armatei germane vor necesita și vor imobiliza ele. Mai mult decît atît, Hitler nu era convins că va reuși să adune forțele necesare pentru a ataca Rusia. Fie și numai pier-

derea prestigiului în cazul unui eşec al operaţiunii de desant ar fi avut urmări atît de considerabile, încît Hitler se temea că nu va mai reuşi să obţină sprijinul necesar atacului împotriva Rusiei sovietice".

În aceasta rezidă motivele aparent surprinzătoarei indecizii a lui Hitler şi a celor mai apropiaţi consilieri militari ai săi faţă de „Seelöwe". La 31 iulie 1940 desfăşurarea operaţiunii a fost condiţionată de „clarificarea posibilităţilor de acţionare ale forţelor terestre" şi de succesul forţelor aeriene. La 14 august, OKW a pus „problema teoretică" de amînare a operaţiunii pentru anul următor şi, în principiu, Hitler nu a obiectat. Operaţiunea a fost convenţional fixată pentru 15 septembrie 1940; la 30 august ea a fost amînată pentru 20 septembrie, iar apoi pentru 24 septembrie 1940. În sfîrşit, la 14 septembrie 1940, într-o consfătuire cu unii din generalii săi, Hitler a declarat că ar fi greşit să se renunţe la operaţiune în general, dar că ea trebuie amînată pînă la 27 septembrie. La 17 septembrie, anunţata adoptare a hotărîrii de debarcare a fost amînată sine die (după cum s-a înregistrat în Jurnalul Marelui Stat Major al Marinei Militare Germane).

De atunci, la Cartierul general al lui Hitler era clar că invazia nu va mai avea loc. La 12 octombrie 1940, OKW a dat ordinul, al cărui sens este mai mult decît clar: „Führer-ul a decis ca, începînd de acum şi pînă în primăvara anului viitor, pregătirile pentru debarcarea în Anglia să fie menţinute doar ca un mijloc de presiune politică şi militară asupra acesteia".

A avut oare vreun rol în renunţarea Germaniei naziste la „Seelöwe" faptul că pe frontul „războiului secret" emisarii hitlerişti nu au putut obţine în anii 1939—40 rezultate substanţiale şi nu au adus în cancelaria Reichului raportul triumfător cum că Anglia îşi schimbă atitudinea şi vrea să devină aliat al Germaniei în ofensiva anticomunistă?

Am văzut ce piedici obiective şi subiective au stat în calea acestui plan periculos încă înainte ca Anglia să intre în război. Aceste piedici nu s-au redus, iar din momentul venirii la putere a lui Churchill ele chiar au sporit.

În desfăşurarea contactelor secrete a intervenit cu timpul o schimbare importantă. Dacă în varatoamna anului 1939 iniţiativa în acest sens venea în principal din partea britanică (Wilson, Hadson etc.), acum iniţiatorii erau emisarii germani. Dacă atunci hotărîrea de a refuza înţelegerea o luase Hitler, acum refuzul a venit din Londra. Acum nu mai hotăra Chamberlain, cu „clica lui de la München", ci Churchill, reprezentantul unei fracţiuni a burgheziei britanice, care îşi dădea seama de pericolul ce ameninţa Anglia. Desigur, Churchill nu avea nimic împotrivă să ţină deschis canalul legăturilor secrete cu Berlinul. Esenţială rămînea pentru el lupta cu imperialismul german, care reprezenta un pericol real pentru poziţiile Imperiului britanic în lume. Dacă ţinem seama de faptul că contactele secrete anglo-germane nu s-au întrerupt nici după toamna anului 1940, putem considera că lipsa unor rezultate palpabile spre toamna anului 1940 a fost doar un fapt suplimentar care a influenţat renunţarea la operaţiunea „Seelöwe".

Sfîrşitul operaţiunii „Seelöwe"

După ce, la 17 septembrie 1940, Hitler a renunţat să mai stabilească o dată pentru luarea deciziei privind ziua debarcării în Anglia, soarta operaţiunii a fost practic decisă. La 12 octombrie, în directiva OKW operaţiunea era mutată oficial pentru toamna anului 1941 şi statele majore ale diferitelor tipuri de arme trebuiau să fie gata pentru această operaţiune. Comandanţilor superiori le era clar că asemenea formulări maschează doar hotărîrea reală de renunţare. În dicuţiile cu „aliaţii" săi Hitler nu-şi trăda însă adevăratele intenţii. Astfel, la 4 octombrie 1940, el i-a spus lui Mussolini că a renunţat la invazie doar datorită timpului nefavorabil...

E drept, operaţiunea „Seelöwe" îşi continua „existenţa de cancelarie". Manevrele de stat major nu s-au întrerupt. La 5 noiembrie, în OKW s-a dat ordinul pentru elaborarea principiilor generale de desfăşurare a luptei pentru anul 1941. În noua directivă, nr. 18, „Seelöwe" era inclusă, dar nu pe primul loc. Aceasta a produs o anumită încurcătură în acţiunile statelor majore. Astfel, şeful serviciului operativ al Marelui Stat Major, Heusinger, s-a plîns că diviziile iniţial prevăzute pentru invazia în Anglia erau retrase din Vest spre Est. Într-adevăr, o asemenea transferare de trupe avea loc şi, la 10 ianuarie 1941, OKW a fost nevoit să ordone oficial: toate pregătirile pentru „Seelöwe" încetează! La 16 ianuarie 1941, Halder a ordonat ca forţele terestre să abandoneze definitivarea de stat major a operaţiunii. Cînd însă i se sugera în mod aluziv lui Hitler că, poate, „Seelöwe" ar fi mai avantajoasă pentru Wehrmacht, Führer-ul respingea categoric tot ce putea împiedica realizarea planului „Barbarossa".

În Anglia nu puţini s-au lăsat induşi în eroare de acţiunile de dezinformare ale Germaniei hitleriste şi, multă vreme, se considera invazia ca un pericol real, vorbindu-se despre o „invazie monstruoasă, pe care n-a mai cunoscut-o lumea!" Dar acest pericol trecuse de fapt. La 22 iunie 1941 a început o altă invazie, care a schimbat întregul curs al celui de-al doilea război mondial. Uniunea Sovietică a primit lovitura asupra sa.

În fine, la 3 februarie 1942, Marele Stat Major al Marinei Militare Germane şi-a adus aminte şi el că uitase să anuleze ordinul cu privire la „Seelöwe". Hitler a permis dispoziţiile de rigoare. Toate documentele aferente au fost strînse, împachetate în lăzi şi trimise la Potsdam, în Arhiva militară a celui de al treilea Reich. Acolo au şi fost găsite de soldaţii sovietici.

Traducere, prezentare şi note
Paraschiva Bădescu,
George G. Potra

Peste 13 milioane de imigranți originari din diferite țări ale lumii trăiesc azi în Europa occidentală. Este o populație multinațională, care depășește ca număr pe cea a unor state ca Belgia, Olanda, Elveția. O populație fără drepturi civile, supusă discriminărilor de tot felul — locale și naționale — exacerbate de criza economică, ce a adus în stare de șomaj aproape 13 milioane de persoane din țările Pieței comune. O populație cu grave probleme de identitate culturală, mai cu seamă la nivelul celei de-a doua generații, fii ai emigranților crescuți sau născuți în țările de reședință ale părinților. Crearea condițiilor pentru întoarcerea acasă, în unele cazuri, și de integrare, fără discriminări, în respectul identității naționale de origine, în alte cazuri, constituie punctele cheie ale unei vii dezbateri în spinoasa problemă a imigranților, dezbateri cu numeroase implicații politice, sociale și morale.

Imigranții — sfîrșit de capitol...

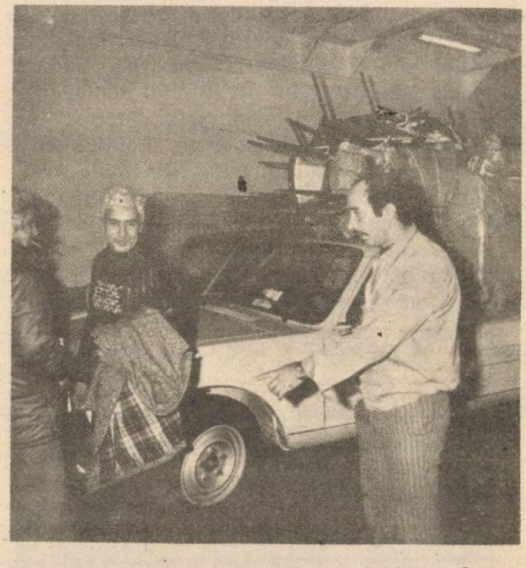

Satisfacția întoarcerii acasă. Scenă: înaintea plecării vaporului pe ruta Marsilia-Alger

13 MILIOANE DE IMIGRANȚI — 13 MILIOANE DE ȘOMERI

Un plus și un minus care s-ar putea neutraliza; aparent simplu și deosebit de tentant pentru soluționarea, dintr-o singură trăsătură de condei, a unei situații explozive. Dar lucrurile sînt departe de a avea contururi atît de nete. Cercul alb și cercul negru nu numai că nu se suprapun perfect, ci fiecare generează, în jurul său, zone stufoase de penumbră, de clar-obscur cu profunde implicații sociale, economice, politice, culturale, umanitare — firești, avînd în vedere complexitatea fenomenului.

Este vorba, în primul rînd, de destinul unei forțe de muncă supuse fluxului și refluxului dezvoltării economice.

La începutul anilor '60, creșterea economică determină, în țările vest-europene dezvoltate, orientarea a sute de mii de muncitori (în Franța, peste 100 000 de muncitori din construcții) spre ramurile industriale în expansiune: chimie, aeronautică, electricitate, electronică. Deceniul înregistrează o multiplicare a locurilor de muncă, dar, îndeosebi, o intensificare a cererii de mînă de lucru necalificată. În condițiile avîntului economic, imigrația este încurajată la cel mai înalt nivel; de aceasta se ocupă birourile naționale de imigrare, iar întreprinderile recrutează, ele însele, lucrători de peste hotare. Președintele Pompidou considera, în 1963, că „imigrația este un mijloc de a crea o anumită destindere pe piața muncii și a rezista în fața presiunii sociale".

În siderurgie, dar și în industria automobilului, în textile, construcții, lucrări publice, salubritate se angajează masiv și imigranți (între 1954—1968, în Franța, un milion).

O MIȘCARE ÎN SENS INVERS

Dar, de la începutul crizei, în 1974, se manifestă, în toate țările Pieței comune, o mișcare în sens invers. Accesul imigranților este stăvilit

sau chiar oprit prin tot felul de măsuri guvernamentale, iar, cîţiva ani mai tîrziu, se încearcă stimularea plecării în ţările de origine, aruncîndu-se în ape tulburi nada primelor de întoarcere. În RFG, de exemplu, s-a votat, în parlament, o lege care oferă muncitorilor străini şomeri, în urma falimentului total sau parţial al întreprinderii unde lucrau, o primă, adăugîndu-se cîte un supliment pentru fiecare copil, pentru a părăsi ţara şi a renunţa la indemnizaţia de şomaj şi la orice alte subsidii, odată întorşi în patrie. Caracterul dezavantajos, pentru imigranţi, al acestei măsuri a făcut ca doar un infim număr dintre ei să recurgă la această soluţie. În acest an, în bazinul Ruhrului, după închiderea oţelăriilor Mannesmann, 900 de muncitori imigranţi au acceptat prima de întoarcere şi, astfel, împreună cu familiile lor, circa 4 000 de persoane au părăsit Germania federală. Pînă la sfîrşitul anului, guvernul scontă — desigur mult prea optimist — pe plecarea a încă 200 000 persoane. Politica antiimigraţionistă a coaliţiei guvernamentale vestgermane se manifestă şi prin alte măsuri, limitînd intrarea străinilor: se prelungeşte stagiul prealabil acordării permiselor de muncă, se interzice venirea copiilor sub 6 ani, iar tinerele căsătorite pot să-şi urmeze soţii abia după trei ani.

În Franţa, guvernul socialist încearcă soluţionarea mai blîndă a problemei imigranţilor, recomandînd inserţia lor treptată, dar stimulînd, de asemenea, prin prime, întoarcerea lor acasă. În perioada 1978—1980, s-au înregistrat aproape 58 000 de plecări. În Belgia s-a elaborat un proiect de lege care, odată votat, va limita regruparea familială şi, de asemenea, numărul rezidenţilor străini de diferite rase şi naţionalităţi. În Elveţia se manifestă o nouă iniţiativă în favoare unui referendum pentru reducerea numărului de străini.

Programele de austeritate adoptate de guvernele ţărilor Pieţei comune pentru a ieşi din criză reduc mereu numărul locurilor de muncă. Restructurarea sectoarelor automobilului, minelor, siderurgiei aruncă în stradă zeci de mii de muncitori străini. În industrie, asaltul mecanizării din anii '60 şi '70 este continuat acum cu cel al automatizării, care cere forţă de muncă mai puţină şi mai calificată şi, desigur, nu recrutată din rîndurile imigranţilor, marginalizaţi în sistemul educativ şi de formaţie. (Trei pătrimi din muncitorii angajaţi, în deceniul anterior, la Renault şi Citröen, erau analfabeţi). În Franţa, din cele 365 000 locuri de muncă suprimate în perioada 1976—1981, 60 la sută erau ocupate de imigranţi. Iar guvernul Fabius preconizează, chiar în acest an, reducerea a încă 200 000 posturi. Şi tot în Franţa, deşi muncitorii străini reprezintă 7 la sută din populaţia activă (şi 9 la

Demonstraţie de protest a unui grup de muncitori străini din RFG. Pe pancartă se poate citi: „Ieri integrare, azi alungarea din ţară"

SCRISORI DE AMENINŢARE

... o aşa-numită „Grupa de acţiune A.L. Schlageter" ameninţă, din luna ianuarie încoace, mai multe firme din zona Stuttgart, cu scrisori ce vor să terorizeze străinii. Conform unei declaraţii date miercuri de Parchetul din Stuttgart, autorii (pînă azi necunoscuţi) scrisorilor cer imediata concediere a angajaţilor de origine străină. Aşa cum a rezultat din cercetări, teroriştii anonimi au căutat — ameninţînd cu un atac iminent — să estorcheze şi sume de bani între 50 000—100 000 de mărci. Pînă azi, se pare că s-au primit circa 35 de scrisori de ameninţare de către proprietarii, printre alţii, a 6 antreprize de construcţii, a 3 distilerii şi a multor alte firme — declară acelaşi purtător de cuvînt al procurorului-şef din Stuttgart...

(Frankfurter Rundschau. 26 martie 1982)

CĂLCAŢI ÎN PICIOARE

Tîrziu, duminică seara, au fost atacaţi şi doborîţi în metrou doi imigranţi, de către alţi doi cetăţeni (vest)-germani. Făptaşii au reuşit să dispară, sărind din vagon la staţia Heddernheimer Landstrasse. Cam pe la staţia Zeilweg, cei doi tineri huligani au apostrofat pe un student de origine turcă, călătorind pînă atunci liniştit, l-au lovit prin surprindere şi aruncat pe podea, călcîndu-l în picioare. A doua victimă a fost un indian în vîrstă de 28 ani. Procesele-verbale ale poliţiei, încheiate referitor la aceste două cazuri, folosesc termenii „răniri serioase".

(Frankfurter Rundschau, 18 aug. 1982)

INCENDII PROVOCATE

Autori neidentificaţi au incendiat un cămin de imigranţi în sectorul Neukölln, din

„Turcii afară" — slogan xenofob pe un zid din Berlinul de vest

sută din totalul populației), în plutonul șomerilor ponderea lor este de două ori mai mare.

Dar în ciuda șomajului, a discriminărilor, a xenofobiei și sfidînd tentația primelor de întoarcere, majoritatea imigranților nu pleacă. Nu pentru că nu ar dori să se întoarcă în patrie (de exemplu, potrivit unei anchete, doar 7 la sută din turcii din RFG doresc să rămînă definitiv), ci pentru că situația economică a multor țări de origine, care i-a pus în disponibilitate acum 10 și chiar 20 de ani, este cu atît mai inaptă acum, în condițiile crizei, să-i primească și să le asigure locuri de muncă.

LA MARGINEA SOCIETĂȚII

Ar fi, însă, simplist să privim imigranții doar ca o forță de muncă dependentă de expansiunea sau recesiunea economică. Ei sînt, în primul rînd, o populație multinațională de 13 milioane de oameni strămutați în sînul altei comunități, de pe alt meridian, și tot atîtea milioane de indivizi, fiecare cu motivațiile și opțiunile sale. Veniți în țările Comunității economice vest-europene, din Turcia, din țările Maghrebului și ale Africii negre, din sud-estul

Berlinul de vest. După datele furnizate de poliție, au trebuit să fie evacuați temporar 52 de locatari, printre care 30 de copii.

(Mannheimer Morgen, 21 aug. 1982)

NEONAZIȘTII ÎI AMENINȚĂ PE (IMIGRANȚII) TURCI

O așa-zisă organizație „NSDBF" („Frontul de eliberare național-socialist german") amenință — printr-o scrisoare adresată redacției ziarului în limba turcă „MILLIYET", ce apare în RFG — cu un val de atacuri teroriste împotriva asociațiilor și persoanelor fizice turce. Sesizarea făcută miercuri de redactorul acestei publicații liberale de stînga, ce apare în landul Hessen, pe nume Rifat Akkaya, arată că sus-pomenita scrisoare a sosit în redacție la finele lui august. În ea se cerea imediata părăsire, de către cei circa 1,5 mil. de muncitori imigranți, a teritoriului Republicii federale. În scrisoarea, cu antet în regulă și încheiată cu „Heil Hitler", se spune: „NSDBF-ul cere categoric, mai ales minorității turce rezidente, să evacueze, fără condiții, partea din Reich denumită Germania-de-Vest". Și mai departe: „Noi am somat la timp patronatul german să-i alunge pe toți pleșcarii străini și dușmănoși nouă și, acum, dacă se mai tergiversează, vom răspunde cu acțiuni de sabotaj în întreprinderi".

(Frankfurter Rundschau, 2 sep. 1982)

Acestea ar fi, luate la întîmplare, cîteva știri de fapt divers; ele vorbesc despre situația deloc de invidiat a emigranților în țările capitaliste.

Pe fundalul crizei economice din țările industrial-dezvoltate, apar tot mai des o serie de termeni: prejudecată, discriminare, rasism. Nu e o realitate proprie, să zicem, numai în RFG. Din presa vest-europeană s-a aflat de pildă, că pînă în 1981, în Belgia, *a fost posibil ca un local să nu servească — dacă voia — pe un client de culoare. Cu greu a fost promulgată o lege stipulînd contrariul. În „Le Nouvel Observateur" se putea citi că există în* Franța *o tendință netă a unor formațiuni politice de a-și crea popularitate la alegeri, folosind sloganuri contra imigranților sau muncitorilor de culoare. În* Marea Britanie, *rata îngrijorătoare a șomajului, mai ales în rîndurile tineretului, s-a canalizat, ca expresie a unui rasism fățiș, împotriva tinerilor indieni, pakistanezi și antilezi; tensiunile din orașul Brighton au devenit notorii. În* Suedia — *țară occidentală cunoscută multă vreme pentru stabilitatea economică, ca și pentru o serie de realizări sociale — guvernul are și el probleme cu fenomenul unui rasism latent. Simptomatic e faptul că însuși șeful biroului imigrării suedeze confirmă existența xenofobiei. În* RFG, *rezultatul unui an de cercetări în diferite medii și al sondajelor arată că 13 la sută din totalul cetățenilor cu drept*

Asiei, în marea lor majoritate muncitori necalificați, analfabeți, în mod firesc, de la început sînt împinși la marginea societății. Odată instalați, își aduc familiile, de obicei numeroase, și trăiesc izolați în comunitățile lor, încercînd să-și refacă un cadru de viață conform obiceiurilor din țara de origine. Bariere de tot felul îi separă de societatea în care lucrează: limba, gradul și tipul de civilizație, religia, mentalitatea, obiceiurile.

În conviețuirea cu populația țării-gazdă, unele din aceste obstacole sînt depășite prin însușirea limbii și a anumitor elemente de civilizație materială, rămînînd, însă, insurmontabile, chiar și la nivelul celei de-a doua generații, deosebirile profunde de civilizație spirituală. Prototipul străinului, imigrantul-simbol, ținta ostilităților și discriminărilor xenofobe, este pentru Franța maghrebianul, arabul și, pentru RFG, turcul. Atît datorită barierei aproape ireductibile a islamului, cît și numărului lor impresionant (1 500 000 persoane, fiecare din respectivele comunități).

În Franța, deși poziția guvernului se poate sintetiza în cele două idei exprimate de Georgina Dufoix, secretar de stat la departamentul „Imigranți" — „A stăvili fluxul migrator, adică nici o persoană nu mai trebuie să intre. Și a insera pe cei care sînt aici, pentru că imigranții care trăiesc de mult timp în Franța, cu familiile lor, fac parte din societatea noastră" —,

Violență la uzinele Poissy — Talbot (Paris): înfruntare între greviști — în mare majoritate imigranți — și spărgătorii de grevă

conform unor anchete serioase în rîndul francezilor, „în largi sectoare ale opiniei publice, se dezvoltă atitudini de intoleranță și respingere". Și nu e dificil ca prejudecățile și neîncrederea să ridice un zid de netrecut în fața integrării străinilor, cînd 9,9 la sută din populația activă a Franței este afectată de șomaj, iar degradarea generală a nivelului de viață se face din ce în ce mai simțită.

de vot (circa 5,5 mil.) au „o concepție ideologică îngustă, extremistă despre lume, caracterizată prin repulsie, distanță și adversitate față de străini, imigranți, democrație și pluralism". Institutul „Infas", din Bad-Godesberg, arată că repulsia cetățenilor autohtoni față de imigranți s-a dublat în raport cu anul 1978.

Pe lîngă aspectele mai sus-amintite, se cuvine, în continuare, să menționăm și cîteva luări de poziție, ale unor personalități politice: „În unele sectoare ale populației vest-germane, crește nevoia de «țapi ispășitori» odată cu criza, cînd adevăratele cauze par să nu se știe. De fapt, în timpul Keiserreich-ului și al Republicii de la Weimar, a fost la fel: evreii (și țiganii) trebuind să slujească drept paratrăznet al nemulțumirii populare. Forța de muncă imigrantă — numită «material uman» de către militari și birocrați — ne-a fost necesară (după război), pentru că numărul persoanelor apte de muncă în RFG scăzuse cu 2,3 mil între 1960—1972 și economia era în expansiune. Fără imigranți, ar fi venit stagnarea. Acum, în majoritatea comentariilor asupra salariaților străini, se ține seama numai de problemele populației germane etnice" (Prof. dr. Irving Fetscher, politolog). „Adversitatea, în creștere, față de străini trebuie să alarmeze și să unească pe toți cei ce gîndesc democratic și solidar-cetățenesc, într-un front comun. Să nu privim izolat problema imigranților; prea multă mojicie și dușmănie care apare e rezultatul situației economice. Cei ce le cultivă sînt predispuși la ele din teamă pentru șansa la un loc de muncă; apare, deci, dorința plecării străinilor spre folosul nostru. Cine tolerează ura față de imigranți e nedemn". (Willy Brandt, președintele P.S.D.).

Să evocăm și chemările, sloganurile unor afișe sau foi volante, care vădesc același spirit îngust, intolerant, de tristă amintire: „Afară cu străinii", „Germania a germanilor". (Afiș al NPD, Partidul Național German neonazist, Editor: conducerea NPD, Totestrasse 4,7 000 Stuttgart, 1, responsabil Udo Hollmann). Afiș răspîndit în 1982. „Stop străinilor", „Germania este a germanilor" (idem). „Germania să rămînă germană"; „Inițiativa pentru limitarea străinilor", IFA (Sediul: Planegg 8033, Căs. Poștală 1445). Afiș din 1982. „Acum e prea destul. 300 000 de străini trăiesc în orașul nostru hanseatic. 50 000 de străini sînt aici, în Hamburg, șomeri. 70 000 de străini rămîn ilegal în oraș. 14 000 de așa-zișii azilanți sînt întreținuți în Hamburg... De aceea: luptați pentru limitarea numărului străinilor. Pentru impunerea repatrierii. Pentru înăsprirea dreptului de azil. Pentru introducerea învățămîntului în clase cu elevi separați". Editor: HLA (Lista pentru alegeri din Hamburg, pentru limitarea imigrării și înlăturarea neajunsurilor).

„Germania federală o țară pentru imigranți? nu". De aceea: „Străinii și pretendenții

Dar integrarea (în nici un caz, asimilarea) ridică, şi ea, probleme, datorită poziţiei imigranţilor înşişi, care doresc să-şi păstreze identitatea. Tinerii mai ales se află pe baricadele acestei lupte. Ei nu mai sînt — de exemplu — nici algerieni, dar nici francezi. Din cei 2,2 milioane de străini sub 25 de ani, 75 la sută sînt născuţi în Franţa şi o treime au naţionalitatea franceză. Pentru ei nu se pune problema unei „reîntoarceri" în ţara de origine, ci, pur şi simplu, a unei „plecări". „Ceea ce nu este atît de simplu. Ei sînt ceea ce societatea franceză a făcut din ei; şcoala le-a dat un nou sistem de valori, o limbă şi o cultură diferite, dar viaţa continuă să-i marginalizeze, neoferindu-le şanse egale la obţinerea unui loc de muncă. La acest eşalon de vîrstă, la bărbaţi — unul din trei, iar la femei — una din două îngroaşă rîndurile şomerilor.

În Republica Federală Germania, politica prioritară a guvernului — de întoarcere în ţara de origine şi vag integraţionistă — coincide cu o serie de tendinţe xenofobe ale opiniei publice. (La o populaţie de 62 milioane de locuitori se adaugă 4,6 milioane de străini, din care 1,5 milioane de turci. Sînt concentraţi, în mare număr, în centrele industriale Hamburg, Frankfurt şi în zona minieră a Ruhrului.)

O mare aşezare anatoliană s-a constituit chiar în Berlinul de vest, unde, în vechiul cartier industrial Kreuzberg, trăiesc 200 000 de turci.

„Muncitori buni" — declară patronii, „elevi silitori" — recunosc profesorii, dar...., Turken raus" (Turcii afară!) — cer cu violenţă sloganuri scrise pe zidurile Berlinului occidental. Pentru că, şi aici, s-a făcut calculul rapid: 2,2 milioane de şomeri proprii — 1,5 milioane de turci.

ÎNTOARCEREA

Conform sondajelor de opinie, ei nu doresc să rămînă. Doar un mic procentaj din cei chestionaţi şi-au exprimat intenţia de a se stabili în RFG. Chiar şi tinerii din generaţia a doua vor să facă economii şi, apoi, să plece la Ankara sau Istanbul.

Epoca imigranţilor în Europa s-a încheiat. Nici o ţară nu mai vrea să primească braţe de muncă cînd are propriii săi şomeri, şi nici guri de hrănit de la buget cînd se confruntă cu dificultăţile crizei. Şi, fiindcă nu se pot suporta la infinit dezrădăcinarea şi umilinţele, ostilitatea şi discriminările duse pînă la manifestări de violenţă, în marea lor majoritate, imigranţii vor pleca...

Deci, sfîrşit de capitol, — istoria unei forţe de muncă exploatate, cu profit, în anii expansiunii economice, atrasă în capcana mirajului unui trai mai bun, devenită, însă, indezirabilă şi dată afară odată cu recesiunea.

Alida Burada

la azil social, înapoi în ţările de origine; de aceea: Nici o aprobare de intrare nouă, ci retragerea dreptului de şedere". „Jos cu integrarea".

Cazurile de duşmănie neonazistă împotriva imigranţilor sporesc: o scrisoare, împreună cu anunţul mortuar decupat, a fost trimisă părinţilor unui italian. Ca expeditor a fost trecut Dr. Winfried Beck, preşedintele resp. al VVN-ului din Offenbach. Împreună cu tatăl imigrantului mort, el a depus plîngere penală contra făptaşului necunoscut, în pofida ezitărilor comisariatului de poliţie local. Acest lucru l-a relatat Dr. W. Beck reporterului ziarului nostru.

(Din ziarul „Die Neue" 18.8.1981)

Toate aceste materiale, care dovedesc, fără putinţă de tăgadă, că statutul imigrantului nu e deloc de invidiat, ar putea fi completate cu o ştire „de ultimă oră", adică octombrie 1984. S-o reluăm: „Parlamentul vest-european a anunţat crearea unei comisii de anchetă asupra proliferării grupărilor fasciste şi rasiste în ţările membre ale Pieţei comune în vederea combaterii lor".

(Agenţia „France Presse")

Selecţie
Dan Hogea

Afiş elocvent pentru starea de spirit a unor pături ale populaţiei din RFG: „Stop străinilor ! pentru a avea noi un viitor"

Din dosarele secrete ale lui J. Edgar Hoover

În baza lui Freedom of Information Act, Athan Theoharis, istoric la Universitatea Marquette, din Milwaukee, a cerut Biroului Federal de Investigații (F.B.I.) din Statele Unite să publice dosarele confidențiale ale fostului director J. Edgar Hoover, „o colecție extrem de valoroasă, după spusele istoricului, pentru înțelegerea modului în care Biroul a acționat în diferite probleme politice sensibile". Au fost scoase la lumină, spre sfîrșitul lui 1983, 7 000 de pagini de documente. Aproape fiecare pagină a fost cenzurată, s-au șters nume, date, uneori pasaje întregi. Și totuși au rămas acuzații uimitoare, unele sînt, evident, nefondate, altele nu sînt dovedite. Cu toate acestea, documentele secrete, al căror conținut nimeni nu-l știa, par să fie extrem de utile nu numai pentru a întregi imaginea asupra vieții americane de-a lungul unei jumătăți de secol, dar și pentru a dezvălui amploarea pe care o dobîndiseră suspiciunea și urmăririle sub directorul care a condus F.B.I.-ul vreme de aproape 50 de ani, între 1924 și 1972, anul morții. Ce se știa era că dosarele confidențiale ale lui Hoover închideau fapte care, chiar în opinia oficialilor F.B.I.-ului, ar fi fost mai bine să nu fi fost strînse: discuții secrete cu președinții americani, tîrguieli și presiuni asupra acestora, rapoarte despre politicieni și avocați, lupte de culise și investigații asupra vieții particulare a oamenilor. În cinci decenii se adunase o cantitate enormă de material pe care nici chiar funcționarii de rang înalt ai Biroului nu o puteau consulta fără permisiunea șefului lor. De ce a fost nevoie de aceste dosare secrete și cine a fost, de fapt, J. Edgar Hoover?

Nașterea și decăderea unui mit

Evident că nimeni nu se gîndea, în 1924, că tînărul avocat chemat să conducă Biroul Federal de Investigații va modifica în întregime imaginea acestuia și el însuși va deveni, pentru generații de americani, o adevărată legendă. Fiu al unui funcționar civil din Washington, John Edgar Hoover a lucrat la Biblioteca Congresului, seara învățînd la Universitatea George Washington. Și-a obținut diploma în 1916 și un an mai tîrziu a intrat în Departamentul Justiției. Ministrul justiției din 1924 (mai tîrziu judecător la Curtea Supremă), Harlan Fiske Stone, i-a oferit postul de director al Biroului de Investigații, pe atunci o ramură a Departamentului Justiției fără personalitate, luată în derîdere, incapabilă de cercetări serioase și coruptă. Hoover nu avea decît 29 de ani. A acceptat, dar a pus condiții: trebuia ca Biroul să se desprindă de activitatea politică și de serviciile civile; a cerut ca agenții săi să dispună de o diplomă în drept sau de o pregătire în contabilitate; n-a acceptat decît numiri verificate de el și a rezistat presiunilor politice. I s-a lăsat mînă liberă. În cîțiva ani, F.B.I.-ul a devenit organul principal de luptă împotriva fărădelegilor federale.

Ca să se bucure de respect și de faimă, F.B.I.-ul avea nevoie de o serie de reușite. Viața socială americană, de la sfîrșitul anilor '20 și începutul anilor '30, i le-a oferit. Se înmulțiseră răpirile, în urma cărora copiii erau răscumpărați cu sume exorbitante. Cazul Lindberg a devenit celebru,

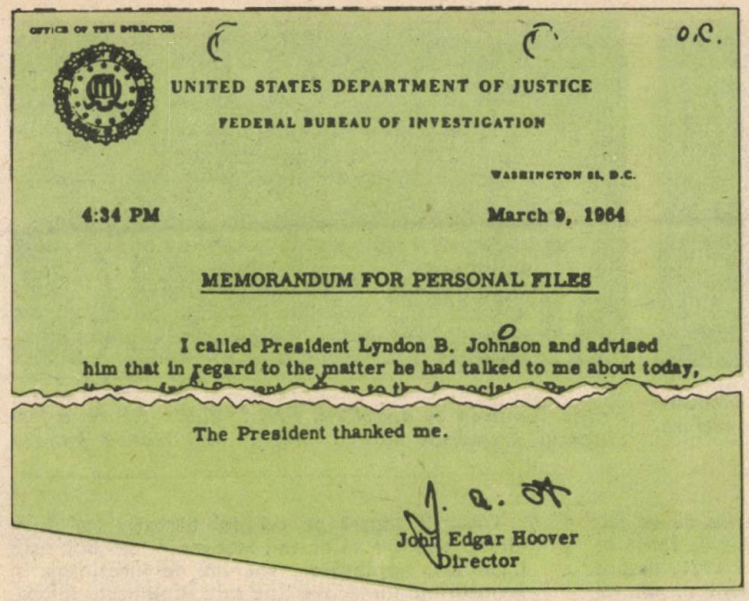

OFFICE OF THE DIRECTOR

O.K.

UNITED STATES DEPARTMENT OF JUSTICE

FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION

WASHINGTON 25, D.C.

4:34 PM

March 9, 1964

MEMORANDUM FOR PERSONAL FILES

I called President Lyndon B. Johnson and advised him that in regard to the matter he had talked to me about today,

The President thanked me.

J. E. H.

John Edgar Hoover
Director

Filă dintr-un memorandum secret al fostului director al Biroului Federal de Investigaţii

Anii '30. Principalul inamic al F.B.I.-ului era lumea gangsterilor. Preşedintele Franklin Delano Roosevelt semnează o lege care sporeşte puterile F.B.I. Hoover, în spatele preşedintelui

dar totodată a contribuit la introducerea „legii Lindberg", care făcea din răpire un delict federal condamnabil la pedeapsa cu moartea. F.B.I.-ul a soluţionat cazul. Gangsterii, care se înmulţiseră în vremea prohibiţiei, la Chicago şi în alte oraşe, terorizau populaţia. F.B.I.-ul a intervenit, reuşind să aresteze sau să ucidă cîteva mari figuri ale lumii interlope. „Baby Face" Nelson a fost prins pe o autostradă din Illinois. Russell Gibson, din banda Barker-Karpis, a fost ucis cînd s-a opus arestării, la Chicago. „Mama" Barker şi fiul ei Fred au fost ucişi de agenţi federali, într-o luptă în Florida. Senatorul Kenneth D. McKellar, din Tennessee, încerca să-l atace, în 1936, pe Hoover, declarînd că nu a arestat niciodată pe nimeni. În mai puţin de o lună, Alvin Karpis, numit pe atunci de F.B.I. „inamicul public nr. 1", a fost arestat personal de Hoover. N-are importanţă că lucrurile au fost, într-o măsură, „aranjate"! Oamenii lui Hoover i-au înfrînt pe Dillinger şi pe Al Capone, i-au ucis pe Bonnie şi Clyde, au urmărit nenumăraţi răufăcători.

Franklin Delano Roosevelt l-a însărcinat pe Hoover cu investigarea activităţilor naziste în Statele Unite. În timpul războiului, atenţia acordată acestei probleme a sporit — în numai o săptămînă din 1941, fuseseră arestaţi 33 de agenţi nazişti. La sfîrşitul războiului, Hoover avea pus la punct un „index al securităţii" cu toate persoanele pe care F.B.I.-ul socotea că trebuie să le închidă în cazul unui pericol naţional urgent. Ministrul de justiţie îi ordonase, în 1943, să distrugă lista; Hoover nu s-a supus.

„Războiul rece" i-a adus lui Hoover o nouă sporire a puterii, îndeosebi după cazul Julius şi Ethel Rosenberg, încheiat cu condamnarea la moarte a celor doi. Congresul îl privea ca pe un „bun naţional" extrem de necesar şi nu se opunea niciodată cererilor sale de fonduri; nimeni nu îndrăznea să-l critice. Era admirat, urît şi temut în acelaşi timp. Preşedinţii îl reconfirmau în funcţie, chiar dacă ar fi dorit să-l vadă departe de Administraţiile lor; astfel, Hoover a rezistat, aproape ca

un şef de stat în stat, de-a lungul mandatelor a opt preşedinţi.

În 1965, J. Edgar Hoover împlinea 70 de ani, limita maximă de activitate pentru funcţionarii de stat, şi ar fi trebuit să fie pensionat. Preşedintele Lyndon Johnson a cedat uşor stăruinţelor sale şi l-a menţinut în funcţie: „Prefer să-l ştiu în interiorul cortului şi scuipînd în afară, decît în afara cortului şi scuipînd înăuntru." Richard Nixon avea să facă la fel. În anii cît s-a aflat la conducere, a luptat împotriva fărădelegii, dar şi împotriva opoziţiei interne şi forţelor progresiste, comuniste mai ales. „Time" scria în 1972: „A exagerat ameninţarea comunistă internă în vreme ce, ani buni, a neglijat crima organizată. Oamenii săi au reuşit să găsească trupurile lui Andrew Goodman, James Chaney şi Michael Schwerner, după ce au fost ucişi la Philadelphia, şi au rezolvat uciderea, tot de către Ku Klux Klan, a Violei Liuzzo, în Alabama; dar s-au arătat extrem de înceţi în apărarea cauzei drepturilor civile. Cînd Martin Luther King Jr. a sugerat că ofiţerii F.B.I. din Sud nu simpatizau cu negrii, Hoover l-a numit «cel mai mare mincinos din această ţară»". Dar toată lumea a aflat apoi de hărţuielile la care Hoover l-a supus chiar pe liderul populaţiei de culoare, Martin Luther King Jr.

Lyndon Johnson şi J. Edgar Hoover. „Preferam să-l ştiu în cort"... declara preşedintele

Fraţii Kennedy şi directorul F.B.I.-ului; J.F.K. a fost singurul preşedinte care a încercat să-i reducă puterea

Treptat, în dosarele sale s-au strîns 50 de milioane de fişe individuale şi 5 milioane de rapoarte de anchetă. Revista „Life" scria, în 1971, despre „împăratul de la F.B.I.", concomitent cu un val de critici la adresa sa. Cu timpul, mitul de disciplină şi integritate pe care reuşise să-l creeze a început să păleasca. Au apărut „zvonuri" că F.B.I.-ul înregistrează convorbirile telefonice ale congresmenilor, că ţine sub observaţie oameni cu vederi liberale sau de stînga, sau pur şi simplu personalităţi pe care directorul nu le agrea. Bănuielile aveau să se confirme în 1975, cînd Congresul a deschis o anchetă asupra activităţilor F.B.I.-ului. Dar, în 1975, „împăratul de la F.B.I." încetase din viaţă de trei ani; fusese, chiar şi în clipa morţii, tot în fruntea Biroului.

Directorul şi fraţii Kennedy

Un singur preşedinte i s-a opus, chiar dacă l-a menţinut în funcţie: John Fitzgerald Kennedy. Niciodată pînă atunci „viaţa" lui Hoover nu fusese atît de dură şi de plină de neprevăzut. Jean-Michel Charlier şi Pierre Démaret scriau, în „Hoover: mîna de fier care a ţinut opt preşedinţi": „La 20 ianuarie 1961, J.F. Kennedy ia în mîini destinele Statelor Unite şi fratele său Bob — funcţia de ministru al justiţiei. Hoover cunoscuse şi în trecut serioase dificultăţi cu alţi preşedinţi, mai ales cu Truman. Eisenhower, indecis, l-a pus adeseori în poziţii dificile. Hoover n-a ştiut niciodată dinainte dacă Ike îl va blama sau felicita pentru iniţiativele sale. Dar aceste divergenţe de opinii rămăseseră, pînă atunci, probleme strict confidenţiale. Casa Albă evitase cu grijă să le facă publice.

Cei doi fraţi nu îi erau necunoscuţi lui Hoover. Colaborase cu ei în 1959, în timpul anchetei «anti-racket» pe care o conduceau pe cînd nu erau decît senatori. Dar, pentru prima oară, «Directorul» avea să lucreze sub un ministru al justiţiei ostil pe faţă şi a cărui grijă esenţială avea să fie, după ce l-ar fi eliminat pe el, Hoover, să facă din Administraţie şi din F.B.I. un instrument docil al fratelui său şi al Partidului Democrat.

«Dacă fratele meu este ales, ne vom debarasa de Hoover!», declarase Bob ziariştilor.

Totul îi separă pe cei doi bărbaţi. Mai întîi vîrsta: Bob are 35 de ani; Hoover — 66. Bob este impetuos, nerăbdător, enervat de încetineala şi formalismul lui Hoover, pe care îl numeşte sclerozat. În schimb, puritanismul riguros al acestuia e alarmat de latura «play-boy» a fraţilor Kennedy, de poveştile legate de ei privind unele femei, de petrecerile zgomotoase de la Hickory Hill (proprietatea familiei), de cercul lor obişnuit de intelectuali, cîntăreţi, actori, unii dubioşi, aduşi de Peter Lawford, cumnatul preşedintelui, el însuşi actor. Lawford tîrăşte după el banda lui de la Hollywood: Sammy Davis Jr., Dean Martin, Frank Sinatra — care, de altfel, va fi primit de mai multe ori de Kennedy. Nimeni nu ignoră în Statele Unite — şi Hoover mai puţin decît oricine — legăturile strînse ale acestuia cu Mafia americană, mai ales cu Frank Costello şi Lucky Luciano. Apoi, prea multe femei în jurul celor doi fraţi, care erau căsătoriţi şi capi de familie. Hoover va fi şocat cînd va afla că Marilyn Monroe a cîntat «Happy Birthday» la aniversarea preşedintelui, într-o rochie strînsă pe trup şi transparentă...

Dar mai mult decît concepţiile antitetice asupra moralei, pe Bob Kennedy şi Edgar Hoover îi separau opiniile politice. Primul era democrat şi progresist, celălalt — republican şi conservator. Pentru intelectualii liberali care mişunau în jurul celor doi Kennedy, Hoover, fixat în integritatea sa rigidă şi în principiile sale dintr-o altă vreme, apărea drept un retrograd, incapabil să înţeleagă o lume şi, mai ales, un tineret în plină mişcare. Hoover are împotriva sa sociologii şi psihologii, care se agită în jurul lui Kennedy, universitarii «noului val», atenţi la mişcările şi la contradicţiile care agită tineretul american, care se simte rău în pielea sa şi e traumatizat de războiul din Vietnam şi de conflictele sociale.

Pentru cei doi Kennedy, care şi-au făcut o trambulină electorală din politica deschiderii şi participării, mai curînd decît din represiune, un şef al poliţiei federale profesînd idei învechite nu poate fi decît un obstacol periculos în politica lor. Trebuie să-l elimine cu orice preţ. Dar cu atenţie, pentru că Hoover nu poate fi uşor înlăturat, imaginea lui este încă legată, pentru o bună parte a poporului american, de ordine şi de sfărîmarea banditismului şi a spionajului, care au ameninţat

chiar viața țării. Hoover are încă solide legături în Congres.

Cei doi frați sînt politicieni prea fini ca să-l atace pe Hoover pe față. Vor proceda pe ocolite. La scurtă vreme după instalarea la Casa Albă, John Fitzgerald Kennedy îl primește cu mare pompă pe Hoover. Întrevedere amicală. Foarte oficial, în fața televiziunii și presei scrise, președintele îl asigură pe șeful F.B.I.-ului de încrederea sa și îi arată că speră că nu se va retrage. Nimeni, însă, nu se lasă înșelat. Bob Kennedy convingea, în paralel, pe toată lumea din Departamentul Justiției, că Hoover va fi scos curînd la pensie. Noul ministru are tactica sa: îl va umili, îl va întărîta pe bătrînul leu pînă a-l aduce să demisioneze «spontan». Atmosfera devine, repede, încărcată și președintele însuși intervine, de cîteva ori, spre a-și tempera fratele.

Instalîndu-se ca ministru al justiției, Bob Kennedy a dat tonul și și-a afirmat cu claritate poziția. Pînă atunci J. Edgar Hoover avusese întotdeauna contacte directe cu precedenții președinți. De acum încolo, Bob va forma un ecran. Șeful F.B.I.-ului nu-l poate vedea pe John Kennedy, fără prezența lui Bob. De la începutul carierei politice a fratelui său, el a fost brațul său drept, consilierul cel mai intim, asistentul cel mai eficace. Acum, cînd John Fitzgerald este președinte, el vrea să fie primul său ministru. Dar funcția nu i-a fost oferită la întîmplare. Bob Kennedy are drept misiune să profite de postul său pentru a întări puterea președintelui și a-i spori la maximum sprijinul electoral, atît prin acțiuni demagogice în domeniul lărgirii drepturilor civile, cît și printr-o întărire spectaculoasă a luptei împotriva crimei organizate. Pentru a realiza acest scop dublu, Bob Kennedy înțelege să facă pe patronul și să supervizeze personal întreaga activitate a F.B.I.-ului. Hoover nu va fi decît un secund. Orice pretext este bun pentru a-l convoca și a-l face să aștepte, de parcă ar fi un simplu șef de serviciu. Sau pentru a pătrunde la el pe neașteptate, neanunțat, obligîndu-l să-și modifice programul de lucru și orarul întîlnirilor. Bob Kennedy a cerut să se instaleze o linie telefonică directă între biroul său și cel al lui Hoover, pe care îl deranja în legătură cu orice fleac. Prima oară cînd a sunat la acest «telefon roșu», a răspuns Helen Gandy, secretara particulară a lui Hoover.

«Cînd chem pe linia asta », a tunat Bob Kennedy, «vreau ca o singură persoană să-mi răspundă: domnul Hoover însuși! Dați-mi-l!»

Bob Kennedy răstoarnă multe obișnuințe. El înțelege să supervizeze întreaga activitate a Biroului și își ia obiceiul să treacă peste capul directorului, pentru a se informa sau a da ordine direct oamenilor F.B.I.-ului, pe care îi convoacă fără a-l avertiza pe șeful lor. Este alt mod de a proceda, contrar tradițiilor «sacre» ale Biroului. Pînă atunci, rapoartele și dosarele ajungeau obligatoriu și fără excepție la Hoover, care decidea asupra urmărilor. În 30 de ani, făcuse din această regulă absolută fundamentul disciplinei și eficienței agenților săi. Modificînd-o, ministrul punea în discuție însăși autoritatea lui Hoover. Altă inovație: Bob Kennedy difuzează, de acum înainte, fie direct, fie prin asistenții săi, informații privind Biroul sau anchetele în curs, dar fără a-l fi consultat în prealabil pe Hoover, sau măcar să-l fi avertizat, fapt care va crea confuzii și neînțelegeri. Ziariștii, încîntați de aceste indiscreții, care aduceau cîteodată prejudicii unor dosare, își iau obiceiul să se informeze pe lîngă ministru și echipa sa, mai curînd decît pe lîngă Hoover și purtătorii săi de cuvînt. Hoover turbează, dar n-are ce face. Știe că poate conta pe fidelitatea necondiționată a asistenților săi. Iar Bob Kennedy nu ignoră faptul".

„Prima ofensivă în stil mare va fi lansată împotriva lui Hoover în 1961. Bob Kennedy i-a inspirat personal, pe ascuns, pe frații Reuther — doi lideri ai mișcării liberale care agita atunci Statele Unite — să redacteze un raport minuțios, adresat președintelui, care, după ce denunța extremismul de dreapta al Partidului Republican, conchidea asupra necesității de a distruge conservatorismul din țară și cerea ministrului justiției să curețe, de sus pînă jos, F.B.I.-ul de funcționarii săi fascizanți. Pentru frații Reuther, dreapta americană și anticomunismul său violent reprezentau un pericol mult mai mare decît orice organizație subversivă. Raportul viza, amestecîndu-i, pe guvernatorul rasist Goldwater, pe actorii John Wayne și James Stewart, numeroase personalități a căror înscriere într-o listă a indivizilor «periculoși pentru stat» o solicita. Hoover nu era uitat. Frații Reuther îl acuzau de a exagera cu bună știință pericolul comunist, pentru a îngrozi opinia publică și a masca adevărata amenințare: extrema dreaptă. Bob Kennedy se pregătește să difuzeze raportul în rîndul funcționarilor Administrației și printre membrii Congresului. Va folosi, mai apoi, pretextul pentru a însărcina F.B.I.-ul să infiltreze agenți în toate organizațiile subversive, printre care el plasează la loc de frunte și organizațiile de dreapta — în special, cele din anturajul lui Goldwater, care militau, în

Subsecretarul de stat Sumner Welles (dreapta) și rivalul său Cordell Hull. Amestecul F.B.I.-ului a dus la demisia lui Welles

Sud, împotriva oricărei politici de integrare rasială.

Hoover ripostă la studiul fraților Reuther difuzînd, ca de obicei, în februarie 1962, raportul său adresat ministrului justiției asupra activităților F.B.I. din anul anterior. Notează, cu nonșalanța obișnuită, că anchetele duse de Birou au condus la 12 400 condamnări de către tribunale. Laboratoarele F.B.I. au operat cu 230 000 analize mai mult decît în anul anterior, cea mai mare parte în contul polițiilor statelor Uniunii. În ce privește serviciul de identificare, se înregistraseră zilnic 23 000 amprente digitale — ceea ce ridica la aproape 162 milioane numărul amprentelor fișate și oferea posibilitatea identificării aproape imediate a 76,5 milioane persoane! *G-men* arestaseră 10 700 criminali, găsiseră 19 000 mașini furate și permiseseră recuperarea a 150 milioane dolari în amenzi, ceea ce reprezenta mult peste bugetul global alocat F.B.I. pentru funcționarea sa."

Ostilitatea celor două părți continuă pînă în momentul asasinatului de la Dallas, 22 noiembrie 1963. Printr-o întîmplare, lui Hoover îi revine sarcina neplăcută de a-l anunța pe Bob despre moartea fratelui său. O face glacial, profesional, fără un cuvînt de consolare. Ca și cum ar fi raportat furtul unei mașini — vor scrie unele ziare. Faptul n-a fost uitat. A doua zi, telefonul instalat între biroul ministrului justiției și cabinetul directorului F.B.I. înceta să mai funcționeze...

Supraveghere, anchete, șantaj

Nu este de mirare că, între dosarele secrete ale lui J. Edgar Hoover, frații Kennedy și președintele îndeosebi ocupă un loc aparte. În iulie 1960, J.F.K. era încă senator de Massachusetts și pe cale de a primi învestitura partidului său, dar analiștii F.B.I trimiteau directorului un raport de nouă pagini: „Precum știți, afirmații despre activități imorale din partea senatorului Kennedy au mai fost raportate F.B.I.-ului de-a lungul anilor... Acestea includ date privind o relație nepermisă cu soția altui bărbat, în timpul celui de-al doilea război mondial; că, probabil în ianuarie 1960, Kennedy a fost «compromis» cu o femeie la Las Vegas; că a fost implicat în petreceri deocheate la Palm Springs, Las Vegas și New York." Filele dosarului nu spun dacă Hoover l-a pus la curent pe președinte cu rapoartele pe care le primise, deși strîngerea de date n-a încetat după ce Kennedy a fost ales la Casa Albă. Judith Campbell, spre exemplu, o artistă liber profesionistă din Los Angeles, a telefonat de cîteva ori, în 1962, secretarei președintelui. Rapoartele asupra lor și asupra Judithei au început să se înmulțească pe biroul directorului F.B.I., deși, într-unul din ele, se recunoștea că „natura relației dintre Campbell și dra Lincoln (secretara președintelui) nu este cunoscută." În august 1962, Bob Kennedy a aflat despre unul dintre rapoartele care îl implica direct de „a fi avut o aventură cu o fată din El Paso". Ministrul justiției a răspuns scurt: „N-am fost niciodată la El Paso."

Surprinzător, J. Edgar Hoover însuși cerea asemenea rapoarte rămase secrete, dar pe care le-ar fi putut oricînd utiliza în șantaj, cum a și încercat. Puterea lui sporea în acest fel, de fiecare dată. În iunie 1958, directorul scria unui agent: „Apreciez în mod deosebit faptul de a-mi fi adus în atenție asemenea detalii interesante." Altă dată, în octombrie 1965, mulțumea altui agent pentru a-l fi „sfătuit asupra activităților imorale existente în unele cercuri din Washington, D.C." „Hoover — comenta revista «U.S. News and World Report» — a folosit uneori aceste «detalii interesante» pentru a pătrunde în cercurile puterii. Francis Biddle, ministru al justiției în timpul Administrației Roosevelt, își amintea mai tîrziu cum Hoover îl copleșea cu „detalii intime" în legătură cu colegii săi din cabinet. Mai tîrziu, cînd Johnson se afla la Casa Albă, Hoover i-a trimis ceea ce oficialii descriu de atunci drept transcrieri ale înregistrărilor convorbirilor liderului populației de culoare Martin Luther King Jr. în mai multe camere de hotel."

Despre supravegherea și înregistrarea convorbirilor lui Martin Luther King Jr. s-a aflat încă în urmă cu peste un deceniu. În 1976, David Wise publicase o carte, „The American Police State", în care analiza pe larg raporturile F.B.I.-ului cu mișcarea pentru drepturile civile. „În cele din urmă — scria Wise — ești obligat la concluzia că Hoover era rasist. Hoover l-a atacat pe King pentru că era negru și puternic și pentru că puterea sa sporea mereu. Cine ar fi putut spune ce se va întîmpla dacă negrii din America se vor mobiliza în jurul unui astfel de lider?" King trebuia, potrivit lui Hoover, discreditat, înlăturat, distrus prin toate mijloacele. I s-au înregistrat convorbirile telefonice; locuința, camerele de hotel în care se oprea în multele sale peregrinări, chiar și o biserică din Alabama au fost supravegheate. S-a oferit presei transcrierea unor benzi de magnetofon care ar fi pus la îndoială moralitatea pastorului King; presa a refuzat să o publice. Aceleași benzi au fost trimise soției lui King. F.B.I.-ul miza pe faptul că liderul populației de culoare care ținea la reputația sa, amenințat cu dezvăluirea unor presupuse secrete personale, chiar neadevărate, s-ar fi intimidat. Nici această tactică nu a dat rezultate. Cînd, după 1964, King urma să-l viziteze pe Papa Paul al VI-lea, John Manlon, șeful F.B.I. din New York, a încercat să-l convingă pe cardinalul Spellman să împiedice audiența la Papă. King a plecat, totuși, și s-a întîlnit cu Papa. „Sînt uluit...", nota Hoover pe raportul ce i-a fost trimis...

Dosarele secrete aduse la lumină în 1983 arată că asemenea metode s-au aflat în panoplia preocupărilor lui Hoover încă înaintea ultimului război mondial, cînd aproape nimeni nu-i contesta capacitatea și nu-l dorea înlăturat din funcție. Sumner Welles a ajuns subsecretar de stat în 1937 și a demisionat în 1943, declarînd că sănătatea proastă a soției îl împiedică să-și continue activitatea. Dosarele secrete ale lui Hoover arată că Welles era urmărit pentru probleme de morală și, deși președintele se arătase neimpresionat de cercetările directorului, dorind să-l mențină în funcție pe subsecretar, Hoover îi pusese la curent și pe oponenții lui Welles, care se pregăteau să acționeze. Guvernul nu avea nevoie de o criză în plin război, și Welles a fost nevoit să se retragă.

Cînd Harry Truman a preluat președinția, în aprilie 1945, i-a cerut lui J. Edgar Hoover să spioneze mai multe persoane pe care le bănuia stîn-

jenitoare. Edward Prichard Jr., un avocat de 30 de ani, era principalul asistent al lui Fred Vinson, care conducea Biroul de mobilizare pentru război și a devenit apoi ministru al finanțelor. Nu se spune de ce i-au fost înregistrate convorbirile, dar se pare că motivul era un anume dispreț afișat de acesta față de oamenii lui Truman. Cînd Prichard a părăsit Administrația, în anul următor, înregistrările au încetat. „Toată treaba asta era cu totul ilegală!", declară astăzi Prichard. Altă personalitate spionată a fost lobby-istul Thomas Corcoran, unul dintre cei mai influenți avocați din Washington. Truman se temea că el își va folosi relațiile pentru a pune piedici măsurilor sale. În 1945, Truman ceruse ministrului justiției, Tom Clark, să autorizeze supravegherea pentru a fi sigur că „activitățile lui Corcoran nu se interferează cu acelea ale guvernului". Înregistrările au continuat pînă în 1948, cînd Corcoran a spus unui interlocutor: „Ai grijă ce vorbești la telefonul ăsta! Ai grijă! E înregistrat! O să te sun mai tîrziu de la un alt telefon, de acord?" Se pare că aceste înregistrări și sprijinul acordat pentru înlăturarea unor persoane stînjenitoare au fost esențiale pentru menținerea lui Hoover în funcție: Truman ar fi vrut, inițial, să-i găsească un înlocuitor.

Acesta să fi fost motivul pentru care Hoover cocheta, în preajma alegerilor din 1948, cu opoziția? În mai multe rînduri, el s-a întîlnit cu candidatul republican Thomas Dewey, promițîndu-i unele materiale. Dar Dewey a fost înfrînt în alegeri. Sentimentele republicane ale directorului nu dispăruseră nici după decenii de ocupare a funcției în care trebuia să se arate imparțial. În 1940 refuzase o cerere din partea ministrului de interne privind un raport asupra lui Wendell Willkie, candidatul prezidențial republican. Dar, după 1950, a alcătuit dosare asupra candidaților democrați la președinție. Adlai Stevenson avea dosar deschis din 1952, și, în 1956, era bănuit de a arăta simpatie comunismului (!) Nici un argument nu sprijină acuzația, deși s-au strîns în dosarul său nenumărate zvonuri, istorii absurde, relatări din ziare ș.a. În 1971, George McGovern a atras, de asemenea, furia directorului, pentru că senatorul criticase activitatea F.B.I.-ului.

Dosarele secrete ale lui Hoover confirmă un fapt bănuit; anume că relația cea mai strînsă a acestuia a fost cu președintele Lyndon Johnson. Hoover îi furniza președintelui date obținute din înregistrările (ilegale) ale convorbirilor unor congresmeni, iar acestuia îi plăcea să aranjeze un vraf de dosare ale F.B.I. pe biroul său, atunci cînd dorea să „convingă" vreun congresman vulnerabil în direcția dorită de el. Dar președintele arăta multă precauție și nu voia ca tipul de relație stabilit să fie făcut public. În 1966, a cerut ajutoarelor sale să instruiască F.B.I.-ul să răspundă cererilor privind „probleme extrem de secrete" venite din partea Casei Albe, cu memorandumuri „oarbe" — adică rapoarte pe care să nu se indice sursa, scrise pe hîrtie fără vreo particularitate. „De fapt — precizează «U.S. News and World Report» — Johnson voia ca F.B.I.-ul să nu păstreze documente despre cererile sale —, dar ordinul a fost ignorat de Hoover."

Amintita revistă americană oferă alte exemple despre sensul cererilor Casei Albe și despre cît de departe mergeau ele. În cîteva rînduri, președintele Lyndon Johnson a cerut Biroului anchete sau supravegherea unor ziariști pe care îi considera neprietenoși. În iunie 1962, Johnson s-a arătat „foarte mîniat" în legătură cu un editorial din revista „Farm and Ranch". Hoover a cerut agenților săi să-l interogheze pe redactor și să pregătească un raport destinat (pe atunci) vicepreședintelui. În iunie 1965, Johnson s-a plîns directorului F.B.I.-ului în legătură cu un număr de articole și caricaturi publicate în „Washington Evening Star". Au urmat o anchetă și o discuție cu directorul ziarului, dar raportul final constata că "Evening Star" publicase mai multe articole favorabile președintelui decît cu accente critice. Peter Lisagor, de la "Chicago Daily News", a atras furia lui Johnson în februarie 1966, cînd șeful Executivului îi spunea lui Hoover că „simte că Lisagor își obține informațiile dintr-un loc înalt și trebuie supravegheat ca să se afle ce face și care este acel loc de unde obține informațiile". Ziaristul a fost chestionat în legătură cu sursele sale.

Dar Lyndon Johnson cerea F.B.I.-ului informații și despre oamenii politici. În 1962, reprezentantul din Florida, William Cramer, amenința cu procedura „impeachment" (punerea sub acuzare) împotriva vicepreședintelui, datorită legăturilor acestuia cu Billie Sol Estes, un afacerist din Texas, închis mai tîrziu pentru fraudă. Un adjunct al lui Johnson a cerut F.B.I.-ului o anchetă asupra lui Cramer, pe care Biroul a refuzat-o, întrucît scandalul ar fi fost enorm, dacă s-ar fi auzit că cererea aparține vicepreședintelui. Și totuși, ancheta s-a făcut, deoarece s-a găsit cine s-o propună: lobby-istul Thomas Corcoran (același care fusese suspectat cu aproape două decenii în urmă), un prieten apropiat al lui Johnson. Dar chiar și atunci, J. Edgar Hoover a arătat multă prudență și scria pe unul din rapoarte: „Sînt de acord (cu sugestia unui agent). Cred că trebuie *să rămînem complet în afara chestiei ăsteia.*"

Indiferent cine solicita acțiunea și împotriva cui era îndreptată, dosarele confidențiale dezvăluie, în toată amploarea ei, fața nevăzută a lumii politice americane: fuga după putere și menținerea prin orice mijloc a pozițiilor dobîndite, corupție, șantaj, presiuni asupra și intimidări ale adversarilor, crearea de mituri destinate alegătorului credul, dar în spatele cărora se ascundeau adeseori indiferența față de problemele publice și preocuparea exclusivă pentru propria persoană.

... 7000 de pagini de documente. Secretele pe care Hoover le-a aflat și niciodată nu le-a dezvăluit sînt numeroase. Unele ies acum la iveală. Despre altele se crede că nici chiar în dosarele confidențiale ale directorului nu vor fi găsite informații. Evenimentele petrecute la Dallas, în noiembrie 1963, sînt exemplul cel mai grav.

N-au fost aduse la lumină, chiar trunchiate, decît 7000 de pagini. Există alte 10 000 de pagini încă închise în safe-uri. Probabil va fi nevoie de alte decenii pentru a se ști ce conțin...

Stelian Țurlea

Noi ipoteze cu privire la apariţia vieţii pe Pămînt

Din Cosmos pe Terra?

Potrivit opiniei multor biologi, viaţa terestră a luat naştere acum cîteva miliarde de ani, din arbitrariul formării unor molecule din ce în ce mai complexe în atmosfera primitivă a planetei. Doi cercetători englezi reactivează ipoteza panspermiei: viaţa ar fi apărut pe Terra de undeva din spaţiul sideral.

În două lucrări publicate aproximativ în aceeaşi perioadă, Sir Francis Crick, laureat al Premiului Nobel pentru medicină şi fiziologie în 1962, şi Fred Hoyle, astrofizician, susţin că viaţa are, probabil, o origine intersiderală. Numai că scenariile pe care le propun în favoarea acestei ipoteze nu corespund cîtuşi de puţin. Pentru Crick, viaţa a putut fi, în mod voit, implantată pe Terra de civilizaţii extraterestre, în vreme ce Hoyle este de părere că particule potenţial vii se pot forma în spaţiu, fiind transportate pe Terra fără vreo intervenţie inteligentă.

Pentru a-şi justifica teza, Crick se întoarce la „big-bang"-ul iniţial. De-a lungul celor două miliarde de ani care s-au scurs de la începutul expansiunii, stelele cele mai masive, cînd şi-au epuizat rezervele de combustibil nuclear, s-au prăbuşit în ele însele, explodînd în supernove. Resturile din aceste cataclisme s-au condensat din nou în stele, avînd, la ora actuală, o vîrstă de 9 miliarde de ani, aproximativ dublul vîrstei planetei noastre. Multe din aceste stele — cam un milion în galaxia noastră — au avut, probabil, planete pe care condiţiile fizice erau favorabile formării de fiinţe vii. Dacă acestea din urmă au evoluat într-un ritm asemănător celui al organis-

Din lumea ştiinţei

Avanpremiere la secolul XXI

● *MAŞINA DE SCRIS ACTIVATĂ DE VOCEA UMANĂ îşi va face, probabil, apariţia, simplificînd viaţa dactilografelor sau eliminînd, pur şi simplu, serviciile lor, chiar înainte de anul 2000. Această naştere a fost prezisă de o autoritate în materie: Raymond Kurzweil, părintele sintetizatorului, ce reproduce sunetele unei întregi orchestre, şi al maşinii care citeşte cărţi şi ziare pentru orbi.*

Inventarea unei maşini de scris de acest tip (în fond, un procesor de voci) ar însemna o revoluţie în tehnică, avînd în vedere că nici în Japonia nu s-a creat încă multanunţata a 5-a generaţie de computere capabile să identifice vocea umană şi să reacţioneze la ea. Iniţial, maşina de scris de tip nou va avea un vocabular de 10 000 de cuvinte. Ea va fi compusă dintr-un procesor care foloseşte regulile de gramatică şi cunoştinţele despre stilul personal al posesorului pentru a anticipa cuvîntul ce urmează a fi scris (capacitatea de anticipare merge pînă la 500 de cuvinte faţă de 10, cît anticipează fiinţa umană) şi o secţiune de recunoaştere acustică, ce selectează din cele 500 de cuvinte pe acela pe care l-a pronunţat vorbitorul. În plus, se prevede ca maşina să fie selectivă, respectiv să scoată sau să introducă în propria memorie cuvintele nefolosite sau folosite frecvent de posesorul ei.

Această „minune a tehnicii" ar urma să faciliteze munca multor persoane, dictarea fiind de 10 ori mai rapidă decît scrisul de mînă. Nu se poate anticipa, însă, în ce măsură se vor bucura secretarele şi dactilografele, cărora invenţia le va impune o ridicare a calificării şi noi calităţi pentru a supravieţui concurenţei.

● *HOTELUL TEHNOLOGIILOR DE VÎRF. Hotelul Hilton din Disney World (Florida) este apreciat ca o întruchipare a hotelului viitorului. Clientul descuie uşa cu o fişă specială din plastic, în loc de cheie. Sună recepţia şi e salutat pe nume, deoarece telefonul de jos e prevăzut cu un mic ecran pe care apar automat numărul camerei din care se sună şi numele ocupantului ei. Sofisticatul sistem mai include difuzoare în fiecare telefon de cameră, pentru a avertiza clientul dacă telefonul nu e bine pus în furcă. Deschiderea unei uşi coincide cu aprinderea unei lămpi pe panoul central de control, permiţînd personalului să constate pătrunderea unui intrus într-o cameră. Invers, dacă ocupantul unei camere a uitat să încuie uşa, un bec de avertizare se aprinde în camera sa. Deci, nu numai aplicarea tehnologiilor la scara secolului XXI, ci şi mai multă siguranţă pentru clienţi. Un alt avantaj însemnat al investiţiilor exorbitante cerute de aplicarea invenţiilor tehnice de ultimă oră este economisirea energiei. Apa-*

melor terestre, ele au atins poate un nivel ridicat de tehnologie, cam în aceeași perioadă în care se forma planeta noastră.

Față de un scenariu asemănător, fizicianul italian Enrico Fermi obiectează, arătînd că, dacă ființe dotate cu o tehnologie înaintată au existat cu 4 miliarde de ani înaintea apariției omului pe Terra, ele ar fi avut tot timpul să colonizeze Galaxia. „Ar fi trebuit să fie aici (spunea ironic Fermi). Deci unde sînt?" La care Francis Crick răspunde: construirea de nave spațiale care să transporte pasageri pe distanțe măsurate în ani-lumină nu este puțin lucru. S-ar putea ca civilizații îndepărtate să fi abandonat cursa interminabilă spre o tehnologie și mai avansată, preferînd un alt gen de viață, îndreptat spre valorile spirituale sau, pur și simplu, mai plăcut. De asemenea, este posibil să se fi distrus ele însele, cum, din păcate, s-ar putea s-o facă propria noastră omenire printr-o utilizare necorespunzătoare a tehnologiei nucleare.

În schimb, consideră Crick, aceste ipotetice civilizații s-au gîndit poate să răspîndească viața pe alte planete, trimițîndu-le nave spațiale cu microorganisme. Acțiunea în sine nu presupunea o tehnologie extraordinar de avansată și nu punea în pericol ființe evoluate (umanoizi?). Ea ar fi justificat o multitudine de tentative spre diverse planete presupuse a oferi un mediu favorabil vieții. Conform acestei ipoteze, și alte planete, ca și Pămîntul, au fost „fecundate" în urmă cu 4 miliarde de ani, iar viața a putut, pe unele dintre ele, să se dezvolte ca și pe Pămînt. Dar evoluția stelelor în jurul centrului Galaxiei le-ar fi dispersat acum la mari distanțe unele de altele și de Pămînt. Crick admite că este imposibil să se dovedească că viața terestră are la origine această panspermie dirijată. El consideră că ipoteza nu este în contradicție cu datele științei moderne. Un lucru ar putea s-o susțină: se știe că codul genetic este același pentru toate organismele terestre. S-ar putea să fi fost reținut de selecția naturală, dar ne putem întreba de ce n-au apărut alte versiuni ale acestui cod.

În schimb, Fred Hoyle este de părere că moleculele organice, care pot fi, la ora actuală, detectate în spațiul interstelar, ar fi susceptibile, în condiții favorabile, să se alipească prafurilor de grafit — o formă de carbon — pentru a da aminoacizi, materiale de bază ale vieții. Transportați de comete, care le oferă un mediu corespunzător, acești aminoacizi pot forma molecule mai complexe și chiar microorganisme, gata să „însămînțeze" orice planetă care le-ar putea primi. Odată implantată, viața ar urma aici legile evoluției; dar aceasta din urmă, la rîndul său, ar fi favorizată și accelerată de aportul accidental al unor noi gene formate în spațiu.

În 1962, Fred Hoyle și fostul său elev, matematicianul Caandra Wickramasinghe, au început să elaboreze teoria „spațiului viu". Se cunoștea, atunci, prezența în spațiul interstelar a unui praf cosmic considerat a fi format, în principal, din particule de gheață. Dar această ipoteză nu

---

rate de climatizare și sisteme de încălzire care nu mai merg cînd camera e neocupată, ci se deschid și se închid automat la intrarea sau ieșirea clientului; senzori infraroșii care declanșează automat lumina în sălile de conferință ale hotelului, în urma perceperii căldurii degajate de corpul uman în mișcare (după cîteva minute de absență a semnalului lumina se stinge) ușurează nota de plată a energiei...

● *CARNETE DE NOTIȚE ELECTRONICE. Revoluția electronică va duce, curînd, la dispariția clasicelor carnete de notițe pe care le răsfoiesc, adesea, studenții sau funcționarii. Locul lor va fi luat de carnetele de notițe electronice — computere portabile cu baterii, ușor de transportat într-o servietă sau ghiozdan. Posesorul lor poate bate pe claviatură textul dorit (inclusiv cursuri mai ample) pe care, ulterior, îl poate citi pe un ecran sau rebate la o mașină cu imprimare. Dezavantajele modelelor actuale (cel mai mic cîntărește 1,36 kg) sînt dimensiunile reduse ale ecranului de citit (circa 8 rînduri la modelul menționat) și capacitatea limitată de memorizare (de la 3000 la 4000 de cuvinte). Totuși, ele pot satisface, deocamdată, nevoile beneficiarului obișnuit. Printre avantaje se numără posibilitatea de a „curăța" memoria carnetului electronic prin transferarea datelor pe o casetă, imprimarea lor sau trecerea lor în memoria unui computer mai mare. În plus, există posibilitatea de a ameliora performanțele ecranelor mici prin perfecționarea sistemelor de afișaj cu cristale lichide. Grupuri de marketing susțin că, în maximum 10 ani, cererea de astfel de carnete de notițe electronice va crește atît de mult, de la nivelul zero (în prezent), încît beneficiile singure se vor ridica la mai multe miliarde de dolari.*

● *EFECTELE UMANE ALE AUTOMATIZĂRII MUNCII DE BIROU. În loc de post-scriptum, cîteva constatări autorizate despre impactul mașinilor asupra muncii de birou, făcute de un specialist: vicepreședintele unei companii care produce mașini electronice de birou mereu mai sofisticate și noi sisteme de imprimare. Era electronică a dus la apariția unei probleme neașteptate: repulsia omului față de mașinile de înaltă tehnicitate (sisteme video ș.a.), datorită dispariției contactului uman și lipsei de comunicare. Binefacerile tehnicii moderne sînt mult reduse de diminuarea personalității lucrătorilor din birouri, dispariția muncii de echipă și, deci, scăderea productivității. S-a constatat că în unele locuri mașinile electronice de birou au „preluat comanda" în asemenea măsură, încît mulți funcționari nici nu mai știu dacă șeful lor este bărbat sau femeie. Concluzia sondajelor întreprinse, timp de doi ani, de către compania specializată este că, pe lîngă un „design" adecvat, care să atenueze senzația de „neprietenie" la contactul cu mașina și pe lîngă cursuri de pregătire pentru noul tip de muncă, trebuie găsită o soluție care, în era electronică, să mențină și (sau mai ales) prietenia umană ca element esențial la locul de muncă.*

Olga Gheorghe

este în concordanţă cu absorbţia, observată în anumite lungimi de undă, a luminii produse de stele. Hoyle şi colaboratorul său au sugerat că această absorbţie în lungimile de undă de peste 0,3 micrometri s-ar putea datora particulelor de grafit cu un diametru mai mic de 0,05 micrometri, ipoteză confirmată de diverse observaţii spectroscopice. Totuşi, nu era suficientă pentru a explica întreaga atenuare a luminii venite de la stele.

Pentru Hoyle, o mare parte din carbonul, azotul şi oxigenul existente în Galaxie se aflau, probabil, în praful interstelar. În 1975, el a presupus prezenţa polimerilor de formaldehidă. Radioastronomii au descoperit, efectiv, această moleculă organică. În ultimii 12 ani, au fost identificate aproximativ 50 de molecule organice complexe: acid formic, metan, metanol, etanol. Ultimele două nu sînt altceva decît alcool.

În secolul trecut, au fost numiţi organici acei compuşi ai carbonului care constituie „cărămizile" materiei vii. Se credea că nu pot exista decît în atmosfera Terrei (sau alte planete), care le protejează de excesul de infraroşu sau ultraviolet. Cercetările radioastronomice au relevat că aceste molecule abundă în spaţiu şi mai sînt încă de descoperit. Există, chiar în afara Terrei, o chimie prebiotică, o chimie a moleculelor de la care a luat naştere viaţa.

Dar Hoyle nu se opreşte aici. Primele microorganisme vii se formează, după părerea sa, la scară cosmică: „Cea mai simplă modalitate de producere a substanţelor biochimice, scrie el, — nu a moleculelor unice, ci a structurilor de molecule — o reprezintă replicarea biologică. În condiţii de laborator adecvate, o singură celulă bacteriană se divizează în două, în aproximativ două ore. Cele două celule-fiice se divizează, la rîndul lor, în patru, opt şi aşa mai departe, pînă la epuizarea substanţelor nutritive". „În laboratorul nostru ipotetic, culturile s-au extins în condiţii optime pentru a îngloba tot materialul interstelar. De fapt, timpul necesar pentru ca cea mai mare parte din carbonul, azotul şi oxigenul interstelar să fie astfel convertite ar putea fi de aproximativ 100 milioane de ani. O conversie biologică rapidă s-ar produce în zonele în care se formează noile stele; condiţiile din zonele exterioare norului cosmic, în curs de condensare, ar permite apei lichide şi substanţelor organice să persiste timp de milioane de ani în obiecte precum cometele. Carbonul, azotul şi oxigenul ar forma atunci microorganisme, iar o parte din acestea ar fi expulzate în materialul interstelar".

Acum intră în scenariu cometele. Potrivit lui Hoyle şi Wickramasinghe, ele ar întruni condiţii favorabile apariţiei vieţii. În periheliul lor (cînd se află cel mai aproape de Soare), materialele volatile din nucleul lor, apa în particular, ar avea tendinţa să se amestece cu prafurile interplanetare şi substanţele organice. În acest moment, temperatura nucleului ar atinge cam 300 K (+27°C) pentru a coborî, apoi, la aproximativ 100 K (—173°C), la afeliu. Aceste oscilaţii periodice ar selecţiona structurile moleculare capabile să supravieţuiască aici. Radiaţia solară (sau a altor stele) ar favoriza formarea de polimeri şi molecule şi mai complexe, adaptate tranziţiilor de temperatură.

În felul acesta ar lua naştere primele organisme vii, evident unicelulare, bacterii. La scară cosmică, timpul disponibil pentru producerea unor astfel de evenimente este mai îndelungat decît în istoria Terrei. Viaţa ar fi putut fi implantată pe planeta noastră acum 4 miliarde de ani, în momentul trecerii unei comete.

Firește, celulele bacteriene, supuse radiaţiilor spaţiului interplanetar, s-ar degrada, pierzîndu-şi oxigenul şi hidrogenul. Dar, pentru celule suficient de mari, cu o rază de cel puţin 0,3 microni, degradarea n-ar atinge decît partea superficială: un strat de grafit ar proteja interiorul. În ceea ce privește celulele mai mici, bunăoară microplasmele — ciuperci microscopice a căror rază este de ordinul a 0,04 microni —, ele ar fi în întregime degradate, reduse la stadiul de sfere de grafit cu raza de 0,02 microni.

Graţie tocmai acestei distribuţii în mărimi diferite, Hoyle şi Wickramasinghe consideră că au găsit o cvasiprobă în favoarea teoriei lor. Calculînd ceea ce ar fi distribuţia între bacterii, microplasme şi sferele de grafit, ei au stabilit curba descreşterii luminii stelare care ar rezulta dintr-o astfel de microbiologie cosmică. Aceasta corespunde foarte mult curbei reale, furnizată de observaţiile astronomice.

Potrivit opiniei acestor autori, teoria lor rezolvă dificultăţile pe care le-ar prezenta explicaţiile propuse pînă în prezent în legătură cu evoluţia vieţii pe Terra. Cele aproximatv 2000 de enzime utilizate de organismele terestre n-ar fi avut decît o probabilitate infimă de a se forma de-a lungul unei evoluţii relativ la fel de scurtă ca vîrsta planetei noastre. Ceea ce este adevărat pentru proteinele-enzime este şi pentru lanţurile aminoacizilor reprezentate de gene. Ajunse pe planeta noastră, au fost selecţionate de evoluţia vieţii terestre.

Acum cîţiva ani, Fred Hoyle avusese ideea că, printre noile forme de viaţă „importate" din spaţiu, ar putea exista microorganisme patogene, responsabile de epidemii bruşte şi inexplicabile. Exemple: ciuma cu simptome insolite, descrisă de Tucidide, care a devastat Atena în anul 430 î.e.n.; sau epidemia misterioasă, care s-a abătut asupra Angliei în 1486, a izbucnit din nou în 1507, apoi în 1517, după care a dispărut cu desăvîrşire. Şi, mai aproape de noi, epidemia de gripă spaniolă, generată de un virus necunoscut, care s-a soldat cu 30. 000.000 de victime după primul război mondial.

Cum vor primi astrofizicienii şi biologii lucrarea în care Hoyle şi Wickramasinghe îşi prezintă cercetările şi calculele care, după cum arată ei, le confirmă teoria? Trebuie spus că, în ochii majorităţii cercetătorilor, Hoyle apare ca un copil teribil, un marginal al ştiinţei.

Totuşi, descoperirea neaşteptată în ultimii ani a numeroase molecule organice în spaţiul interplanetar reprezintă argumentul cel mai puternic în favoarea teoriei lui Hoyle. Nimic nu permite să se afirme că nu vor fi descoperiţi şi aminoacizi (s-au descoperit deja în meteoriţi), chiar proteine, şi mai apropiate de viaţă. Descoperirea lor s-ar putea să fie doar o chestiune de timp şi de perfecţionare a mijloacelor de observaţie.

(Din „Science et vie")

S.U.A. – Europa occidentală

CONCURENȚĂ ÎN COSMOS

A fost o zi deosebită, cînd, la 23 mai 1984, de la baza spațială vest-europeană Kourou, din Guyana franceză, a luat startul, pentru a noua oară, o rachetă „Ariane". Era prima dată că o rachetă vest-europeană lansa un satelit american în Cosmos, la o altitudine de 36 000 km; pentru prima dată, era vorba de o misiune pur comercială; și, tot pentru prima dată, intra în acțiune „Arianespace", o întreprindere vest-europeană care centralizează comenzi din toată lumea pentru lansări de sateliți cu racheta „Ariane". Era, după cum observa revista americană „Newsweek", „începutul unei ere noi, comparabilă cu înființarea primelor linii aeriene comerciale la începutul anilor '20".

Americanii descoperiseră relativ timpuriu posibilitatea de a face afaceri în spațiul cosmic. Încă din 1964, la șapte ani de la plasarea, de către U.R.S.S., a primului satelit — „Sputnik" — pe o orbită circumterestră, ei au înființat „Communications Satellite Corp." (COMSAT), o societate pe acțiuni care, concesionată și supravegheată de guvern, folosește o rețea mondială de sateliți, cu ajutorul căreia sînt transmise, peste mări și continente, convorbiri telefonice, programe de televiziune și date de la calculatoarele electronice.

Un satelit de comunicații vest-european a fost lansat de la baza spațială americană Cape Canaveral abia în decembrie 1974: se numea „Symphonie" și era o realizare comună franco-vest-germană, finanțată de guverne. Vest-europenii trebuiseră, ce-i drept, să se limiteze la un experiment; americanii continuau să dețină monopolul lansării în spațiu de sateliți comerciali de comunicații; și nimeni nu se aștepta ca ei să acorde, în vreun fel, ajutor potențialilor lor rivali vest-europeni. Handicapul vest-europenilor era evident: le lipsea o rachetă purtătoare proprie.

Exista, desigur, un tip perfecționabil de rachetă — „Ariane". Dar, la începutul anilor '70, această rachetă era controversată. Vest-europenii sperau, inițial, că S.U.A. le vor oferi garanția că vor putea lansa, cu rachete americane, și sateliți comerciali. Dar americanii continuau să refuze un asemenea angajament. Pentru noul concurent, acest fapt a fost determinant în luarea deciziei privind începerea și urmărirea consecventă a construirii unei rachete purtătoare proprii.

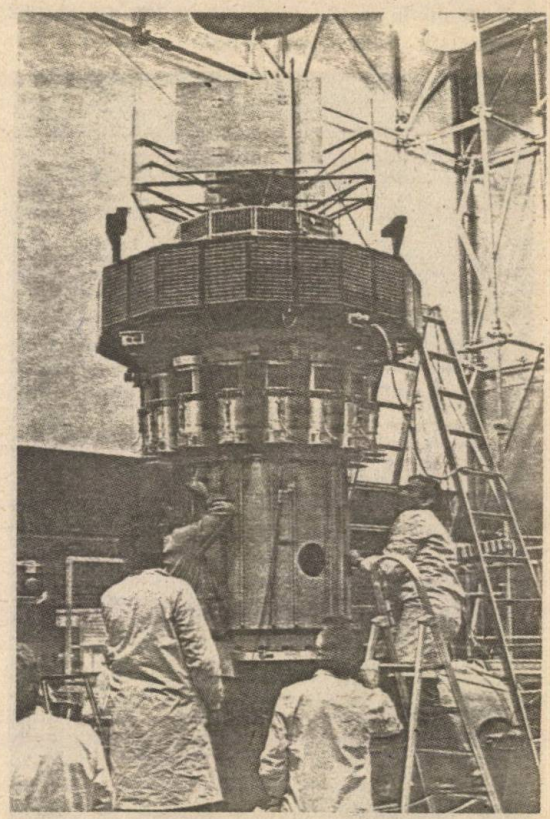

Satelit (vest)-germano-americano-englez pentru misiunea AMPTE (destinat experimentelor cu nori de plasmă)

Cu racheta mare „Ariane", examenul a fost trecut: acum, şi vest-europenii pot trimite, pe o orbită geostaţionară, sateliţi grei, de comunicaţii, la preţuri competitive — la 36 000 km altitudine, sateliţii, aparent staţionari deasupra unui punct al Ecuatorului, pot fi folosiţi, pentru o treime a suprafeţei globului, ca staţii de releu pentru radio şi T.V.

Înfiinţată cu patru ani în urmă de 47 bănci şi firme vest-europene (acţiunile aflîndu-se în proporţie de 59,25 la sută în proprietate franceză şi de 19,6 la sută în proprietate vest-germană), „Arianespace" este prima firmă comercială vest-europeană activă în domeniul transporturilor spaţiale. Ironie a soartei: pentru sateliţii ei „Intelsat", firma americană „Comsat" a devenit, astăzi, clientă a firmei vest-europene „Arianespace".

Concurenţa îndeamnă vest-europenii la acţiune: pînă la sfîrşitul acestui deceniu, urmează a fi plasaţi în spaţiul cosmic circa 200 de sateliţi comerciali. „Arianespace" a primit comenzi ferme pentru 28 de sateliţi, la un preţ de expediţie de 25 milioane dolari bucata; în afara acestora, există şi 19 opţiuni. Trei comenzi au fost executate în mod satisfăcător prin ultimele două lansări. Împreună, ele ar totaliza o cifră de afaceri de aproximativ 1,2 miliarde dolari. Vest-europenii au pătruns, deci, în afacerile din spaţiul cosmic cu un asemenea succes, încît o firmă americană a introdus împotriva „Arianespace" o procedură de dumping pentru a-i stopa activităţile în Statele Unite.

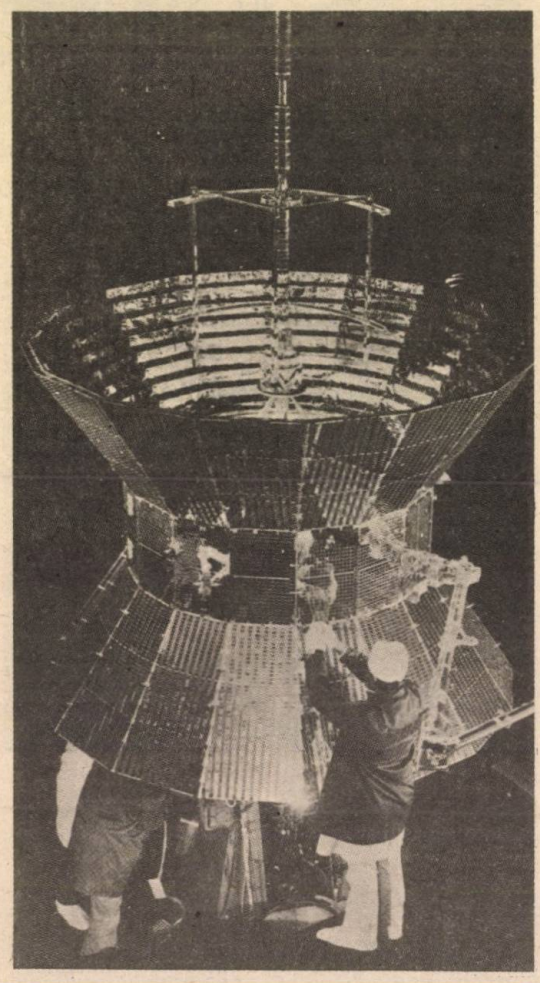

Lucrări de montaj la sonda solară HELIOS

În lupta cu concurenţa americană, „Arianespace" intenţionează să ajungă, începînd din 1986, în situaţia de a putea oferi patru variante ale rachetei „Ariane" pentru încărcături diferite, cu scopul de a avea la dispoziţie rachete adecvate pentru orice fel de comandă. Totodată, vor fi perfecţionaţi, în continuare, sateliţii comerciali. Satelitul vest-european de comunicaţii „ECS" a fost deja lansat în spaţiul cosmic de „Ariane"; în viitorul apropiat, el va fi urmat de „TV-Sat", cu ajutorul căruia vor fi transmise direct emisiuni de televiziune.

E drept că bugetul spaţial american pentru utilizări civile este de aproape zece ori mai mare decît cel aflat la dispoziţie, în acelaşi domeniu, în Europa occidentală. SUA au asigurate 15 miliarde dolari pe an. Bugetul ESA (European Space Agency — Agenţia Spaţială Europeană) se ridică la un miliard dolari. Dacă se adaugă programul naţional francez şi alte programe, se ajunge la aproximativ 1,5 miliarde dolari. Trebuie spus, totuşi, că o mare parte a investiţiilor americane, din ultimii 14 ani, au fost alocate pentru proiectul navetei spaţiale (Shuttle).

Deocamdată, americanii deţin un rol de frunte în cercetarea planetelor. Pînă în prezent, în Europa occidentală nu a existat nici un proiect de studiere a unei planete. Motivul: un proiect de cercetare a unei planete este mult mai costisitor decît un satelit obişnuit.

Industria vest-europeană — apreciază cercurile occidentale — ar fi avut mult de pierdut dacă nu s-ar fi lansat în activităţile spaţiale. Comunicaţiile constituie un domeniu atît de important, încît statele vest-europene încearcă să scape de sub tutela americanilor sau japonezilor. Dar implicaţiile nu sînt numai de natură ştiinţifică, tehnică sau economică, ci şi politică. O ţară care deţine tehnologia de producţie şi lansare a sateliţilor poate exercita o influenţă şi asupra scopurilor şi conţinutului comunicaţiilor ca atare. Experienţa a arătat că poziţia de monopol a unei ţări sau a unui grup de ţări, în acest domeniu de vîrf al tehnologiei, poate duce alte state nu numai la o dependenţă economică, ci să le afecteze grav suveranitatea. Eforturile ţărilor vest-europene de a reduce handicapul ce le separă în această privinţă de SUA nu sînt, desigur, străine de acest ultim aspect. Ele vor să aibă un cuvînt de spus în tehnica comunicaţiilor pentru a evita o dependenţă tehnologică, ce se poate transforma într-una economică şi politică. Aşa se explică — dincolo de interese ţinînd de goana după profit — valenţele noi ale concurenţei dintre firmele spaţiale din Europa occidentală şi SUA. În sertarele ESA există, în prezent, planurile pentru o superrachetă denumită simplu „Ariane 5". Proiectată iniţial de specialiştii agenţiei

spațiale franceze CNES, ea urmează să înlocuiască, în deceniul următor, tipul „Ariane 4", care, pînă atunci, va atinge maturizarea tehnică. Spre deosebire de rachetele „Ariane" de tipul 1—4, prevăzute numai pentru zboruri fără cosmonauți la bord — și, de aceea, mai puțin sigure —, tipul, de o concepție total nouă, „Ariane 5" ar putea fi folosit și pentru zboruri cu oameni la bord. În plus, inginerii de la CNES lucrează, de mai mulți ani, la proiectul unei „mini-navete spațiale" denumită „Hermes"; mica navetă ar putea fi lansată în spațiu cu ajutorul rachetei „Ariane 5" avînd patru astronauți la bord. Numai realizarea proiectului „Ariane 5" ar urma să coste aproape două miliarde dolari.

Potrivit oamenilor politici, inginerilor și conducătorilor proiectelor spațiale vest-europene, ESA ar urma să participe, paralel, și la realizarea proiectatei stații cosmice americane. În discuție se află producția unor module de formă cilindrică, prevăzute ca unități de cercetare și locuit, care ar urma să fie transportate în Cosmos de naveta americană și atașate la stația cosmică a SUA. Costul unui asemenea program: alte 2 miliarde dolari. După cum se știe, deosebirea dintre un laborator orbital de genul Spacelab și o stație spațială constă în faptul că aceasta din urmă reprezintă un sistem autonom, care se autoaprovizionează cu cele necesare, inclusiv cu energie ș.a., în timp ce laboratorul spațial este strîns legat de naveta spațială. De aceea, deosebirea dintre efortul tehnico-științific și financiar, necesar într-un caz și în celălalt, este imensă.

Așadar, Europa occidentală este, acum, prezentă în spațiul cosmic. Ceea ce implică anumite consecințe și răspunderi politice. În convenția care a stat la baza creării ei se precizează, în acest sens, că ESA este autorizată să realizeze exclusiv proiecte în scopuri pașnice — lucru confirmat și de participarea Suediei și Elveției la activitățile ei.

În anumite sectoare, industria spațială vest-europeană a devenit, de cîtva timp, competitivă cu cea americană, de pildă prin satelitul COS-B, care a deschis calea astronomiei radiațiilor gamma, sau prin satelitul Roentgen „Exosat". Este, de altfel, și motivul pentru care SUA pledează în favoarea limitării transferului de tehnologie către Europa occidentală și Japonia, măsură împotriva căreia firmele vest-europene au înaintat, în repetate rînduri, plîngeri.

Țările industrializate din Europa occidentală doresc să refacă, în mod rapid, handicapul. R.F. Germania și Italia, de pildă, elaborează proiecte pentru un laborator spațial locuibil, compus din patru module și denumit „Columbus". Acesta ar putea constitui baza pentru participarea vest-europeană la stația spațială americană. După cum se știe, cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la descoperirea Americii, în 1992 NASA intenționează să instaleze o stație spațială cu oameni la bord pe o orbită circumterestră de joasă altitudine. În concepția unora din planificatori, îndeosebi a celor de origine franceză, „Ariane 5" și „Hermes", precum și „Columbus" ar putea forma o stație spațială vest-europeană de sine stătătoare. După opinia lor, participarea ESA la proiectata stație spațială americană nu ar trebui să însemne decît o simplă etapă pe calea spre independența cosmică vest-europeană.

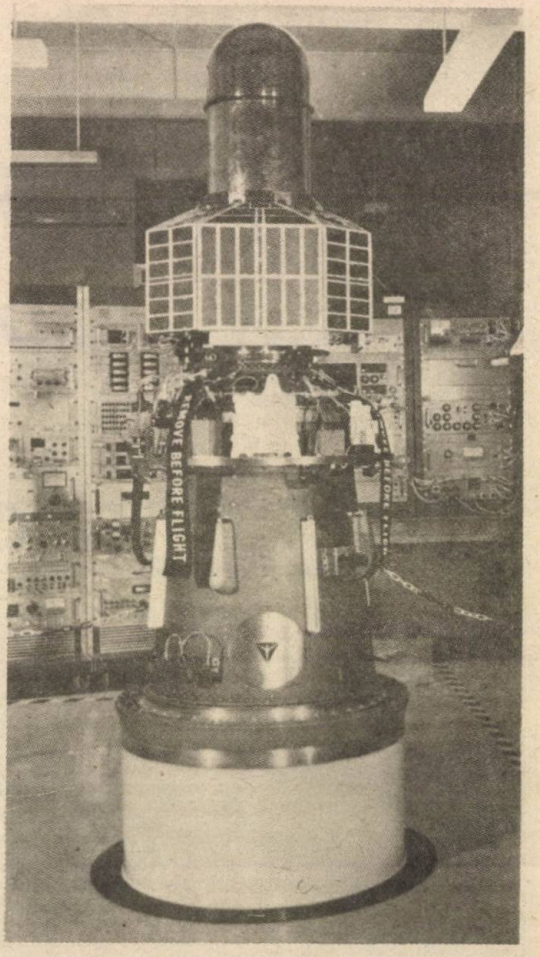

Satelitul de cercetări DIAL

Responsabilii vest-europeni pentru cercetarea Cosmosului nu sînt scutiți de dileme. Să fie acceptată oferta de colaborare pe termen lung la stația spațială americană? Sau să fie construită, cît mai repede, superracheta „Ariane 5", capabilă să transporte astronauți? Și, în plus, să fie construită și o navetă spațială proprie? Este posibilă, în acest caz, finanțarea ambelor proiecte sau numai a unuia?

Deciziile majore în activitățile spațiale vest-europene înclină de la cooperare, spre o concurență tot mai pronunțată cu americanii. Chiar dacă se va ajunge la o colaborare largă, la realizarea stației spațiale americane, vest-europenii vor fi nevoiți să-și apere și să-și extindă pozițiile cucerite în ultimii ani, în lupta pentru comenzi. În plus, sub impactul concurenței, e de presupus — apreciază experții — ca prezența crescîndă a vest-europenilor în spațiul cosmic să îmbrace și aspecte militare, chiar dacă, deocamdată, programele agenției pentru cercetări spațiale, ESA, și ale firmei de transportare a sateliților „Arianespace" servesc exclusiv unor scopuri pașnice.

Reinhold Gross

PĂDURILE — „plămînul verde“ al omenirii

În lume, în fiecare minut sînt defrişate peste 20 ha de pădure; replantările se impun ca o cerinţă a menţinerii nu numai a funcţiilor de producţie, dar şi a celor ecologic-protective ale pădurii — „plămînul verde“ al omenirii

Cu 8 la sută din fluxul radiaţiilor solare se reproduce anual o masă vegetală terestră de circa 120 miliarde tone materie uscată (sau, evaluată energetic, de circa 60 miliarde tone echivalent cărbune). Acesta este — exprimat sintetic — aportul energetic al plantelor. Acestea sînt — în cîteva cuvinte — coordonatele procesului natural al reînnoirii resurselor vegetale ale globului, pe baza proprietăţii plantelor verzi (clorofiliene) de a se „autoaproviziona“ bioenergetic, prin utilizarea directă a energiei solare (fotosinteza), în anumite condiţii de sol, umiditate, temperatură etc., delimitate de la o specie la alta.

Activitate antientropică de dimensiuni uriaşe

În regim natural, plantele depun o activitate antientropică de dimensiuni uriaşe. Caracteristic structurilor vii este faptul că ele înfruntă legea entropiei (epuizarea potenţialului), viaţa fiind o luptă continuă împotriva degradării entropice a materiei. Plantele constituie baza vieţii, pentru că, de fapt, la nivelul lor se realizează, prin fotosinteză, transformarea (antientropică din punctul de vedere al sistemului-Pămînt) a energiei exterioare (primită de la Soare) în biomasă, pe al cărei consum se sprijină întregul lanţ trofic (pînă la om). Şi tot plantelor omul le datorează energia resurselor naturale neregenerabile, a combustibililor fosili, care nu reprezintă altceva decît energie solară înmagazinată, prin captarea ei de către plante, în epoci anterioare, şi ajunsă în formele mineralizate actuale fie prin carbonizare (cărbuni), fie prin descompunere anaerobă (hidrocarburi), în funcţie de condiţii, a plantelor respective.

Menţionata însuşire esenţială a plantelor (verzi) — „autoaprovizionarea bioenergetică"(pe baza sintezei energiei solare) — permite reluarea ciclurilor lor de viaţă şi, privind la nivel global şi la scara de ansamblu a continuităţii acestei repetabilităţi, ea asigură permanenţa prezenţei masei vegetale, care reprezintă condiţia existenţei, în general, a vieţii pe Pămînt. Întregul regn animal, inclusiv omul, se bazează bioenergetic pe consumul plantelor; şi tot acestea constituie factorul fundamental de reglare a echilibrului ecologic global, prin absorbţia în procesul de fotosinteză a bioxidului de carbon (eliminat de regnul animal şi în procesele de ardere) şi eliberarea concomitentă de oxigen (necesar regnului animal şi proceselor de ardere).

Stocul total de biomasă terestră (sub toate formele de vegetaţie existente în viaţă pe glob) este evaluat, în unităţi energetice, la circa 960 miliarde tone echivalent cărbune, mult mai mult decît rezervele probate de combustibili fosili. Iar producţia anuală totală de biomasă (respectiv vegetaţia care se reînnoieşte anual) este estimată, în unităţi energetice, la un cuantum (vezi **tabelul 1)** care îl depăşeşte de 6 ori pe cel global al energiei comerciale consumate actualmente în lume într-un an. Graţie plantelor, razele solare care ating un sol fertil sînt transformate, la fiecare cinci ani, într-o masă vegetală cu un conţinut energetic echivalent celui al rezervelor dovedite de hidrocarburi.

O formidabilă uzină biochimică

În acest cadru, rolul pădurii este esenţial, hotărîtor. În conversiunea energiei solare în biomasă, pădurea este incomparabil mai eficientă decît culturile agricole, producţia totală de biomasă în pădure, ca şi valoarea calorică a acesteia, fiind, de regulă, de 3—4 ori mai mari decît în cazul culturilor agricole. Adăugînd aportului energetic al zonelor împădurite (circa 4 miliarde hectare) pe cel al zonelor cu arbuşti (în total, suprafeţe de circa 5,7 miliarde hectare), se evidenţiază, potrivit unor aprecieri, că peste două treimi din producţia de biomasă a uscatului provin din zonele împădurite şi cu arbuşti, în timp ce doar 8 procente provin din terenurile cultivate; în ce priveşte rezervele de biomasă acumulată, ponderile sînt 92 la sută şi, respectiv, doar 1 la sută (vezi **tabelul 1).** Dispunînd de metabolismul cu randamentul cel mai ridicat

Tabelul 1

APORT ENERGETIC AL BIOMASEI

	Suprafaţă (milioane kmp)	Producţie anuală de biomasă		Biomasă acumulată	
		Materie uscată (miliarde tone)	% din total	Materie uscată (miliarde tone)	% din total
Păduri şi zone arbustive	57,0	79,9	68,5	1 700,0	92,6
Savane şi preerii	23,5	18,9	16,2	74,0	4,0
Terenuri cultivate	14,5	9,1	7,8	14,0	0,8
Alte terenuri (tundră, deşerturi, mlaştini)	52,0	8,8	7,5	48,5	2,6
Biomasă totală	147,0	116,7	100,0	1 836,5	100,0
Aport energetic (în miliarde tone echivalent cărbune)		60,9		959,3	

Sursa: *FAO, „Ceres", janvier-fevrier* 1983

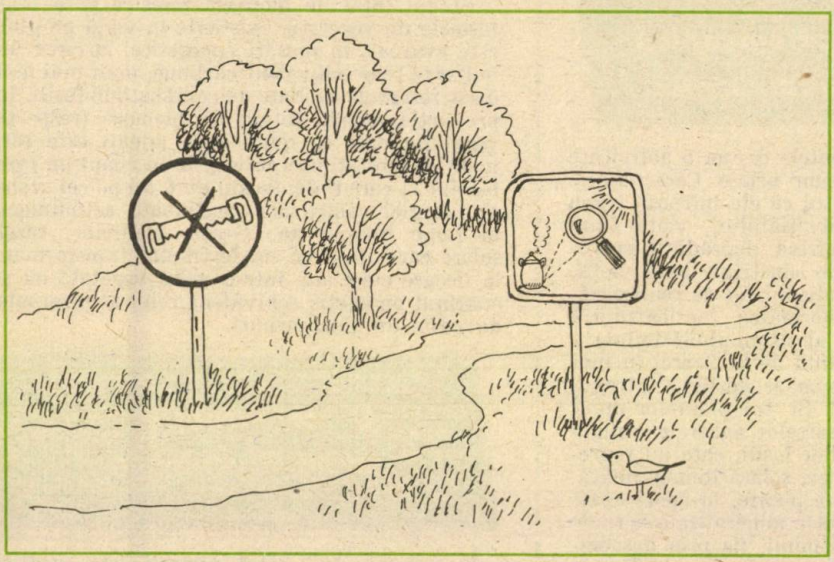

Circa 2 miliarde de oameni depind de lemnul de foc din punctul de vedere al asigurării necesităţilor lor energetice (pentru încălzit şi pregătirea hranei); alte surse (înlocuitoare) de energie, ca şi reîmpăduririle sînt chemate să prezerve fondul forestier mondial →

în procesele bioacumulatorii, pădurea se dovedeşte a fi, astfel, o formidabilă uzină biochimică a planetei.

Ca ecosistem, pădurea îndeplineşte o importantă funcţie climatică, contribuind activ, prin prezenţa sa într-un anumit teritoriu, la modificarea, de multe ori esenţială, a regimului şi calităţii climatului, reţinînd şi filtrînd lumina, căldura şi precipitaţiile, purificînd aerul de praf, fum şi gaze şi asigurîndu-i o compoziţie normală prin consumul enorm de bioxid de carbon şi eliberarea, în schimb, a unei cantităţi de 2,7 ori mai mari de oxigen, atenuînd extremele de temperatură, mărind umiditatea, frînînd viteza vînturilor, slăbind transpiraţia plantelor etc. Concomitent cu funcţia exercitată în procesul de formare şi de evoluţie a solurilor forestiere, pădurea are un rol apreciabil de ordin antierozional, intervenind substanţial în conservarea formelor de relief, prin protecţia eroziunii de suprafaţă şi adîncime, prin împiedicarea alunecărilor şi surpărilor de teren, prin fixarea nisipurilor mişcătoare. Pădurea reglează regimul apelor, înlesnind înfiltrarea lor în sol şi reducînd scurgerile de suprafaţă şi evaporarea, ceea ce favorizează apariţia de izvoare şi contribuie la regularizarea debitului cursurilor de apă şi, prin aceasta, la atenuarea viiturilor şi inundaţiilor. Oferind, de asemenea, condiţiile necesare de hrană, adăpost, reproducere şi evoluţie filogenetică pentru întreaga lume animală şi vegetală aferentă, pădurea se manifestă ca un factor esenţial de conservare biologică şi ecologică. Totodată, pădurea îndeplineşte o importantă funcţie de producţie, în primul rînd a masei lemnoase, dar şi a altor produse (fructe, răşini, uleiuri, ciuperci, plante industriale şi farmaceutice, vînat etc.)

Se cere a fi subliniată, de asemenea, capacitatea excepţională a pădurii de refacere, de regenerare, de reproducere din generaţie în generaţie, la care se adaugă deosebita sa capacitate de autoreglare, ceea ce conferă permanenţă, stabilitate, continuitate şi siguranţă funcţiilor de producţie şi protecţie ale acesteia. Caracterul reînnoibil al pădurii nu înseamnă însă — aşa cum dovedeşte însăşi experienţa — că atît capacitatea sa de producţie, cît şi cea de protecţie ar fi nelimitate orice s-ar întîmpla (deci oricum s-ar interveni în viaţa pădurii), că mecanismul ecosistemic al pădurii ar putea rezista la orice vătămări sau chiar ar putea să vindece orice vătămări, întrucît intervenţiile care depăşesc anumite limite de intensitate şi anvergură duc inevitabil la perturbări şi dereglări grave, cu toate consecinţele ireversibile de ordin productiv sau protector ce decurg din acestea. Două probleme esenţiale se ridică, astfel, în condiţiile intervenţiei omului în viaţa pădurii, ambele strîns legate pentru că se referă la aceeaşi imperioasă cerinţă a păstrării integrităţii pădurii şi menţinerii nealterate a tuturor funcţiilor acesteia.

Funcţiile productivă şi ecologic-protectivă: o relaţie strînsă

Prima: interesul firesc pentru funcţia productivă nu trebuie să se manifeste în sensul neglijării funcţiilor protective; forţarea producţiei pentru interese de moment poate afecta în perspectivă ansamblul funcţiilor pădurii, nu numai pe cele protective, dar şi pe cea productivă (prin reducerea capacităţii de regenerare, de reproducţie etc.); avînd în vedere că pădurea se reînnoieşte, de fapt, în cadrul unor cicluri îndelungate (şi nu anual precum majoritatea plantelor de cultură), ritmul prelevărilor de masă lemnoasă nu trebuie să depăşească ritmul refacerii biologice a masei lemnoase, impunîndu-se ca tăierile să fie făcute concomitent cu replantări, cu asigurarea tuturor condiţiilor ca pădurea cultivată să aibă capacitatea cel puţin de a reproduce funcţiile esenţiale ale pădurii naturale. A doua pro-

blemă: limitarea la maximum şi chiar evitarea restrîngerii perimetrelor ocupate actualmente de păduri, indiferent de scopurile unei asemenea restrîngeri (inclusiv extinderea suprafeţelor agricole).

Funcţiile esenţiale ale pădurii în plan ecologic general, precum şi în plan energetic şi economic, impun menţinerea cel puţin în actualele suprafeţe a fondului forestier. Experienţa a evidenţiat efectele grave ale despăduririlor necontrolate, fie pentru prelucrare, fie, îndeosebi în ţările în curs de dezvoltare, pentru lemn de foc sau pentru extinderea terenurilor agricole, în vederea cultivării plantelor alimentare ori tehnice. Eroziunea şi degradarea fertilităţii solului, perturbarea regimului apelor freatice, iar, în zonele tropicale, chiar extinderea deşerturilor sînt cîteva asemenea efecte ale despăduririlor necontrolate pe linia dereglării funcţiilor ecologice-protective ale pădurii, cu repercusiuni adverse inclusiv în planul funcţiilor sale productive.

Se apreciază că, din 1900 şi pînă în prezent, suprafeţele acoperite cu păduri de pe teritoriile actualelor ţări mai puţin dezvoltate au fost reduse la mai puţin de jumătate datorită defrişărilor (dar numai în parte suprafeţele despădurite au ajuns în cultură agricolă, restul fiind cuprinse de deşert). Şi desertificarea continuă. În prezent, se estimează că suprafeţele afectate de desertificare reprezintă circa 35 la sută din aria totală a uscatului, respectiv aproape 4,6 miliarde hectare. Din acestea, deşerturile deja existente se întind pe 0,8 miliarde hectare, în timp ce grosul (3,8 miliarde hectare) constituie suprafeţe supuse pericolului desertificării. Dar deja 0,3 miliarde hectare au un grad de desertificare foarte ridicat (fiind gata să intre în categoria deşerturilor propriu-zise), iar alte aproape

Pădurea tropicală: echilibru ecologic fragil

1,7 miliarde hectare au un grad de desertificare ridicat. Mai grav este faptul că peste 200 milioane hectare se găsesc în zone cultivate (cu aport pluvial sau chiar irigate), desertificarea rezultînd exclusiv din exploatări nejudicioase. Anual, datorită desertificării sînt pierdute pentru cultură suprafeţe de circa 6 milioane hectare. Oprirea despăduririlor în zonele direct afectate, fixarea vegetaţiei arbustive, chiar reîmpăduririle şi aducţiunea apei acolo unde este posibil, folosirea apelor subterane, precum şi marea speranţă — desalinizarea apei oceanelor, în cazul găsirii unor procedee mai eficiente care să slăbească actualele constrîngeri energetice şi financiare — sînt cîteva din acţiunile ce se impun în vederea cel puţin a stopării înaintării deşerturilor, proces cu consecinţe grave în plan ecologic-global şi nemijlocit pe plan agricol şi economic.

Despăduriri — împăduriri

Despăduririle, care au luat dimensiuni fabuloase, au ajuns să pună, încă în momentul de faţă, probleme ecologice de primă importanţă, resimţite pe linia nu numai a desertificării şi eroziunii solului, dar şi a destabilizării regimului precipitaţiilor şi înrăutăţirii climatului local. În lume, în fiecare minut, sînt despădurite peste 20 hectare; deci, circa 11 milioane hectare anual. În unele zone, îndeosebi din ţări slab dezvoltate, defrişările, neurmate de reîmpăduriri, continuă într-un ritm alert. Potrivit FAO, numai în pădurile dense tropicale, defrişările depăşesc 7 milioane hectare la fiecare cinci ani, dar replantările nu ating nici jumătate din acest

cuantum (vezi **tabelul 2**), astfel încît, în cazul prelungirii tendinței, alte 12 milioane hectare vor dispărea din fondul forestier tropical pînă în anul 2000. O asemenea tendință se dovedește periclitantă pentru echilibrul mediului înconjurător.

Menținerea funcțiilor ecologic-protective și, respectiv, productive ale pădurii presupune obligatoriu replantări cel puțin în măsura defrișărilor; ameliorări ale capacității productive sînt, însă, posibile doar pe calea folosirii pentru pădurea cultivată a unor specii sau varietăți mai robuste și, în plus, mai repede crescătoare. În timp ce în țările dezvoltate, respectiv pe numai circa două cincimi din suprafețele acoperite cu păduri la nivel mondial, reîmpădurirea este asigurată cantitativ și calitativ, în unele țări în curs de dezvoltare aceasta rămîne încă o sarcină de întreprins. Defrișările nejudicioase și necontrolate pentru lemn de foc au luat o amploare periculoasă, și consecințe nu mai puțin negative au tăierile selective în căutarea esențelor rare, care amenință cu dispariția multora din acestea, punînd cu acuitate problema intensificării reîmpăduririlor, îndeosebi în pădurea tropicală, care are un echilibru ecologic foarte fragil (și care reprezintă mult peste jumătate din totalul suprafețelor acoperite cu păduri din țările slab dezvoltate). FAO evaluează necesitățile de reîmpădurire în țările respective la 16—20 milioane hectare pînă în anul 2000. O direcție importantă de acțiune în țările slab dezvoltate — avînd în vedere că acestea nu se pot dispensa, nici într-o perspectivă mai îndepărtată, de aportul lemnului de foc — o constituie cultura de arbori de esențe inferioare, dar repede crescători, în vederea asigurării necesităților energetice, astfel încît pădurea naturală să fie prezervată.

Pădurile — atrag atenția specialiștii — trebuie prezervate cel puțin în perimetrele existente: deja ele nu mai acoperă decît 10—15 la sută din totalul suprafețelor în zona temperată și în zonele tropicale semiaride. Și, cu toate că reprezintă circa jumătate din totalul suprafețelor în zonele tropicale cu umiditate medie sau ridicată, actuala proporție se cere, și în zonele respective, a fi păstrată, avînd în vedere, îndeosebi, fragilitatea și vulnerabilitatea echilibrului ecologic în pădurea tropicală. Intensificarea reîmpăduririlor se impune cu acuitate; efortul financiar pe care îl implică este într-adevăr ridicat (potrivit FAO, circa 12—16 miliarde dolari pînă în anul 2000 pe ansamblul țărilor în curs de dezvoltare), dar efectul este supracompensator, întrucît semnifică asigurarea consumului sporit (previzibil) de lemn, în condițiile menținerii suprafețelor acoperite cu păduri. Conservarea pădurii înseamnă păstrarea nu doar a funcțiilor ei ecologico-protective, dar și a funcțiilor ei de producție, a capacității de furnizare a masei lemnoase și altor produse, funcții deopotrivă utile omului și de care acesta beneficiază în prezent, dar de care va avea nevoie și în viitor.

Masa lemnoasă: exploatată judicios, valorificată superior

Prin prisma acestor exigențe se cere abordată problema nu numai a exploatării în sine, ci și a utilizării masei lemnoase. În ce privește folosirea acesteia ca resursă energetică, limitele sînt evidente; și nu doar datorită posibilităților de valorificare superioară a lemnului în industrie, ci și, chiar înainte de toate, faptului că, în cazul exploatării nejudicios dimensionate a pădurilor, efectul entropic se pune direct în termenii epuizabilității resurselor. Reînnoirea fondului forestier — pe cale naturală sau chiar în cazul asigurării ei pe cale artificială (prin replantări dirijate) — are loc pe perioade îndelungate, astfel încît depășirea ritmului refacerii de către cel al exploatării echivalează cu epuizarea propriu-zisă a resurselor forestiere, fapt avînd consecințe

Tabelul 2

DESPĂDURIRI ȘI ÎMPĂDURIRI
(milioane ha)

	Africa tropicală	America tropicală	Asia tropicală	Total pădure tropicală
Despăduriri				
1976—1980	1,33	4,12	1,82	7,27
1981—1985	1,33	4,34	1,82	7,49
Împăduriri				
1976—1980	0,46	2,05	2,09	4,60
1981—1985	0,63	2,67	2,19	5,49
Raport împăduriri/despăduriri				
1976—1980	0,35	0,50	1,15	0,63
1981—1985	0,47	0,62	1,20	0,73

Sursa: *Calculat pe baza datelor FAO din Rapport sur l'alimentation mondiale, Rome, 1983*

grave nu numai în ce privește posibilitățile viitoare de producție, dar și în planul dezechilibrării ireversibile a mediului înconjurător.

În prezent, se exploatează anual în lume peste 3,1 miliarde mc lemn rotund, cu perspectiva de a se ajunge, potrivit FAO, la circa 4 miliarde mc, în anul 2000. Actualmente, exploatarea are loc în proporție de aproape 60 la sută în țările în curs de dezvoltare (care și dețin peste jumătate din resursele forestiere mondiale) și, dintr-un alt punct de vedere, în proporție de aproximativ 56 la sută pentru lemn de foc (vezi **tabelul 3).** O asemenea pondere masivă a lemnului de foc este determinată tocmai de faptul că, în țările slab dezvoltate, grosul exploatării (peste 80 la sută) se realizează în acest scop. Țările respective folosesc aproape nouă zecimi din lemnul de foc pe plan mondial, apreciindu-se că circa 2 miliarde oameni din aceste țări depind de lemn în asigurarea necesităților lor energetice (pentru încălzit și pregătirea hranei). De altfel, lemnul contribuie în proporție de 85 la sută în totalul consumului de energie necomercială și în proporție de peste o cincime în totalul consumului de energie (comercială și necomercială) pe ansamblul țărilor în curs de dezvoltare (cu o contribuție de peste 0,55 miliarde tone echivalent cărbune — vezi **tabelul 4).**

În aceste țări, sub 20 de procente din lemnul exploatat sînt utilizate pentru prelucrare industrială. În schimb, în țările dezvoltate, situația este complet inversă; doar 18 la sută — pentru foc și 82 la sută — pentru prelucrare. Ele exploatează pentru prelucrare industrială peste trei pătrimi din lemnul tăiat pe plan mondial în acest scop, dar, efectiv, prelucrează 4/5 din total, preluînd, în covîrșitoare majoritate, în formă semifinită, livrările din țările în curs de dezvoltare (deținînd 68 la sută din exporturi, dar 86 la sută din importuri pe plan mondial față de țările în curs de dezvoltare 32 la sută și, respectiv, 14 la sută).

Tabelul 3

PĂDURILE ȘI PRELEVĂRILE DE MASĂ LEMNOASĂ

Păduri (suprafețe în milioane ha)	
Africa	696
America de Nord	683
America de Sud	943
Asia*	546
Europa*	155
Oceania	151
U.R.S.S.	920
Total mondial	4 094
Prelevări pe plan mondial (milioane mc) în 1981	3 119
din care:	
— lemn pentru foc	1 759 (56,4%)
— lemn pentru prelucrare	1 360 (43,6%)

* *fără U.R.S.S., inclusă separat*
Sursa: *FAO, Production Yearbook 1981, vol. 35, Rome 1983,*
Rapport sur l'alimentation mondiale, Rome 1983

Tabelul 4

CONTRIBUȚIA LEMNULUI ÎN BALANȚA ENERGETICĂ MONDIALĂ
(consum în 1981 în miliarde tone echivalent cărbune)

	Energie comercială	Lemn	Energie totală	Contribuția lemnului (%)
America de Nord	2 985,8	21,2	3 007,0	0,7
Africa	218,3	131,5	349,8	37,6
America de Sud	290,0	84,9	374,9	22,6
Asia*	1 649,5	272,4	1 921,9	14,2
Europa*	2 284,1	20,6	2 304,7	0,9
Oceania	113,0	2,9	115,9	2,5
U.R.S.S.	1 593,8	25,9	1 619,7	1,6
Țări dezvoltate	7 183,9	56,4	7 240,3	0,8
Țări în curs de dezvoltare	1 950,6	503,0	2 453,6	20,5
TOTAL MONDIAL	9 134,5	559,4	9 693,9	5,8
Ponderi în totalul mondial (%)				
— țări dezvoltate	79	10	75	—
— țări în curs de dezvoltare	21	90	25	—

* *fără U.R.S.S. inclusă separat*

Sursa: *Calculat pe baza datelor din United Nations Yearbook of World Energy 1981, New York 1983*

Astfel, țările dezvoltate, deși dețin o pondere doar de 41 la sută în totalul prelevărilor mondiale de lemn, dau peste 60 la sută din producția forestieră pe plan internațional. Și, nu întîmplător, în asemenea condiții, în consumul de lemn din țările dezvoltate și, respectiv, din cele în curs de dezvoltare există discrepanțe enorme, care se manifestă atît în ce privește cuantumul global pe locuitor (în acest sens determinant fiind numărul populației), dar, mai ales, în ce privește structura pe destinații a consumului. În medie, în țările dezvoltate, revine pe locuitor un consum de peste 0,3 mc cherestea, iar în țările în curs de dezvoltare — doar 0,03 mc. Discrepanța (11:1) crește, însă, sensibil în cazul consumului mediu pe locuitor de panouri (0,07 mc față de 0,004 mc), ca și în cazul consumului de hîrtie (128 kg față de numai 9 kg), ceea ce indică diferențierile nete în gradul de prelucrare și valorificare a lemnului. În schimb, în ce privește lemnul de foc se consumă, în medie pe locuitor, doar 0,21 mc în țările dezvoltate, dar de peste 2 ori mai mult (0,46 mc) în țările în curs de dezvoltare, consumul respectiv ridicîndu-se la 1—1,4 mc în unele din aceste ultime țări.

Utilizarea masivă și preponderentă a prelevărilor forestiere pentru foc a ajuns deja să creeze probleme serioase în multe țări slab dezvoltate, nu numai pe linia reducerii relative sau chiar absolute a disponibilului de lemn pentru prelucrare industrială, dar și pe linia afectării nemijlocite a fondului forestier, cu toate consecințele sale negative în plan ecologic. Aceste probleme ale țărilor în curs de dezvoltare sînt accentuate de practicile unor țări occidentale industrializate, care, folosind dificultățile economice și de plăți ale țărilor respective, fac anual achiziții substanțiale de masă lemnoasă sub formă neprelucrată sau semifinită din aceste țări, exacerbînd exploatarea excesivă a pădurilor din țările mai slab dezvoltate.

Abandonarea acestor practici și, deopotrivă, sprijinirea tehnologică și financiară a țărilor în curs de dezvoltare în eforturile lor proprii — indispensabile — pe linia prelucrării și valorificării superioare a lemnului, a înlocuirii sale în consumul energetic cu alte resurse și realizării unor ample programe de împăduriri sînt acțiuni în interesul comun, întrucît prezervarea pădurilor, de oriunde, este esențială pentru echilibrul ecologic general.

dr. Ilie Șerbănescu

Recunoaștere

Klaus Barbie, fostul șef al Gestapo-ului din Lyon (Franța), aflat sub stare de arest în închisoarea orașului din februarie 1983, cînd a fost extrădat din Bolivia, a recunoscut că l-a torturat pe Jean Moulin, șeful rezistenței franceze în ultimul război mondial, în cadrul unui interviu acordat, în 1975, la La Paz (Bolivia), unui ziarist canadian. În interviu, inserat în cartea lui Robert Wilson, „Confesiunile lui Klaus Barbie, călăul din Lyon", el afirmă că a venit la Lyon „pentru a-i ucide pe francezi" și declară că l-a arestat pe Jean Moulin cu ajutorul lui René Hardy, luptător în rezistență, care a trădat după ce a fost arestat de Gestapo. Klaus Barbie a declarat ziaristului canadian că l-a torturat pe Jean Moulin la Paris, unde primise ordin să-l aducă: „l-am administrat testul apei calde, model S.S. Apoi, am revenit la Lyon. N-a murit în brațele mele. Cu ani mai tîrziu, am citit că Jean Moulin a murit în trenul Paris—Frankfurt. Și e adevărat". Acest interviu este, în momentul de față, singura recunoaștere a lui Barbie. Testul apei calde la care se referă „călăul din Lyon" constă în a plonja, alternativ, victima din apă fierbinte în apă rece și a o menține sub apă pînă aproape de sufocare.

Mozart-asasinat?

Wolfgang Amadeus Mozart ar fi murit asasinat prin otrăvire, la 5 decembrie 1791 — susține o comisie britanică de anchetă, formată din doi judecători și trei avocați, care, pe baza documentelor epocii, a examinat circumstanțele morții compozitorului, la Viena, în vîrstă de numai 35 de ani. Teza asasinatului se bazează mai degrabă pe supoziții decît pe probe evidente. De ce Mozart — care, începînd din iunie 1791, s-a plîns în mai multe rînduri că este otrăvit — a fost înmormîntat repede, chiar a doua zi după deces? Principalii trei suspecți în afacere sînt Franz Hofdemel, soțul unei eleve a lui Mozart, Sussmayer, un elev al lui Mozart care locuia în casa acestuia, și Antonio Salieri, capelan la curtea austriacă. Ancheta, condusă după regulile jurisprudenței britanice, a concluzionat că cele mai grave presupuneri de culpabilitate apasă asupra lui Hofdemel care, după ce a încercat să-și ucidă soția, s-a sinucis a doua zi după moartea lui Mozart. Sussmayer a părăsit casa lui Mozart în ziua morții acestuia, iar Constanza — soția compozitorului — a încercat să și-l șteargă din amintire: s-a recăsătorit cu un diplomat și nu s-a mai dus niciodată la mormîntul lui Mozart.

Poștaș

Fumul ce ieșea din coșul casei sale în plină vară mediteraneană a fost cel care l-a trădat pe poștașul din Antalya (sudul Turciei) Cafer Unal, care — scrie ziarul „Hurriyet" — în loc să-și facă meseria cum trebuie, ardea sistematic o parte din corespondența ce trebuia s-o distribuie. Poștașul cel leneș a fost arestat.

Aşezări pe Lună...

Statele Unite speră ca, pînă în anul 2010, să dispună de capacitatea de a întemeia o aşezare pe Lună. Cel puţin aşa susţine directorul NASA, James Beggs. Într-o cuvîntare rostită la Academia de marină din Annapolis, statul Maryland, el a relevat faptul că proiectele cosmice ale S.U.A. se bazează pe nave spaţiale refolosibile, care pot face o navetă destul de rapidă între Pămînt şi satelitul său natural. O etapă indispensabilă în cucerirea spaţiului cosmic este, după părerea directorului NASA, crearea unei staţii orbitale americane cu echipaj uman care, în opinia sa, este realizabilă la începutul secolului XXI. „Această staţie ne va înlesni exploatarea zăcămintelor minerale de pe Lună", afirmă Beggs. În jurul anului 2010, va fi creată o colonie umană pe suprafaţa Lunii, care va dispune şi de o mică staţie de cercetări. Iar 10—20 de ani mai tîrziu, pe Lună vor exista întreprinderi de producţie. Dar planurile de viitor sînt şi mai ample. Pentru că, între timp, vor fi avute în vedere şi alte corpuri cosmice. Pe Marte, de pildă, echipe de roboţi ar putea începe construcţia unei staţii pentru primirea şi adăpostirea oamenilor. „Aproximativ în anul 2040, colonia de pe Lună ar putea să ajungă la o mare înflorire şi extindere. Şi, doar două decenii mai tîrziu, acelaşi lucru s-ar putea întîmpla pe Marte". Beggs s-a străduit să demonstreze că toate aceste proiecte nu constituie „visuri imposibile". Tehnica necesară pentru efectuarea acestei cotituri există deja, a arătat el. Pentru realizarea unor asemenea obiective îndrăzneţe sînt, însă, necesare, după părerea sa, hotărîre, imaginaţie şi gîndire de largă perspectivă. Şi, desigur, pentru a ajunge pe Marte, să se facă totul pentru a elimina spectrul ameninţător al zeului Marte.

Un Galapagos continental

Insula Galapagos este renumită pentru fauna şi flora sa ciudată, despre care specialiştii afirmă că ar constitui ultimele vestigii vii ale unor epoci de mult trecute. Dar, iată, de curînd, în America de Sud, deci de această dată pe continent, a fost descoperită o regiune ce constituie „un nou Galapagos" prin bogăţia de specii preistorice identificate aici. Este vorba de zona de podiş Neblina, situată la altitudinea de 2700 de metri, undeva între Venezuela şi Brazilia, la confluenţa dintre fluviile Orinoco şi Rio Negro. Cercetători din SUA, Marea Britanie şi mai multe ţări sud-americane au descoperit, aici, plante şi animale ce nu au mai fost văzute vreodată de om. Cel puţin de cînd omenirea a învăţat să consemneze în scris sau să transmită, prin tradiţie, obişnuitul şi, mai ales, neobişnuitul. Presa, chiar şi cea de specialitate, apreciază că descoperirile de la Neblina reprezintă o senzaţie mondială. Cum ar putea fi calificat altfel faptul că s-au găsit aici peşti cu coamă, broaşte cu bot ascuţit şi buze ce se întind formînd un gen de farfurii, arbori care, în loc de tulpină, au o împletitură de rădăcini? Se găsesc, de asemenea, plante carnivore, unele posedînd pîlnii ce depăşesc un metru şi jumătate, pline cu un lichid acid care ajută la digerarea unor animale relativ mari, chiar şi a unor vertebrate ca şopîrlele şi broaştele.

Descoperirea acestei zone a fost posibilă numai datorită tehnicii moderne. De la bordul unor avioane de cercetare au fost luate fotografii-radar, ce au dezvăluit prezenţa unor masivi muntoşi care nu erau vizibili în masa verde a pădurii tropicale. Cei 16 membri ai expediţiei internaţionale au fost transportaţi, apoi, de un elicopter în zona Neblina. Dar, ca în orice expediţie, nu au lipsit momentele de suspans. Elicopterul a avut o defecţiune tehnică în cea de-a treia zi a expediţiei şi multe dintre exponatele de faună, mai ales păsări, în loc să ajungă în formalină pentru a fi conservate în vederea expunerii lor la muzeu, au sfîrşit în ... tigaie pentru a astîmpăra foamea savanţilor aventurieri. Abia după două săptămîni, tehnicienii au reuşit să găsească o soluţie pentru a ridica din nou elicopterul în aer. Dar toate eforturile au fost răsplătite prin succesele obţinute. Zoologii Gareth Nelson şi Ramiro Royero au reuşit să prindă peşti în apele unui rîu cu apă mult mai caldă decît cea a unor lacuri poluate din Suedia, unde nu se mai găsesc de multă vreme peşti. Au fost identificate specii necunoscute de broaşte, şopîrle şi o tarantulă uriaşă, libelule cu o deschidere a aripilor de 20 de centimetri, ce amintesc de libelulele uriaşe, împietrite în straturile de calcar sau cărbune, care au trăit, potrivit estimărilor, acum 210 milioane de ani. Printre surprizele de la Neblina se numără şi un peşte-pisică, ce produce descărcări electrice, şi o omidă cu păr strălucitor roz, de peste şapte centimetri lungime.

Muşchii ce acoperă zona Neblina au determinat şi aparitia unor speculaţii îndrăzneţe: deoarece se aseamănă mai mult cu o specie africană decît cu cele existente pe continentul sud-american, specialiştii de la Smithsonian Institute, din Washington, apreciază că ei s-au păstrat dintr-o perioadă cînd America şi Africa formau un singur continent, adică acum 250 milioane de ani. Iată, deci, că Terra propune enigme tot atît de pasionante ca şi cele ale Cosmosului.

Romeo Nădăşan

BAZARUL ARMELOR

BAZARUL ARMELOR

Au trecut patru decenii de la încheierea celui de-al doilea război mondial, o perioadă despre care s-ar putea spune că, în general, în ciuda tensiunilor multiple, omenirea a trăit în pace. Dar o pace care a fost tulburată de peste o sută de războaie locale, de mai mare sau mai mică întindere, cu victime nenumărate, cu pagube imense pentru cultura și civilizația acelor regiuni. Războaie care au fost duse cu arme convenționale din ce în ce mai perfecționate, mai sofisticate. Arme al căror stoc a sporit cu mult mai repede decît s-a înmulțit populația pămîntului.

Arme care au adus unora averi imense. Pentru că logica elementară a capitalismului a fost și este, oriunde și mereu, obținerea profitului maxim. Fabricanții de arme au fost și sînt pilda cea mai limpede a legăturilor dintre profituri și cursa înarmărilor. Iar, într-o lume din ce în ce mai complicată și mai plină de tensiune, fabricanții de arme au știut să-și atragă de partea lor factorii de decizie politică, să-i influențeze și să impună o relație fără echivoc, care se traduce prin influențarea unor situații politice externe: diplomația s-a adaptat, treptat, cursei înarmărilor. Absurd, dar real.

Încă mai există negustori particulari de arme. Sam Cummings sau Günther Leinhäuser sînt numai două exemple de tristă celebritate. De cele mai multe ori, activitatea lor se desfășoară în umbră, cu intermediari, traficanți și contrabandiști; se utilizează complicitățile politice, mitele, corupția. Evitînd să apară în prim plan atunci cînd situațiile devin fierbinți, negustorii de arme, îmbogățiți peste noapte, rămîn persoane... respectabile. Dar dincolo de acest comerț cu arme există un altul, oficial, infinit mai important, în care sînt puse în joc resursele valutare ale statelor și independența lor economică; un comerț la care participă oameni politici și fabricanți de armament care știu să-și impună deciziile; concerne uriașe care vehiculează, anual, sute de milioane de dolari în acest comerț al morții; concerne care recurg adesea la aceleași practici: mită, corupere, influențare. Fără scrupule. Un adevărat „bazar al armelor".

Anthony Sampson, **un ziarist britanic, a publicat, în urmă cu cîțiva ani, o carte cu titlul: „Bazarul armelor". Se ocupase, mai înainte, de „Cele șapte surori" — marile companii petroliere și puterea pe care și-au construit-o treptat. Se aplecase, apoi, asupra secretelor unui mare concern, I.T.T., descoperind aceleași practici: corupere și influențare a politicii altor state. (Fragmente din aceste două cărți a publicat și revista „Lumea"). S-a oprit asupra „bazarului armelor" și a aflat că lucrurile nu stau altfel în acest domeniu, ba chiar mai rău. Există și o istorie a relației dintre profit și cursa înarmărilor, cu exemple ilustre: Krupp, Zaharoff, Crane ș.a. Anthony Sampson o trece în revistă; adeseori, înțelegem mai bine prezentul, aruncînd o privire în trecutul apropiat. Dar Sampson insistă asupra „bazarului" prezent; un amestec de negustori de arme particulari și de concerne implicate în comerțul cu arme fără nici un scrupul, fără nici un gînd asupra consecințelor politice, economice, morale, vizînd un singur obiectiv: profitul. „Cartea lui Sampson — scria Philip Noel-Baker în «Tribune» — este un eveniment politic important, deoarece va atrage atenția Parlamentului, presei și publicului și îi va face să înțeleagă ce factor grav a fost industria particulară de armament în exacerbarea cursei înarmărilor". „O carte despre afacerile care nu seamănă cu nici o altă afacere", scria și revista „The Spectator".**

Prezentăm, în cele ce urmează, cîteva fragmente din „Bazarul armelor", scrisă, cum spuneam, în urmă cu cîțiva ani, cînd lumea începuse să se alarmeze de noul curs al vertiginoasei curse a înarmărilor și de cumplitul comerț cu arme. Între timp, situația s-a înrăutățit și mai mult: deceniul '80 a început sub semnul celui mai mare efort militar din întreaga eră postbelică. Un „șoc al prezentului" de care „bazarul" pare să nu țină seama. „Bazarul", adică toți aceia care aleargă după uriașul profit...

„Jucăriile morții"

Zburînd la Washington, într-o zi din mai 1976, să cercetez problema vînzărilor de arme, singura cameră de hotel pe care am găsit-o a fost la unul din acele centre întinse, destinate conferințelor, ce par să nu aparțină nimănui. Holul răsuna de zgomotele celor care strigau și își strîngeau mîinile fericiți, și oaspeții purtau insigne mari atîrnîndu-le pe piept. Am ajuns acolo de la aeroport, împreună cu un vizitator englez, care, cu un aer liniștit, profesoral, mi-a explicat, spre marea mea uimire, că era negustor de arme: venise la Washington ca să participe la o convenție privind elicopterele, care se desfășura la același hotel, și mi-a sugerat că aș putea să particip la deschidere. Așa am intrat, dintr-o dată, în lumea reclamei zgomotoase a afacerilor cu arme.

Nu mi-a fost greu să găsesc locul. La un capăt al holului, un semn mare indica: „Helicopter Association". Am coborît două scări și, în subsolurile clădirii, am dat peste o mulțime ce arăta ca un desen supraîncărcat, de copil. Acest hol din adîncuri, ca o peșteră, dar puternic luminat, era înconjurat de boxe cu arme, torpile, dispozitive electronice, iar, în mijloc, strălucind sub lumina puternică, se afla o grămadă de elicoptere bizare și incolore, ca rechinii într-un acvariu. Am văzut un mic elicopter Bell, ca un mare balon de săpun cu elicele deasupra,

ca o libelulă. Am văzut un elicopter luxos pentru directori de firme, tapițat confortabil în două culori, să le placă eventualilor cumpărători. Iar în centru, sub însemnele albastre ale firmei Boeing, se găsea balena elicopterelor, un Boeing LAMPS, cu rotorul lung cu elice deasupra unui trup gras, ce părea nemișcat. De fiecare parte se găsea cîte o torpilă strălucitoare și pretutindeni vînzători de arme și clienți discutau și beau, în vreme ce soțiile lor se sprijineau de torpile, iar copiii se cățărau în cabine.

Holul subsolului arăta ca un magazin uriaș de jucării sau ca un bîlci, iar în separeurile fiecăruia dintre marii fabricanți — Boeing, Hughes, Sikorsky sau Bell —, vînzătorii ședeau, pe canapele, lîngă mese cu băuturi, pregătiți să-și întîmpine oaspeții. În pavilionul lui Air Force Association, un bărbat îmbrăcat într-o jachetă de un roșu strălucitor, cu un zîmbet permanent pe chip, invita oaspeții să obțină un premiu, participînd la un joc cu bile. La pavilionul Hughes, elicele unui mare rotor se învîrteau lent deasupra reprezentanților firmei, care păreau aristocrații industriei, în blezerele lor negre. Pe măsură ce se lăsa seara, oaspeții se înmulțeau și toți purtau insignele acelea de parcă ar fi fost ei înșiși exponate. Erau dintre cei care aparțineau forțelor armate terestre, marinei și aviației, cu soțiile; erau congresmeni însoțiți de lobby-iști; ofițeri solitari și atașați militari străini. Doi colonei iranieni priveau cu gravitate motoarele. Atașatul aero din Brazilia inspecta dedesubturile elicopterelor, iar atașatul aero din Australia era fascinat de mitralierele Hughes.

Atmosfera de bazar era molipsitoare. Numele elicopterelor — „Cavalerul mării", „Chinook" (vînt cald, în S.U.A. — n.n.), „Armăsarul mării" — sugerau mobilitatea lor, iar ecranele televizoarelor din pavilioane înșirau misterioasele lor reușite. „Mașina uimitoare de ridicat" putea să coboare grinzi pe poduri, „Big Mother" putea salva trupe din locuri imposibile, iar un film arăta două elicoptere uriașe, dansînd unul în jurul celuilalt înainte și înapoi, pe o muzică de balet, ca doi elefanți valsînd în aer. Un fel de camaraderie eroică sui generis îi lega pe oamenii elicopterelor, și am înțeles asta și mai bine cînd mi s-a pus în mînă o fițuică verde cu un citat din Harry Reasoner, de la rețeaua de televiziune ABC, care explica cît de diferiți sînt piloții de elicoptere.

Desigur, greutatea reală și forța sa, abilitatea de a sfida gravitația, de a se fixa în aer, de a urca cu oameni și obiecte fac elicopterul să pară o parte din fantezia unui adolescent. Dar mai există și altceva: misiunea reală a elicopterului este să ucidă. Pentru a îndepărta orice îndoială, la intrarea în hol, un tun de 30 mm fixa drept în față orice vizitator, cu o broșură ce explica destinația exactă. Putea atinge 2000 de lovituri pe minut; îndeplinea rolul de atac/distrugere; opera o legătură optimă între controlul focului și zbor. Pavilionul firmei Hughes făcea reclamă unei întregi familii de arme: o mitralieră ușoară fără închizător, care cîntărea numai opt kilograme și permitea 420 împușcături pe minut („un avans major în domeniul armelor mici"); mai era o armă de 7,62, care putea trage 800 lovituri pe minut, promițînd cea mai mare siguranță la fiecare din ele.

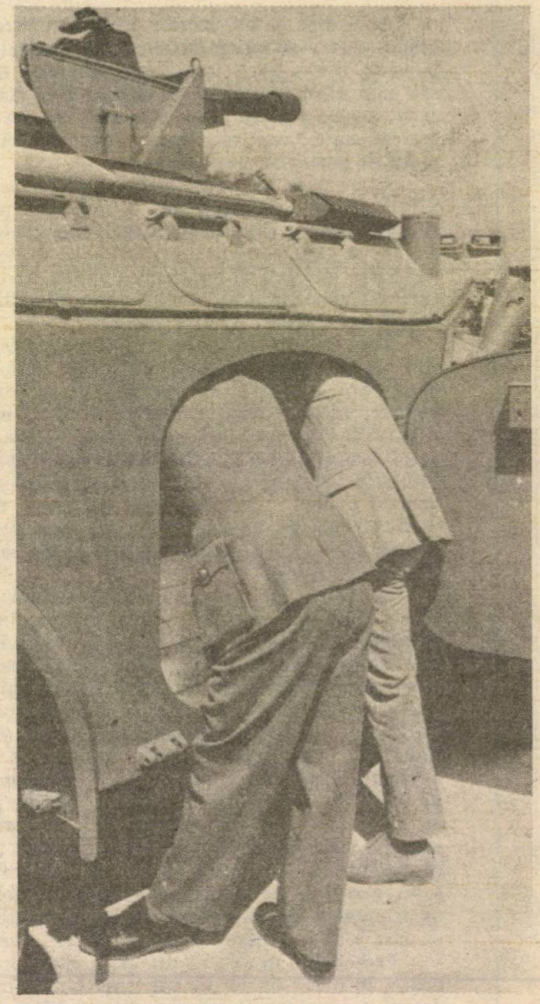

Expoziție de arme la Satory, în Franța. Secretul este regula comerțului cu arme

Pe ecranele televizoarelor, maimuțăreala pașnică a elicopterelor a fost brusc întreruptă de o explozie de ucideri. În prima clipă a împușcăturii, creaturile săltau comic în aer, în următoarea clipă izbucnirea rapidă a rachetelor exploda într-un foc portocaliu. Broșurile măreau confuzia: marele elicopter Sikorsky, ni se spunea, era cunoscut drept „dromaderul trîndav", iar, în războiul din Vietnam, fusese numit „Big Mother" pentru actele sale „umane"; în cazul acesta, era vorba de salvarea soldaților din mîinile inamicilor: se preciza, însă, că era și „un ucigaș activ, nu doar un vînător pasiv". Războiul din Vietnam a fost cel care a marcat triumful elicopterului în ambele roluri: atît în salvare, cît și în atacuri devastatoare. Putînd să zboare în jurul unui obiect la mică distanță, elicopterul s-a dovedit o armă de mare valoare în luptele din junglă.

În limbajul comerțului, se face prea puțin distincția între utilizările pașnice și cele războinice: aceeași aglomerație de nume, indicînd posibilități, sisteme și unități de control le descria pe amîndouă. Chiar și cuvîntul „armă" începea să fie practic foarte puțin utilizat de către unele companii, precum „General Nucleonics" sau „Systems Research", care nu indicau prin nimic la ce anume serveau produsele lor. Prezentîndu-și marfa, vînzătorii treceau fără vreo schimbare de intonație de la mitraliere la sistemele de alimentare, care permiteau sporirea puterii de foc. Vocabularul întortocheat era astfel conceput pentru a evita orice mențiune a uciderii, războiului sau distrugerii. Firma „Sikorsky" oferea o întreagă broșură în legătură cu „supraviețuirea" elicopterului lor, împreună cu o definiție oficială a „supraviețuirii": „capacitatea unui aparat de zbor de a rezista unui mediu ostil făcut de om, fără să suporte vreo deteriorare a abilității reale de a-și îndeplini misiunea pentru care a fost conceput".

Dar singurul test real al capacității unui elicopter era războiul; iar cel din Vietnam dăduse un folositor impuls acestor afaceri. Prezentate pe ecranele televizorului, dansul în aer, decolarea imediată și ridicările spectaculoase de greutăți erau, toate, impresionante, dar ceea ce îi interesa pe cumpărători cu adevărat erau puterea de foc, cantitatea de bombe și numărul de torpile.

Din moment ce, acum, americanii nu mai erau implicați în vreun război, vînzătorii de elicoptere priveau, cu interes, spre lumea din afară, pentru afaceri mai prospere; clienți străini le aduceau nu numai extra-profituri, dar și o experiență în plus. Desigur, cei mai importanți clienți încă mai erau forțele navale și aeriene ale Statelor Unite; broșurile lor proclamau, cu mult tact, asocierea „strînsă și fericită dintre ele" („O istorie de realizări: U.S.Navy și Sikorsky Aircraft"). Între timp, alții, precum iranienii, pe vremea șahului, ofereau perspective atrăgătoare. „Bell Helicopters" a livrat astfel Iranului primele 300 elicoptere de cîte 16 locuri, în anul 1975, și, la trei zile, stabilea un nou record de altitudine maximă.

Părăsind lumea lipsită de griji din acel subsol, imaginile văzute m-au însoțit în zilele următoare, în timpul discuțiilor despre vînzările de arme pe care le-am avut la Pentagon și la Departamentul de Stat. Am înțeles că industria armelor avea propria ei logică, dincolo de orice argument despre strategie sau diplomație și, de fapt, nu voia să se arate esențial diferită de alte industrii: se prezenta pe ea însăși doar mai aventuroasă și mai inventivă.

Un război mărunt?

La cîteva luni după convenția de la Washington, urmînd rețelele comerțului cu arme în Orientul Mijlociu, am vizitat Beirutul, cu puțin înaintea sfîrșitului primelor 18 luni de război civil, cînd luptele erau încă în toi. Era, pe atunci, un război aparent minor din punctul de vedere al comerțului internațional de arme: nu implica avioane și rachete și de-abia atrăsese atenția marilor vînzători de arme. Era un război „de mîna a doua", dus cu arme mici și cu artilerie. Dar era instructiv pentru ce însemna puterea de foc și capacitatea de ucidere. Scara distrugerilor sporise treptat, de la puști la mitraliere, la mortiere și la artilerie grea, în așa fel încît, la sfîrșit, întreg centrul orașului era devastat, și au fost pierdute între 40 000 și 60 000 de vieți — mai mult decît în toate cele patru războaie arabo-israeliene. Marele oraș Beirut, care fusese centrul comerțului din Orientul Mijlociu, devenise o ruină, zgîrie-norii săi se holbau prin găurile mari ce înlocuiau ferestrele, spre un port pustiu. Devenise un laborator al morții pentru comerțul mondial de arme. Beirutul fusese, întotdeauna, unic în Orientul Mijlociu prin cosmopolitismul său și prin comerțul liber: era orașul în care se găsea orice de vînzare. În noua ipostază, a devenit și centrul comerțului liber cu arme, aduse din toate colțurile lumii. Banii puteau fi repede schimbați pe arme; și orașul cel mai prosper din Orientul Mijlociu a devenit, astfel, cel mai devastat.

În februarie 1975, în ajunul izbucnirii războiului, Beirutul era în culmea prosperității sale, îmbogățit de revărsarea de bani obținuți din petrolul vecinilor săi arabi, cu hoteluri, zgîrie-nori forfotind de turiști și oameni de afaceri. Atracția pieților mondiale însufleța orașul: cei specializați în traficul de valută acceptau, în dughenele lor minuscule, și monede de care bancherii din Londra nici măcar n-au auzit. Comparat cu orașele albe ale petrolului din Golf, cu comunitățile lor bogate dar izolate, Beirutul părea mai plin de viață și mister ca întotdeauna. Cu vechea sa menire levantină, de antrepozit între lumea arabă și Occident, părea mult mai important acum, prin capacitatea de a absorbi bogăția Orientului Mijlociu: reazemul lumii arabe era aeroportul din Beirut, congestionat de avioane venite din toate colțurile lumii, din care se revărsa un amestec de sacouri, iașmace și burnuzuri.

După optsprezece luni, chiar și călătoria spre Beirut îmi amintește cît de fragilă este viața aeriană a unui oraș modern. Înainte, zborul dinspre Londra dura patru ore; acum însemna, mai întîi, un zbor spre Cipru, apoi, o lungă așteptare a unui vapor și o călătorie de alte 12 ore, la un preț exorbitant, pînă la Junieh, la zece mile nord de Beirut; apoi, o călătorie încordată, în zori, de-a lungul unui ținut al nimănui, între Beirutul de est și Beirutul de vest — urmînd zigzagul baricadelor, printre ruinele clădirilor publice în stil neoclasic, ce se distingeau abia de ruinele romane — și, în cele din urmă, ajungeai în centrul Beirutului. Nu se mai recunoștea nimic, la fel ca în alte orașe distruse — Portsmouth în Anglia, în 1944, Hamburg, în 1945, Port Said, în 1956. De-a lungul principalei străzi comerciale, Hamra, erau numai cîteva boxe pe pavaj, unde se vindeau whisky și țigări — singurele mărfuri, alături de arme, pentru care aprovizionarea continua de la distanță. Zgîrie-norii păreau solizi, dar se dovedeau a fi precum clădirile din picturile lui Chirico, cu o gaură neagră înăuntru. Beirutul își dăduse înapoi istoria, întorcîndu-se la războaiele religioase din Evul Mediu. Firmele luminoase aduceau, în orașul izolat, o ironie tristă din lumea din afară.

Pretutindeni erau arme. Marele bazar din Beirut părea să se fi redus la o singură marfă — arme de tot felul, de toate mărimile şi provenienţele, de la pistoale, puşti şi mitraliere, la mortiere, bazuka şi artilerie grea. Oamenii de afaceri intrau în baruri, nelipsiţi de pistoale. Miliţiile aparţinînd diferitelor grupări mergeau pe stradă nedespărţite de arme.

Într-una din zilele în care eram acolo, o sută de oameni au fost ucişi de ambele părţi — aproape toţi civili. La colţurile străzilor erau afişe lipite pe pereţi, cu fotografiile tinerilor sau copiilor ucişi. Toată lumea spunea acelaşi lucru: era un război mişelesc — doar între cinci şi zece la sută dintre morţi erau soldaţi.

Cu religiile lor separate şi lealităţile comunitare, libanezii au avut, de multă vreme, o patimă pentru arme personale. În secolul al nouăsprezecelea, cumpărau de la Smirna pistoale pe care le expuneau cu mîndrie în casă, iar obiceiul era să se tragă focuri în aer la nunţi sau alte sărbători. Armatele particulare s-au înmulţit cu fiecare nouă tensiune. Criza din 1958, cînd „mariners" americani au debarcat în Liban, a adus o nouă încărcătură de arme, şi mulţi libanezi şi-au cumpărat, mai tîrziu, puşti americane M 16, pe care le-au păstrat acasă.

În aprilie 1975, se părea, totuşi, că ar fi vorba doar de un conflict limitat. Creştinii şi palestinienii au început să lupte cu puşti şi mitraliere, într-o suburbie a oraşului, dar, în restul Beirutului viaţa continua ca mai înainte. Apoi, împuşcăturile s-au mutat, dintr-o dată, în centrul oraşului: falangiştii creştini au capturat Holiday Inn şi, vreme de cinci luni, s-a desfăşurat războiul între hoteluri. Mitralierele au fost urmate de mortiere, care au distrus zgîrie-norii şi au făcut întreaga zonă de nelocuit. Mari concentrări de arme au apărut pe scenă, înlesnind bombardamente puternice şi nediscriminatorii în inima oraşului, în vreme ce masacrele de ambele părţi sporeau cu furie. Liniile de luptă erau formale, iar oraşul — împărţit de o zonă a nimănui, cu clădiri pustiite, în partea de est şi în partea de vest. Aeroportul fusese bombardat, un pilot fusese ars, apoi aeroportul s-a închis şi Beirutul, cu legăturile externe tăiate, a devenit un avanpost părăsit, din care doar iahturile şi bărcile mici îi mai puteau salva pe libanezi, spre Cipru.

După distrugerile provocate de arme, au apărut hoţia şi vandalismul: armele pregăteau calea anarhiei, atacurilor asupra băncilor, depozitelor, magazinelor şi dughenelor de antichităţi din inima bogată a oraşului, şi pierderile au fost estimate, ceva mai tîrziu, la un miliard dolari. La o singură bancă britanică, creştinii au anunţat că au luat o sută de milioane de dolari. Multe din furturile acestea i-au îmbogăţit pe unii, care şi-au făcut averi din banii şi bijuteriile jefuite; dar o parte a fost folosită de liderii de dreapta la cumpărarea de şi mai multe arme, încît acest „tezaur" al Beirutului a fost constant realimentat.

Beirutul a devenit un magnet pentru toţi negustorii de arme mici, din lumea întreagă. Despre vest-germanul Günther Leinhäuser,[1] care procurase mai înainte arme congolezilor, biafrezilor şi kurzilor, s-a spus că a adus la Beirut 300 tone de arme, inclusiv mitraliere spaniole şi mortiere americane. Un armean libanez, Sarkis Soghanalian, cu baza la New York, s-a întors la Beirut ca reprezentant al mai multor companii americane ce fabricau arme, inclusiv Colt; vînzările sale au inclus 3000 de pistoale, şi a ţinut o conferinţă de presă căreia ambasada americană i-a făcut publicitate. Chiar şi aşa-numitul „colonel" Hubert Julian, „Vulturul negru din Harlem", a sosit la Beirut: un veteran şi un negustor de arme fără succes, la cei 78 de ani, el a lucrat pentru împăratul Etiopiei, a procurat arme Guatemalei şi a fost un „ambasador itinerant" al lui Moise Tchombe, în Katanga; anunţase că începuse să vîndă zahăr, dar, de fapt, nu renunţase la comerţul cu arme. La Beirut, comerţul cu arme a devenit un substitut pentru orice fel de comerţ care dispăruse. Pistoale de toate mărimile ajungeau pe piaţă, de multe ori doar ca eşantion, dar, cînd prima forţă de menţinere a păcii a sosit în capitala libaneză, chiar şi bursa neagră a pistoalelor a cunoscut un nou „boom", datorită noilor soldaţi.

Drumurile armelor spre Liban erau indirecte şi adesea întîmplătoare, dar revelau internaţionalizarea conflictului şi lăcomia negustorilor de arme. Comercianţi şi marinari din Mediterana răsăriteană — prin tradiţie, experţi în contrabandă încă din timpul cruciadelor — şi-au arătat din nou dibăcia; proprietari de vase greceşti au adunat averi din riscurile acceptate, ca pe vremea războaielor lui Napoleon. În portul Halkida, la nord de Atena, vasul „Destiny" a fost găsit cu 1800 puşti Mauser la bord; la Pireu, 60 de cutii cu puşti automate belgiene au fost adunate de un căpitan de vas libanez; la aeroportul din Atena, doi libanezi creştini care mergeau în Cipru îşi lăsaseră în depozitele de tranzit bagajele care conţineau şase mitraliere mici şi 13 revolvere. Dar şi mai multe arme erau transportate, în plină zi, pe mare şi, apoi, transbordate în timpul nopţii: multe arme aduse cu tancurile petroliere, al căror conţinut suplimentar de metal scăpa detectării de către flota a şasea americană, erau, apoi, transportate în bărci; foarte utile erau bărcile de salvare folosite cîndva de englezi, care puteau să înainteze spre coasta libaneză cu o viteză de 45 de noduri. Unele arme veneau prin Maroc,

[1] *Günther Leinhäuser, 51 de ani, mai mult contrabandist decît industriaş, este cunoscut de toate poliţiile din lume, după 1966. La 7 ianuarie în acel an, un Citroën ID 19, înmatriculat în R.F. Germania, trece frontiera franceză la Menton, cu destinaţia Italia. O cercetare de rutină a automobilului — şi se descoperă... 273 pistoale, vîrîte în diferite ascunzători. Şoferul, angajat de Leinhäuser, trebuia să le predea la Istanbul. La 18 august 1972, José Luis Larranga, membru al grupului terorist basc ETA, este arestat la Chatellerault; transporta arme pe care le cumpărase de la Leinhäuser. În martie 1973, se descoperă lîngă Irlanda, în cargoul „Claudia", cinci tone de arme destinate I.R.A.; proveniența — tot Leinhäuser. Iar Günther Leinhäuser şi-a construit aparenţa unui tată de familie model şi este proprietarul unei librării din Stuttgart — activitatea sa nemascată.*